

ŞURKAV Sanlıurfa Kültür Sanat Tarih ve Turizm Dergisi

sayı
37
MAYIS
2020

1979 Yılında Urfa'da Bulunmuş
Abgar Mozaiği Üzerine Yazılmış
Bir Makale Hakkında Notlar

Eyüp Sabri Ulakoğlu
"80 Yıl Önce Urfa'da
Paris'ten Diplomalı Bir Terzi"

Urfa Siverek'de
Geleneksel Keçecilik
ve Ustaları

Urfalı
Bestekârlar: 32
Musa Kaldı

Vakıfların memleketimizin önemli bir servetini oluşturduğu herkesçe bilinmektedir.

Bu servetten millet ve memleketi gerektiği şekilde faydalandırabilmek için bütün bakanlar kurulunun ve hatta yüce meclisin bu hususu önemle inceleyerek bu büyük müessesenin harap olmaktan korunmasını ve memlekete faydalı bir hale getirilmesini temenni ederim.

K. Atatürk

SAHİBİ
Abdullah ERİN
Şanlıurfa Valisi / ŞURKAV Başkanı

ŞURKAV YÖNETİM KURULU
İsmail ÇETİNKAYA / Vali Yardımcısı
Prof.Dr. Abdullah EKİNCİ
Cevahir Asuman YAZMACI
Abdulkadir AÇAR
Selami YILDIZ
İ. Halil KAYA

DERGİ YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ
Şükrü ÜZÜMCÜ
ŞURKAV Genel Sekreteri

EDİTÖR
Öğr. Gör. S. Sabri KÜRKCÜOĞLU

GÖRSEL YÖNETMEN
Mustafa AKGÜL

HUKUK DANIŞMANI
Av. Müslüm C. AKALIN

YAYIN KURULU
Prof. Dr. Abdullah EKİNCİ
Prof. Dr. Mehmet ÖNAL
Prof. Dr. Abdulvahap YILDIZ
Prof. Dr. Ekrem BEKTAŞ
S. Sabri KÜRKCÜOĞLU
Müslüm C. AKALIN
M. Bakır KARADAĞLI

SEKRETERYA
Salih KAPLAN

İLETİŞİM
ŞURKAV İdare Merkezi
Yusufpaşa Mah. Sarayönü Cad. 886. Sk.
No:27 ŞANLIURFA
Tel: 0.414. 215 65 27 - 215 82 00 (Pbx)
Fax: 0.414. 216 89 02
e-mail : surkav@hotmail.com
web adresi: www.surkav.org.tr

Ön Kapak
Rızvaniye Camii ve Halil ür-Rahman Gölü
(S.Sabri Kürkcüoğlu)

Dergideki Yazıların Sorumluluğu Yazarına Aittir.
Kaynak Gösterilerek Alıntı Yapılabilir.

BASKI
Başak Matbaası - ANKARA
TLF: 0312 397 16 17

ŞANLIURFA İLİ KÜLTÜR EĞİTİM SANAT
VE ARAŞTIRMA VAKFI YAYINIDIR
ISSN 1308-3449

4 Ayda Bir Yayınlanır (Ocak - Mayıs - Eylül)
ÜCRETSİZDİR

İçindekiler

- 2 Sunuş
Abdullah ERİN / Şanlıurfa Valisi
- 3 1979 Yılında Urfa'da Bulunmuş Abgar Mozaiği
Üzerine Yazılmış Bir Makale Hakkında Notlar
Selahattin E. GÜLER
- 8 Urfa Siverek'de Geleneksel Keçecilik ve Ustaları
Doç. Dr. H. Nurgül BEGİÇ
- 18 Urfalı Bir Hattat; Azabistanağasızâde
Hacı Müslüm ALPAN (1890-1968)
Müslüm C. AKALIN
- 25 Şanlıurfa'da Bağmancılık ve Bağ Evleri
Misbah HİCRİ
- 29 Urfa Sevdalısı Fikret OTYAM'ın
Resimlerindeki Harran
İsmail SÜNGER 29
- 35 Urfa Diye Bir Yer...
Mehmet KURTOĞLU
- 39 Eyüp Sabri ULAKOĞLU (1910-2007) "80 Yıl
Önce Urfa'da Paris'ten Diplomalı Bir Terzi"
Dr. A. Cihat KÜRKCÜOĞLU
- 45 Anılar-Anekdotlar -6
Edibe (Kahya) AYDIN
- 47 Urfa'da (Şiir)
Üner DİLEK
- 48 Urfalı Bestekârlar: 32 Musa KALDI
Öğr. Gör. S. Sabri KÜRKCÜOĞLU

Muhabbetin Başkenti Şanlıurfa'dan Selâm!

Şanlıurfa İli Kültür Sanat Eğitim ve Araştırma Vakfı'mızın yayınladığı "ŞANLIURFA Kültür Sanat ve Turizm Dergisi"nin elinizdeki 37. sayısında kıymetli araştırmacıların kaleme aldığı Urfa kültürü ile ilgili birbirinden değerli yazılarla yine karşınızdayız.

Şanlıurfa'da değişik alanlardaki yatırımlarımızın yanı sıra turizmi geliştirme faaliyetlerimize de aralıksız devam etmekteyiz. Geleneksel mimarinin en önemli örneklerinden tarihi evlerin restorasyonu sonrasında fonksiyon verilmesi için yürüttüğümüz projeler, konaklama ihtiyacını karşılayan yanında şehrin tarihi dokusunun korunması ve yaşatılmasına da katkı sağlamış olacaktır.

Tarihi çarşılar, Balıklıgöl'e ve tarihi şehir merkezine yürüme mesafesinde bulunan Yıldız Meydanı'nın doğusunda yer alan Yorgancı Sokak, Cülha Sokak ve Güllüoğlu Sokağın çevrelediği "Turizm Adası"nda 2011 yılından beri yürütülen çalışmalarla 11 tarihi evi restorasyon işlerini tamamlayarak 200 yatak kapasitesi ile bölgemizin tarihi alanda yer alan en büyük butik oteli haline getirdik. İçişleri Bakanımız Süleyman Soylu, İçişleri Bakan Yardımcımız Muhterem İnce ve Vilayetler Birliği Genel Sekreterimiz Şefik Aygöl'ün destekleriyle otelin tefrişi gerçekleştirildi. Uluslararası standartlarda hizmet verecek butik otel bölgenin en prestijli konaklama tesisi haline getirildi. "VE Hotel's" markasıyla Türkiye'nin farklı şehirlerinde konaklama tesisleri işleten Vilayetler Birliği'nin, "Şanlıurfa VE Hotel's" işletmesi Mayıs ayından itibaren misafirlerini ağırlamaya başladı. Projenin, şehrimize ve ülkemize hayırlı olmasını diliyorum.

"Şanlıurfa VE Hotel's" işletmesine verilen butik otelden elde edilen gelirle, şehrin başka bölgelerinde bulunan tarihi yapıları restore ederek ihya edeceğiz. Şehrin kimliğini oluşturan, her biri eşsiz bir kültür varlığı olan "Tarihi Urfa Evleri"nin yaşatılması için çalışmalarımıza kültür adası olarak belirlediğimiz Kurtuluş ve Beykapısı Mahallelerinde devam edeceğiz.

Balıklıgöl civarında yer alan ve ŞURKAV tarafından geçmiş yıllarda restore edilen tarihi evlerden "Billurcular Evi", "Malatyalı Halil Evi", "Bağmancılar Evi" ile "Narlı Ev" butik otel yapılmak üzere işletmelere kiraya verildi. Tarihi ev ve konakların butik otele dönüştürülmesiyle, ilimizin yatak kapasitesinin artmasının yanı sıra yatırımcılara örnek olup özel girişimlerin artacağına inanıyoruz.

Şanlıurfa'nın önemli inanç merkezlerinden biri olan Eyüpnebi Köyü'ndeki Eyyüp Peygamber, Eyyüp Peygamber'in Hanımı Rahime Hatun ve Elyesa Peygamber'in türbeleri ile yeni cami inşaatı ve külliyesini içerisine alan 400 dönümlük alandaki çevre düzenleme ve türbe restorasyonları çalışmalarını tamamlamak üzereyiz.

Siverek ilçemizin Hasan Çelebi Mahallesi'nde taşınmaz kültür varlığı olarak tescilli yedi adet tarihi ev ile bu evlerin bulunduğu tarihi sokağın restore edilerek turizme kazandırılması amacıyla hazırlanan projeyi İl Kültür Turizm Müdürlüğü ve Siverek Belediye Başkanlığı ile birlikte yürüteceğiz.

Şanlıurfa Valiliği tarafından iki yıl önce projesi hazırlanarak Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın destekleriyle yapımı tamamlanan "Köprü Kütüphanesi" ile "Şanlıurfa Çocuk ve Gençlik Kütüphanesi"nin açılışını Kültür ve Turizm Bakan Yardımcısı Ahmet Misbah Demircan'ın katılımıyla 13 Şubat 2020'de gerçekleştirdik.

Genç bireylerin fikirlerinin desteklenmesi ve uygulanması amacıyla kurulan "Genç ŞURKAV Kulübü" ilk faaliyetini Elazığ'da gerçekleştirdi. Genç ŞURKAV Kulübü; Elazığ'da, depresyon çocuklarda oluşturduğu travmayı atlatmalarını sağlamak amacıyla çocuklara yönelik düzenledikleri "psikososyal destek" içeren etkinliklerin yanı sıra kampanya çalışmaları neticesinde toplanan gıda, kıyafet, battaniye, bebek kıyafeti ve bezi, çocuk oyuncağı kolilerini Elazığ'da depremzedelere ulaştırdı.

ŞURKAV bünyesinde oluşturduğumuz "Urfa Şehir Atölyesi" Şanlıurfa'nın sorunlarının konuşulduğu ve çözüm önerilerinin projeye dönüştürülerek uygulayıcı birimlere havale edildiği bir platform olarak çalışmalarına devam ediyor. Toplumun farklı kesimlerini temsil eden kişilerin bir araya gelmesiyle çalışma grupları oluşturulmuş ve proje çalışmalarına başlanmıştır. "Geleceğimiz Sokakta Kaybolmasın Projesi" ile dezavantajlı çocuklarımıza imkân ve fırsat eşitliği sunarak onlara her türlü kötü alışkanlıkların başladığı sokaklardan daha cazip ve daha güvenilir ortamlar sağlamayı hedeflemekteyiz.

Şanlıurfa Turizmi Geliştirme A.Ş.'nin çalışmalarıyla; "visiturfa.com" web sitesi ile üç dilde (Türkçe, İngilizce ve Çince) yayın yapılmaktadır. Bu site ile Şanlıurfa'mız; Tarih, Kültür, Gezi Rehberi, Konaklama & Seyahat, Etkinlikler, Faydalı Bilgiler, Urfa Pass, Sektörel ve İletişim gibi başlıklar altında uluslararası erişime sunulmuş bulunmaktadır.

Ayrıca "Visiturfa" Dijital Gezi Rehberi Mobil Uygulaması Şanlıurfa'nın tarihi ve kültürel değerlerinin tanıtımını sağlayacak, taşınabilir cihazlara yönelik olarak 3 dilde IOS ve Android uygulamayla kullanıma açılmıştır. Şanlıurfa'ya gelen bireysel turistlere kentin genel tanıtımının dışında, tarihi ve turistik mekânlarının sesli anlatımı ve yol tarifleri navigasyon servisi aracılığı ile sunulmaktadır. Ayrıca gezi planı oluşturma seçeneği ile kullanıcılar gezebilecekleri yerleri planlayıp istedikleri sıraya göre gezmeleri sağlanabilmektedir.

Sahip olduğumuz zengin kültür ve turizm değerlerini görmeleri ve kadim misafir severliği yaşamaları için tüm dünyayı Şanlıurfa'ya bekliyor, en kalbi hislerle Şanlıurfa sevdalarına selam, sevgi ve saygılar sunuyorum.

Abdullah ERİN
Şanlıurfa Valisi / ŞURKAV Başkanı

1979 Yılında Urfa'da Bulunmuş ABGAR MOZAIĞI Üzerine Yazılmış Bir Makale Hakkında Notlar

Selahattin E. GÜLER
Yerel Tarih Araştırmacısı
selahattin_guler@hotmail.com

1990'lı yılların başında Urfa tarihi ve kültürü hakkında araştırma yaparken yolum doğal olarak Urfa Müzesi'ne düşmüştü. Boş zamanımın çoğunu Urfa Müzesi'nin kitaplığında geçirirdim. Türkçe ve yabancı kaynakların kısıtlı olduğu o yıllarda mevcut olanlardan istifade etmeye çalışırdım. Urfa ile ilgili yeni bir kaynağa ulaşmakla hazine bulmuş gibi sevindiğim olmuştur. Müzenin bahçesindeki taş malzemelerin üzerindeki kitabelere ayırdığım zaman ve emeği burada bahsetmek istemiyorum. Müzeye gidip gelirken çalışanlarla da arkadaş olmuştum. O yıllarda müze müdürü rahmetli Adnan Mısır idi. Bana her türlü imkan ve kolaylığı tanıyordu. Sonraki müdür rahmetli Eyyüp Bucak zamanında da müzede çok zaman geçirdim. Şef Hüsnü Ünalın ile odasında sohbet eder, metin çevirisi yapar ve çayını içerdim.

Hüsnü Bey, bir keresinde arşivinde sakladığı ve kimseye vermediği Almanya'nın Köln kentinde yayınlanan *Antike Welt* (Antik Dünya) adlı bir dergiyi göstermişti bana. Almanca bildiğim için dergiyi inceleme fırsatım oldu. Dergide Urfa'da bulunmuş bir mozaikle ilgili bir makale vardı. Makale daha sonra tanışıp uzun yıllar mektuplaşacağım Hollandalı Prof.Dr. H.J.W. Drijvers'in imzasını taşıyordu. Makalenin adı "Ein neuentdecktes edessenes Grabmosaik" (Yeni Keşfedilmiş Bir Edessa Mezar Mozaïği) idi.

Mozaïğin genel görünümü - 1979 / Fotoğraf A.Cihat Kürkçüoğlu

Hemen makalenin fotokopisini aldım. O gün ne kadar sevindiğimi anlatabam. Makaleyi tercüme ettikçe mozaik hakkında bilgi sahibi oluyordum. O sıralar Süryanice ile de tanıştığım yıllardı. Urfa'nın tarihi ve adı geçen mozaik hakkında önemli bilgiler içeren

makaleyi tercüme etmek uzun bir zamanımı aldı. Tercüme önemli bir bilgi alt yapısı istiyordu. Zaman içinde bunu da halledip tercüme tamamlamak nasip oldu. Tercüme makale daha sonra "Urfa'da Bir Edessa Mezar Mozaïği" adıyla *GAP Gezgin*

Dergisi'nde yayınlandı.

Makaleden anlaşıldığına göre mozaik, 1979 yılı Temmuz ayında Şehitlik Mahallesi'ndeki Şehitlik Çamlık Parkı içerisindeki Edessa Krallığı dönemine ait bir kaya mezarının tabanında bulunmuştu. O yıllarda mozaığın fotoğrafları çekilmiş ve İsveç'te ikamet eden Urfa'nın tarih ve kültürüne çok meraklı olan Urfalı Dr. Selahaddin Rastgeldi'ye gönderilmişti. Dr. Rastgeldi, eline ulaşan fotoğrafları yayınlaması ve literatüre kazandırması için Orta Doğu Dilleri ve Kültürleri Uzmanı olan dostu Hollandalı Prof. Dr. H.J.W. Drijvers'a iletmişti. Prof. Drijvers, iki yıla yakın bir araştırma yapıp mozaığı ve yazıtlarını deşifre edip 1981 yılında *Antike Welt* dergisinde bir makalede yayınlamıştı. İşte bu makaleyi ilk kez Türkçe'ye çevirmenin sevincini yaşıyordum.

Prof. Drijvers, önce mozaığe isim olarak mezarı ve mozaığı yaptıran "Barsimya"nın adını vermişti, ancak daha sonra bu ismi değiştirip mozaikte merkezi konumdaki "Ma'nu oğlu Abgar"ın ismini verdi. Abgar Mozaığı gerçekten de şimdiye kadar bulunmuş Edessa mozaiklerinin en muhteşemi idi ve ilk kez bir kral tasvir edilmişti.

Makaleyi özetlemeden önce bu dönemin tarihinden kısaca bahsetmek istiyorum. Urfa'da kurulmuş ilk krallık, Urfa Süryanileri tarafından kurulmuş olan Osrhoene veya diğer adıyla Edessa Krallığı'dır. M.Ö. 132-M.S. 244 yılları arasında toplam 376 yıl bölgemizi yerel bir krallık (melkoye) olarak yönetmişlerdir. 244 yılında Roma'nın bölgemizi ele geçirmesiyle krallık da tarihe karışmıştı. Bölgemiz Roma idaresine geçtiği yıllarda, halk yeni bir din olan Hıristiyanlığı benimsemişti. Ancak Urfa'nın yöneticileri, Hıristiyanlığı kabul etmiyor, halkı putperest Roma dinine geçmeye zorluyorlardı. İlerigelen din adamlarını tutukluyor, dinlerini değiştirmeleri için işkenceler uyguluyorlardı. Bu azizlerden Şmona, Gurya ve Habib işkenceler görmüş, dinlerinden dönmeyip, din uğruna canlarını vererek şehit olmuşlardı. Drijvers'a göre bu ilk şehitler, o dönem Urfa'sının bir kuzey mahallesi olan günümüzdeki Şehitlik Mahallesi'ndeki Çamlık Parkı'nın alanına gömülmüşlerdi. Drijvers'ın bu iddiasını kabul etmek mümkün değil, çünkü bu mahallenin adlandırılması 1920 yılında Fransız iş-

Mozaikten detay. Ortada Kral Abgar.

Mozaığın bulunduğu kaya mezarının girişi.

galine karşı yapılan kurtuluş savaşından çok sonra gerçekleşmiştir. Savaşın olduğu günlerde parkın yerinde "Keşişin Ağılı" bulunuyordu ve Roma dönemindeki şehitlerle hiçbir ilgisi yoktu. Herhangi bir Müslüman şehidi-

nin mezarının bulunmadığı, bu alana dönemin Belediye Başkanı Ömer Alay (1933-1946/2 dönem) zamanında bir Şehitlik Anıtı yapılmıştı. Müzeye çok yakın olan bu anıtı görmüş olan İngiliz bilim adamı J.B. Segal, Urfa tarihi ile il-

gili kitabında mahallenin adını Hıristiyan şehitlerinin gömüldüğü alan olarak kabul etmiştir (Segal 2002: 61). Bu kaynağı referans gösteren Drijvers de aynı hataya düşmüştür. Segal, aynı kitabının sonraki sayfalarında azizlerin şehit edilmesini anlatırken, onların şehrin dışında, kuzeyde Bekçiler Tepesi (Burray, Beth Alah Kikla: Gübre Tanrısı'nın Evi de deniyormuş) adlı bir yerde katledildiklerini yazar (Segal 2002: 127). Külafli Tepesi olarak bilinen yerin eski adının Beth Alah Kikla olabileceğini hatırlatır (Segal 2002: 238 n.191). Hatta kitabının sonunda verdiği geniş ölçekli şehir haritasında 650 metre rakımlı Külafli Tepesi'ni de göstermiştir. Bize göre Hıristiyan şehitleri Külafli Tepesi'ne gömülmüştür. Bunların anısına daha sonra bir şapel de inşa edilmişti. Bu alan günümüzde şehir içinde kalmış olup, Ahmet Erseven Mahallesi'nin batısı ile Askeriye'nin alanı arasındadır. Külafli Tepesi'nde 2002 yapılan bir araştırmada Geç Hitit dönemine ait kabartma yazı ve heykel parçaları bulunmuştur (Kulakoğlu 2003: 65-67; Poetto 2017: 51-62).

Abgar Mozaiği, Şehitlik Parkı alanında Müze Müdürü Osman Öçmen tarafından yapılan kurtarma kazısında bir kaya mezarında bulunmuştu. Mezar odasına, beş basamaklı bir merdivenin üzerinde dönerli bir taş kapıya ulaşıyor. Zemin ve mozaik ölçüleri 2.34x2.78 metredir; bu Edessa mezarı için ortalama bir genişliktir. Mezarın karşı ve iki yan duvarında zeminin 10 cm yukarısında 1.80x0.80 metre ölçülerinde birer ölü koyma nişi (Arcosolum) bulunur. Mezarın tabandan tavana olan yüksekliği 1.90 metredir.

Mozaik, iki çerçevede zengin bir dekorasyon sahasındaki beş kişiyi gösteriyor. Dış çerçevede sarı, mavi ve kırmızı renkte üç şeritli bir örgü, bundan sonra sarı bir zeminde kırmızı testere dişlerinden oluşan bir çerçeve yer alır. Edessa mozaiklerindeki örgülü çerçeve motifleri İmparator Septimius Severus döneminde Klasik Roma repertuarından alınmış Antakya mozaik sanatındaki geleneksel ve saf örneklerin benzeridir. Tasvir edilen şahısların isimleri Süryanice harflerle siyah renkte tesseralardan yazılmıştır.

Çerçeveler içindeki alanda üstte; üç erkek figürü, altta; sağda bir erkek, solda bir bayan figürü yer alır. Üstteki fi-

Mozağin bulunduğu gün. Oturanlar soldan sağa: Osman Öçmen / Müze Müdürü, A.Cihat Kürkçüoğlu / Müze Asistanı, kazıda çalışan işçi, fotoğrafçı.

gürlerden ortadaki sakallı adam, kıyafeti ve tarzı ile mozağin merkezi şahsiyeti olarak ön plana çıkmıştır. O, mavi bir ruhâni bere, mavi bir gömlek ve üzerinde ise siyah-beyaz, mavi ve koyu sarı motiflerle süslü pelerin taşımaktadır. Hafifçe yukarıya kalkmış sağ eli sarı bir asa üzerine dayalıdır. Siyah-gri ve beyaz tesseralardan renklendirilmiş sakalı, onu daha yaşlı bir adam olarak karakterize eder. Onun adı Abgar bar Ma'nu'dur (Ma'nu oğlu Abgar) ve mezarın kurucusu şeref duyarak ona mezar odasını düzenleyip bırakmıştır. Kuruluş yazıtı Abgar figürünün aşağısında bulunur. 6 satırlık metin şöyledir:

“Ben Aşadu oğlu Barsimya, bu ebediyet evini benim için, çocuklarım ve kardeşim için, efendim ve velinimetim Abgar'ın hayatı için yaptım.”

Mezarın kurucusu Aşadu oğlu Barsimya, Abgar'ın solunda kırmızımsı bir elbiseyle tasvir edilmiş olup, Abgar'ın biraz gerisinde durur ki belki bu durum onun Abgar'a olan saygısını gösterir. Sağ elinde başparmağı ile işaret parmağı arasında mühür olduğu tahmin edilen sarı yuvarlak bir cisim tutar.

Abgar'ın sağındaki şahıs Barsimya'nın babası Akrab oğlu Aşadu'dur

ve oldukça gösterişsiz olarak tasvir edilmiştir; çünkü onun altında karısı, yani Barsimya'nın annesi, haşmetli nine olarak gözüktür.

Sakallı olan Akrab oğlu Aşadu, mavi bir giysi ve sarı bir ruhâni bere taşır ve onun vakarının gösterebildiği daha başka işaretleri yoktur. Aşadu'nun altında karısı (Barsimya'nın annesi) 'Azal yer alır. 'Azal diğer mozaiklerin üzerinde bulunan ve heykellerde rastlanan Edessa kadınlarına özgü başlık taşır. Kırmızımsı bir jupon giymiş olup bunun üzerinde sol omuzuna iğne ile tutturduğu sarı bir üst giysi taşır. Saçı iki örgü halinde omuzlarına düşer. 'Azal, başlığının üzerinde omuzlarından aşağıya sarkan uzun bir yaşmak taşır.

Portrelerden aşağıda ve solda olan beşinci şahıs Aşadu oğlu Hannan'dır ve aynı zamanda Barsimya'nın da kardeşidir. Barsimya, bu mezarı kendisi ve çocukları için olduğu gibi, onun için de tayin etmiştir. Hannan, besbelli ki daha genç bir kardeştir ve çıplak başlı olarak tasvir edilmiş olup henüz sakalında hiçbir kır çizgi yoktur; üst elbisesi sarı-beyazdır ve hiçbir şey taşımaz.

Hannan ve babası Aşadu elsiz olarak tasvir edilmişlerdir. Barsimya ve Abgar bunlara tezat olarak özel bir durumda sağ elleriyle mühür ve bir asa tutarlar. Böylelikle, onlar adeta diğerlerinden biraz üstün gelen önemli şahsiyetler olarak resimlendirilmiş olmakla birlikte, bir samimiyet dayanışması şeklinde kopya edilmişlerdir.

Mozaikteki yazılarda tarih belirtilmemiştir. Bu nedenle yapılaş döneminin diğer yöntemler üzerinden çıkarmak gerekir. Halbuki toplam olarak Edessa'da bulunmuş 10 mezar mozağının sadece dördü tarihlidir. Diğer mozaiklerin üslûp ve yazılarının II. yüzyılın sonlarındaki veya III. yüzyılın ilk yarısındaki bir yapılaş dönemini göstermesi ve Severus dönemi Antakya mozaiklerinin çerçeve dekorasyonları dikkate alındığında bu yapılaş devri mozağımız için de kabul edilebilir.

Drijvers, mozaikte geçen şahis adlarını yazıtsal terim analizinden geçirerek yaklaşık bir tarihleme yapar, ayrıca şahısların kimliklerini de tespiti çabılır, özellikle Ma'nu oğlu Abgar üzerinde durur. Ona göre mozaik yazıtında Ma'nu oğlu Abgar için "efendim ve velinimetim" diye yazılmış olması ve temsili resmi de onun kral olduğunun işaretleridir. Drijvers'a göre aşağıda adları yazılı üç Edessa kralından birisi bu mozaikte tasvir edilmiş olabilir:

1. V. Abgar Ukkama (Ma'nu oğlu), M.Ö. 4'den M.S. 7'ye kadar ve IV. Ma'nu (Ma'nu oğlu)'nun bir saltanat boşluğundan sonra ikinci kez M.S. 13-50.

2. VI. Abgar (Ma'nu oğlu), M.S. 71-91.

3. VIII. Abgar (Ma'nu oğlu), M.S. 177-212, Büyük Abgar olarak tanınmıştır.

Drijvers, mezar mozağında bunlardan hangisinin taltif edilmiş olduğunu çıkarabilmek için teknik, terimsel ve tarihi analizlere girer ve özellikle VIII. Büyük Abgar üzerinde yoğunlaşır. Şu delilleri sıralar:

Edessa ve Harran arasında, Tektek Dağları'ndaki Soğmatar Harabesi'nde yerleşik, sahraya alışmış sakinler içinde Edessa'nın hükmi tabiiyetindekiler, "Arap valisi"ne, "efendi ve velinimet" unvanını veriyorlardı. Arap valileri Edessa hanedanına aitti ve VIII. Büyük Abgar M.S. 177'de Edessa'da

iktidâr mevkiine geçmeden önce Arap valisi idi. Soğmatar'da Arap nüfusu daha çok olduğu için valiler "Arap valisi" olarak çağrılıyordu.

Edessa kralına da ilişkilerinde soy-luluğundan dolayı "Efendi" unvanı verilmiştir. O döneme ait tarihi bir kaynak olan Doctrina Adday'dan anlaşılacağı üzere; Kral Abgar yerli asilzâdelerin efendisidir. Bu tür unvanlar Edessa arşivlerinde de bulunmuştur. Eski metinlerden anlaşılacağına göre; "efendi" ve "velinimet" unvânı Hatra, Palmira, Edessa, Humus ve Nebâti krallıklarında prens gibi rütbeli kişilerin özel bir unvanı idi. O devirde Arap unsuru en yüksek politik hüküm ve nüfuzu kazanmıştı.

II. Yüzyılın sonuna ya da III. yüzyılın ilk yarısına tarihlenen ve hemen hemen tanınmış bütün Edessa mozaiklerine yazı, çerçeve dekorasyonu ve Severus dönemi Antakya mozaik sanatındaki benzerliklerinden dolayı; bu mozaik de gerçeğe pek yakın olmakla birlikte, o döneme ait olarak üzerinde Büyük adlı Ma'nu oğlu Kral VIII. Abgar tasvir edilmiştir.

Bu varsayım, ikonografik bir özellik de güçlendirilir. Kral VIII. Büyük Abgar döneminden kalma sikkelerde, imparator Septimius Severus ve arka yüzünde de VIII. Abgar, bir asa tutmuş olarak tasvir edilmiştir. Kral Abgar bu sebeple, tamamiyle cübbe içinde kopya edilmiş olması, buna ilaveten bir çubuk ya da saltanat asası taşıması gerekiyordu. VIII. Abgar'ın saltanatı, yani İsa'dan sonra 177-212; mozağın tarihini çıkarmak için bu tarihten önceki ve bu tarihten sonraki (ante quem post quem) bir terimini de kullanmak uygun gelir. Abgar'ın daha yaşlı bir adam olarak gösterilmiş olduğu hakikati hesabıyla, meğer ki mozaik onun ölümünden sonra yapılmış olsa bile, İsa'dan sonra tahminen 200 ya da daha sonraki bir tarihin kabul edilebilirliği akla en yatkındır.

Drijvers, yukarıdaki delilleri sıraladıktan sonra yazıtta geçen "Abgar'ın hayatı için" kelimelerinin anlamıyla ve daha başka ikonografik yorumlarda bulunur.

Barsimya, bu mezarı kendisi, çocukları ve kardeşi için inşa ettiriyor. Mozaik üzerinde sadece kendisi ve kardeşi temsili olarak tasvir edilmiş; çocukları ve karısı dahil edilmemiştir.

Ancak buna rağmen mozaik; Barsimya'nın ebeveyninin ve merkezi şahsiyet olarak Kral Abgar'ın resimlerini gösteriyor. Demek ki, bu şahsiyetler bu mezara gömülmemişlerdir. Mezarın Barsimya'nın ebeveyni için yapıldığı, kralın burada istisna edildiği; o halde VIII. Abgar'ın hanedanı tarafından daha önceden özel olarak süslenmiş bir anıtkabire gömülmüş olduğu düşünülebilir.

Bundan anlıyoruz ki, mozaik bu mezar için tayin edilmiş olan bütün şahısların resimlerini vermiyor, bilakis toplumsal ve özel bir bağlılığı temsil ediyor; bu ise vakfeden için önem taşıyordu. Diğer mozaiklerin üzerinde de buna benzer bir durum görülmüştür. Örneğin; Belay bar Gavsî, mezarını kendisi, çocukları ve varisleri için inşa etmiş, ancak bu mozaik alanının tümü sadece çocuklarına ve varislerine ait olmayıp bilakis 13 kişiyi gösterir. Buna karşın, Uçayak Mozağı muhtemelen bu mezar için yapılan aileyi gösterir ve aynı durum Aile Portresi Mozağı ile Cenaze Töreni Mozağı için de geçerlidir.

Barsimya'nın, Kral VIII. Abgar'ın yanındaki asilzâdelerin sınırlı çevresine dahil olduğu aşıkardir; belki onlarla özel bir ilişkisi vardı. Acaba kralın mühürdârı mıydı? Babasının ve kardeşinin görünüşte aynı çevrelere dahil olduklarının belli olmasına rağmen Barsimya, ailesinin diğer üyelerine nazaran daha yüksek bir mevkiye ulaşmıştır. Ona göre kral, bir takım himâyeye edici-müvekkil bağıntısına sahipti. Doctrina Adday; Havari Adday'ın sarayda hizmeti görülürken, kralın sarayını ve kralın etrafının devletin ileri gelen şahsiyetleriyle çevrilmiş olduğunu ayrıntılı bir şekilde canlı olarak anlatılır. Böyle bir durum, Barsimya'nın mezar mozaiklerini hazırlama esnasındaki niyetini açıkça belirtmesi bakımından ön bir zemin oluşturur. Çünkü o, (saraydaki?) kariyerini ve konumunu Kral Abgar'a borçluymuş; belki babası ve kardeşinin de kralla sağlam ilişkileri vardı. Barsimya, henüz mezarında bile efendisi ve velinimetini krala olan saygısını kanıtlamak; bununla gelecek nesilleri Abgar'ın büyüklüğünü ve onun Barsimya'nın müvekkili olarak duruma göre önemli bir pozisyonda oluşunu düşündürmek istiyordu. Esasen mevcut olan ve Abgar'ın gösterişli kişiliğinden gelen bu ihtişam, Barsimya'nın ve

ailesinin üzerlerinden aşağıya doğru kendisini gösterir. Kendilerini bunun içinde çok iyi hissederler ve bunu yerinde bir iftihar ve alçak gönüllülikle gelecek nesillere gösterirler.

Barsimya ve Hannan adlarına Doctrina Adday'da da rastlanmış olması dikkat çekicidir. Bilimsel araştırmada çoğu zaman, Edessa'nın Hıristiyanlaşması Kral VIII. Büyük Abgar'ın dönemine doğru bağlantı içinde yerleştirilmiştir. Bu varsayımlar adaşlık yardımıyla yeniden bir olasılık kazanır. Abgar'ın sözde inancı ise, mozaik üzerinde hiç gözükmez.

Bu tasvir sanatında ve yazıtın formül şeklindeki ifade tarzları; Edessa Krallığı döneminde sahraların kenarında hüküm süren yönetici bir tabakanın geleneksel kültürünün kendine özgü en güzel ve en önemli bir temsilcisidir ki; eski çağlardan kalma gelenekler kendini Roma mozaik sanatıyla karakteristik bir bütünlüğe bağlamıştır. Bu mozaik, onların kültür ve tarzından gösterişli bir ifadedir.

Drijvers bu makalesinden sonra bu mozaikle ilgisini kesmedi, 1982 yılında mozaikle ilgili ikinci bir makale daha yayınladı. Bu makalesinde, mozaığın ismini de "Abgar Mozaığı" olarak değiştirmişti. Başka bir araştırmacı

olan J.B. Segal, 1983 yılında yayınladığı makalesinde Drijvers'in iddiasını kabul etmez ve bu Abgar'ın tahttan indirilen son Edessa kralı X. Abgar Ferhad (239-241) olması gerektiğini savunur. Ancak diğer bilim adamlarından olan Millar ve Dijkstra yazdıkları kitap ve makalelerde mozaikte Abgar olarak tasvir edilen şahsın VIII. Büyük Abgar olduğunu kabul etmişlerdir.

Drijvers, her ne kadar mozaikteki Ma'nu oğlu Abgar portresini VIII. Büyük Abgar olarak kabul etse de, bu şahsın Hıristiyanlığı ilk kabul eden ve halkına da benimseten, Abgar Efsanesi'nde Hz. İsa ile mektuplaşan ve kendisine Hz. İsa'nın yüzü görünen Kutsal Mendil'in hediye edildiği Ma'nu oğlu V. Abgar Ukomo (M.Ö. 4-M.S. 7 ve M.S. 13-50) olabileceği görüşü de mevcuttur. Mektuplaşma olayı ve Kutsal Mendil'den dolayı ünlenen V. Abgar'ın bu mozaikte taltif edilmiş olması ihtimali çok uzak değil. Günümüz Süryanileri de, mozaikteki şahsın V. Abgar olduğunu kabul ediyorlar.

Bulunduğu yıllarda malzeme ve ekipman yetersizliğinden dolayı yerinden çıkarılmayan Abgar Mozaığı, yerinde bırakılarak üstü kapatılmıştır. 1980 yılının Ağustos ayında kaya mezarının demir kapısı gece kırılarak mozaikteki 'Azal portresi sökülerek kaçı-

rılmış, o tarihte Kültür Bakanlığı ve Urfa Emniyet Müdürlüğünce yapılan araştırma ve soruşturmadan maalesef bir sonuç alınamamış ve bugüne kadar dünyanın herhangi bir yerinde kaçırılan bu mozaığın ne yazık ki izine rastlanılmamıştır.

Ahmet Bahçivan'ın Belediye Başkanlığı döneminde (1994-2004) Şehitlik Çamlık Parkı'nda düzenleme yapılırken parka serilen kamyonlarca top- rağın altında kalan bu kaya mezarı ve mozaik ne yazık ki kaybolmuştur. A.Cihat Kürkçüoğlu'nun Şanlıurfa Belediyesi tarafından 2011 yılında yayımlanan "Urfa. Fotoğraflarla Evvel Zaman İçinde" albüm kitabındaki fotoğrafa bakılarak bu çok kıymetli mozaığın yerinin tespit edilmesi ve kaldırılıp Mozaik Müzesi'nde teşhire sunulması yararlı olacaktır.

REFERANSLAR

- Dijkstra, K., 1995. *Life and Loyalty. A Study in the Socio-Religious Culture of Syria and Mesopotamia in the Graeco-Roman Period Based on Epigraphical Evidence*, Leiden Brill.
- Drijvers, H.J.W. 1981. Ein neuentdecktes edessenes Grabmosaik", *Antike Welt*, 12.Jahrgang 1981, Heft 3: 17-20.
- , 1982. A tomb for the life of A King. A Recently Discovered Edessene Mosaic with a Portrait of King Abgar the Great", *Le Museon* 95 (1982): 167-189
- Drijvers, H.J.W. and John F. Healey, 1999. *The Old Syriac Inscriptions of Edessa and Osrhoene*, Lieden Brill, Boston, Köln.
- Güler, S.E. 2006. "Urfa'da Bir Edessa Mezar Mozaığı", *GAP Gezgin Dergisi*, Yıl: 1, Sayı: 2, Mart 2006, s. 14-17.
- Kulakoğlu, F. 2003. "Şanlıurfa'da Son Yıllarda Keşfedilen Geç Hitit Heykeltraşlık Merkezleri ve Eserleri," *2002 Yılı Anadolu Medeniyetleri Müzesi Konferansları*, Ankara: 65-87.
- Millar, F. 1993. *The Roman Near East 31 BC-AD 337*, Cambridge/London: Harvard University Press.
- Önal, Mehmet. 2017. *Edessa Mozaikleri*, Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Zonguldak.
- Poetto, M. 2017. "A New Hieroglyphic Luwian Epigraph: Urfa-Külaflitepe," in A. Mouton (ed.), *Hittitology Today: Studies on Hittite and Neo-Hittite Anatolia in Honor of Emmanuel Laroche's 100th Birthday*, İstanbul: 51-62.
- Segal, J.B. 1983. A note on a mosaic from Edessa", *Syria* 60: 107-110.
- , 2002. *Edessa (Urfa) Kutsal Şehir*, çeviri: Ahmet Aslan, İletişim Yayınları, Dünya Şehirleri Dizisi: 5, İstanbul.

Urfa Siverek'de Geleneksel Keçecilik ve Ustaları

Doç. Dr. H. Nurgül BEGİÇ
İzmir Demokrasi Üniversitesi,
Güzel Sanatlar Fakültesi.
begicnurgul@gmail.com

Geleneksel el sanatları, insan yaşamının ihtiyaçlarından doğan ve buna bağlı olarak sürdürülen faaliyetlerdir. Bu bağlamda Keçecilik sanatı da ihtiyaçlardan doğmuş ve işlevselliği nedeniyle tarihsel süreçte varlığını devam ettirmiş kadim sanatlardandır. Tarih boyunca kullanıldığı alanlar incelendiğinde çadırdan yaygıya, kundaktan çizmeye, şapkadan giyim eşyasına birçok alanda yaşamsal ihtiyaçları karşılamıştır. Keçe; yünün sıcak ve nemli ortamda sabun ve su yardımıyla basınç uygulanarak oluşturulan atkısız ve çözümsüz en kadim tekstil maddesidir. Türklerin Orta Asya'dan Anadolu'ya uzanan tarihlerinde geleneksel keçecilik sanatı da onlarla birlikte yayılmıştır.

Orta Asya'da yaşadıkları coğrafyanın şartları Türk topluluklarını hareketli yaşama zorlamıştır. Yaşamlarını devam ettirmelerindeki en önemli faktör hayvancılıktır. Böyle bir yaşam tarzında barınma, beslenme ve giyinme gibi yaşamsal ihtiyaçları yetiştirdikleri

hayvanlardan sağlamışlardır. Barındıkları çadır, çadırın içindeki yaygı ve örtüler, onları olumsuz hava koşullarından koruyan şapka, çizme ve üste giyilen birçok kıyafet keçeden üretilmiştir. Keçe, yaşamın içinde birçok alanda işlevini sürdürmüştür. Ayrıca ürettikleri keçe ürünleri süsleyip onlara estetik değer kazandırarak sanat boyutunu da katmışlardır.

Orta Asya'dan Anadolu topraklarına göçle bu kültürü de beraberlerinde getirmişler ve yeni yurtlarında da yeni yaşam biçimleri içinde kullanmışlardır. Özellikle Anadolu Selçuklu İmparatorluğu, Anadolu Beylikleri ve Osmanlı İmparatorluğu dönemlerinde etkileri yaklaşık yedi asır devam eden Ahilik kurumu içinde kurallarını oluşturarak diğer geleneksel el sanatları gibi önemini devam ettirmiştir. Atölye ortamında usta çırak ilişkisi içinde meslek bırakma şeklinde aktarılan öğretinin bunda önemli payı vardır.

Ancak, sanayi devrimi ile seri üre-

timin artması ve ulaşımın hızlanması, teknolojinin gelişmesi, alternatif tekstil ürünlerinin dünya pazarlarına yayılması, ekonominin küreselleşmesi, değişen yaşam biçimi ile birlikte her geçen gün keçe ürünlerin yaşam içindeki alanları daralarak yerlerini alternatif ürünlere bırakmıştır. Bu gelişmeler sonucu ustaların işlerini bırakması nedeniyle atölyeler bir bir kapanmak zorunda kalmış ve kalanlar da zor şartlarda üretimlerini sürdürmeye çalışmaktadırlar.

Keçenin sanat değeri kazanması, işlevselliğinin yanında süslenmesi ile başlamıştır. Böylece keçe, geçmişten günümüze insanoğlunun gelişimine paralel olarak, yaşamın her alanında kullanılmış ve çadırının örtüsü, bebeğin kundağı, ayağının çizmesi, başının şapkası ve çobanın kepeneği olmuştur. Keçecilik, Anadolu dışında, Anadolu ve çevresinde yaşayan Türklerin dünya kültürüne armağan ettiği önemli bir el sanatıdır.

GİRİŞ

Sanat, bir toplumun maddi ve manevî aynasıdır. Türk sanatının başlangıcı, gelişimi, kaynakları ve devamı Anadolu öncesinde Orta Asya'da; İskitler, Hunlar, Göktürkler ve Uygurlar, Anadolu'da; Selçuklular, Anadolu Beylikleri, Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti olmak üzere tarihî bir süreç içinde incelenir. Türk sanatının oluşumu ve bugüne ulaşması bir bütünlük ve devamlılık içinde, ülke farklarını aşan bir kuvvetle kendini göstermiştir (Begić 2012: 214).

Bilinen en eski tekstil ürünü olan keçeyi insanlık tarihi ile birlikte değerlendirmek gerekir. Keçe, yünün nemli ortamda sıcak su ve sabun yardımıyla ısıtılıp basınç uygulanarak yapılan atkısız ve çözgüsüz tekstil ürünüdür. Keçenin ham maddesinin yün olması nedeniyle insanlar, ihtiyaçlarını önce avladıkları ve daha sonra da evcilleştirdikleri hayvanlardan elde etmişlerdir. Keçenin ilk olarak nerede bulunup kullanıldığı kesin olarak bilinmemektedir. İletişimin çok az olduğu devirlerde farklı coğrafyada yaşayan farklı kültür ve sosyal hayatları olan toplulukların bir şekilde keçeyi bulduğu ve ihtiyaçlarını gidermek için birçok alanda kullandığı kuvvetle muhtemeldir.

TARİHÇE

İlk yerleşimi M.Ö. 7000 yıllarına kadar uzanan ve 8.000 civarında nüfusun yaşadığı dünyanın en eski toplu yerleşim alanı olarak kabul edilen Konya'nın Çumra İlçesi yakınındaki Çatalhöyük'te yapılan kazılardaki buluntular, o dönem insanlarının yaşamı hakkında önemli ipuçları vermektedir. "O dönemde insanların doğal boyama yöntemlerini bildikleri, keçi kılıyla ve yünle çeşitli tarzda kumaşlar doku-dukları, keçe yapmayı da bildikleri belirlenmiştir" (Mellaart 2003: 170). Yapılan arkeolojik çalışmalar Anadolu topraklarında keçenin çok eski dönemlere ilişkin kullanımını göstermesi açısından önemlidir.

Keçenin tarihsel süreçte Anadolu'ya küçük topluluklar halinde göç edip M.Ö. 1700-1200 arasında imparatorluk kuran Hitit ve M.Ö. 1200-700 arasında hüküm süren Geç Hitit Uygurluğu dönemlerinde de kullanıldığı ar-

keolojik araştırmalarda tespit edilmiştir. "Yerleşim alanları olan Boğazköy (Hattuşaş) yakınındaki Yazılıkaya'da bulunan taş kabartma tasvirlerdeki başlıkların görünüşü ve şekil itibarıyla keçeden yapıldığı sanılmaktadır" (Gürçay 1967: 22). İçerisinde keçe kelimesinin geçtiği ilk yazılı belge, M.Ö. 1200'de Çanakkale dolaylarında Yunanlı Akhalar'la Batı Anadolu'da yaşamış olan Truvalılar arasında geçen ve yaklaşık 10 yıl süren Truva savaşlarının son döneminin anlatıldığı ünlü İyonyalı ozan (Smyrna-İzmir) Homeros'un İlyada Destanı'dır. Destanda; Türk tarihinin Orta Asya'daki ilk yazılı bilgileri sınır komşuluğu nedeniyle Çin kaynaklarından öğrenilmektedir. Bu kaynaklarda yer alan bilgilerden, M.Ö. VIII. yüzyıla kadar gidilebilmektedir. Henüz Türklerin kendi tarihlerini yazmadıkları dönemde Ön Türkler olarak da kabul edilen İskitler (Sakalar) M.Ö. VIII. yüzyıldan itibaren Çin'in batı sınırından Tuna Nehrinin suladığı alanlara uzanan geniş bölgede varlık göstermişlerdir. Sabit bir yerde yaşamlarını sürdürmemeleri nedeniyle kültür ve medeniyetleri hakkında ölen atalarını gömdükleri "Kurgan" adı verilen mezar odalarından çıkarılan buluntulardan öğrenmekteyiz. İskitlere ait Esik, Pazırık, Kul-Oba'da bulunan kurganlarda yapılan kazılarda bulunan arkeolojik buluntular o döneme ait yaşam hakkında önemli bilgiler vermektedir. İskitler arabalı göçebe kültürünün öncüleridir. Öküzlerin çektiği arabalarını keçe çadırlarla kapatıp içine keçe yaygılar sererek kendilerine barınma alanı oluşturmuşlardır. "Hippokrates İskitlerin göçebe bir kavim olduğunu, onların soğuğa karşı koruklu keçeyle kaplı, dört ya da altı tekerli, öküzler tarafından çekilen arabalarda yaşadıklarını, hayvanlarına otu bol otlaklar bulmak için dolaştıklarını belirttikten sonra onların pişmiş et yediklerini ve kısrak sütü içtiklerini bildirmektedir" (Durmuş 2008: 24). Atlı göçebe yaşam süren İskitler besledikleri hayvanların yünlerinden çorap, çizme, şapka, palto gibi giyim eşyalarını, yaşamlarını içinde sürdürdükleri çadırları, bindikleri atların binit takımlarında kullandıkları malzemeleri keçeden yapmışlardır. Orta Asya'da yaşayan Türk topluluklarının bir araya gelerek kurdukları Büyük Hun Devleti,

M.Ö. I. binde Kuzey Çin'de görülmüş ve Asya Hunları olarak tanınmıştır. Bölgenin tabiat şartları ve iklimi onları atlı göçebe yaşama zorlamıştır. Bu nedenle yıl boyunca hayvanları için yeşil ot ve sulak alanları takip ederlerdi. İskitlere benzer yaşam sürdüren Hunların sosyokültürel yapıları da benzerdi. Berel, Katanda, Noin-Ula, Pazırık, Şibe ve Esik' te bulunan kurganlar Hun Devleti'nin kültürünü temsil eden başlıca kurganlardandır.

Çin kaynaklarını inceleyen Alman bilim adamı Wolfram Eberhard "Çin'in Şimal Komşuları" isimli eserinde Orta Asya Türkleri hakkında; "Göç ederek yaşayan Türkler, avla uğraşır, elbiseleri soldan ilikli, saçları kesiktir. Üzeri keçe ile örtülü çadırlarda yaşarlar. Ecdat mabetleri yoktur. Tanrıların tasvirlerini keçeden yontarlar ve deri torba içerisinde muhafaza ederler. Bu tasvirler iç yağ ile yağlanır. Aynı zamanda sırk üzerine de dikilir. Ev makamında keçe arabaları vardır. Keçe örtüleri vardır." (1996: 86-87) bilgilerini vermektedir.

M.Ö. V.-III. yüzyıllara ait olduğu belirlenen ve Orta Asya'nın biraz kuzeyine düşen Pazırık Vadisi'ndeki kurganlar Türklerin sosyokültürel yapısı hakkında çok önemli bulgular içermektedir. Kurgan denilen mezar odalarının duvarlarında aslan gövdeli kartal başlı ve kanatlı mitolojik yaratık (grifon) tasvirleri bulunan keçe parçaları, atların üzerinde keçe eyer örtüleri, cesetlerin üzerinde keçe çoraplar, çizmeler ve keçe şapkalar bulunması o dönemin yaşam ve kültürü hakkında bize önemli bilgiler vermektedir. Tepme keçe ile yapılan ürünler aplike tekniği ile deri veya başka materyallerle birleştirilerek kullanılmıştır. Bozkır sanatı içinde değerlendirilen bu eserler o dönem insanının duygu, düşünce ve kültürünü yansıtmaları açısından çok önemlidir.

Hunlardan sonra hüküm süren Göktürkler, tarihte ilk kez Türk adını kullanan, sanat yönünden zengin ve ileri düzeyde eserler vermiş bir medeniyettir. Dönem hakkında bilgileri Türk tarihi ve kültürü açısından da önemli bilgiler içeren Göktürk (Orhun) alfabesi ile yazılan Orhun Kitabeleri'nden ve Çin kaynaklarından öğrenmekteyiz.

Göktürkler, Gök Tanrı'ya inanan ve gök rengi olan maviyi kutsal sayan bir medeniyettir. Keçe çadırlarını da gök renginde yapmışlardır. "Göktürkler genellikle atlı göçebe bir hayat yaşadıkları için sabit bir meskenleri bulunmamaktadır. Meskenleri derme çadırlardan ibaretti. Çadırlar kağnılar, develer ve katırlar üzerinde bir yerden başka bir yere devamlı taşınmaktaydı" (Koca 1990: 110). Göktürkler'de halkın büyük bir bölümü göçebe olup avcılık ve hayvancılıkla geçinir; at, koyun, siğir ve deve yetiştirirlerdi. Orhun ve Yenisey bölgesinde yaşarlar, keçe çadırlarda otururlardı.

Göktürklerden sonra tarih sahnesine çıkan Uygurlar, Türk tarihinde yerleşik düzene geçen ve bu nedenle yaşadıkları yerleşim alanlarında eserler bırakan ilk uygarlık olması nedeniyle önemli bir yere sahiptir. "IV. yüzyıldan sonra, atlı göçebe yaşam tarzından, yerleşik düzene geçen Uygurlar, Hoço, Bezeklik, Sorçuk ve Turfan şehirlerinde yaşamışlardır. Bu kentlerde inşa ettikleri Buda ve Mani tapınaklarında görülen dinsel konulu freskler ve minyatürlerden, ayrıca Uygurca yazılmış metinlerden Uygurların tarihi ve kültürü hakkında bilgiler elde edilmektedir" (Gömeç 1997: 80-81).

Turfan' da yapılan kazılarda, Maniheist sanata ait freskler ve ipek üzerine boyanmış resimler gibi birçok örnek ortaya çıkarılmıştır. Bu resimlerin hemen hemen tamamında kişiler, beyaz veya kırmızı renkli urbaları (elbiseleri) ve Maniheist külahları ile tanınırlar. Türk kavimlerinde yaygın bir şekilde kullanılan keçe şapka ve külahlara Uygurlar döneminde tepceciler ilave edildiği bu fresklerden anlaşılmaktadır. Ayrıca bu fresklerde keçe yaygılara da yer verilmiştir. "Hoço'da bulunan bir minyatür Maniheizm'e inanan Türklerin keçe şapka giydiklerini ortaya koymaktadır. Beyaz renkli bu keçe şapkaların formları daha önce bahsedilen külahlardan çok daha farklıdır. Her iki örnekte yer alan beyaz renkli keçe şapkaların, bireylerin sahip oldukları pozisyona göre form aldığı anlaşılmaktadır (Başar 1999: 20-23).

Dede Korkut Hikâyeleri, göçebe Oğuz Türkleri'nin IX-XI. yüzyıllardaki ya-

şayışları, inançları ve toplumları hakkında önemli ipuçları vermektedir. Dede Korkut Hikâyeleri'nden "Dirse Han oğlu Buğaç Han Destanı'nda; "Bayındır Han yılda bir kez büyük bir ziyafet tertip eder, oğuz beylerini davet edermiş. Bu ziyafetlerin birine hazırlık yaparken bir yere ak otağ, bir yere kızıl otağ, bir yere de kara otağ kurdurur. "Oğlu olana ağ otağa, kızı olana kızıl otağa kondurun. Oğlu kızı olmayana kara otağa alın, altına kara keçe döşeyin, önüne kara koyun yahnisinden getirin yerse yesin, yemezse kalsın gitsin, oğlu kızı olmayana Tanrı Taala gazap etmiştir. Biz de ederiz, iyi bilsin." (Ergin 2011: 4). Bu eser Oğuz Türkleri'nde keçenin kullanıldığını ve daha önceki dönemlerde olduğu gibi statü belirlemede de önemli rol oynadığını göstermektedir.

Orta Asya bozkırlarında göçebe topluluklar halinde yaşayan Türkler, bu kültürün önemli bir ögesi olan çadırı keçeden yaparak soğuktan, sıcaktan ve yağıştan korunmak için kullanmışlardır. Çadır içinde iç mekân süslemesi olarak yine keçeyi tercih etmişlerdir. Giyim eşyası olarak çorap, çizme ve şapkalarını, atları için eyer örtülerini, dini inanışlarında kullandıkları objeleri de keçeden üretmişlerdir. Mezar odalarını da keçeyle kaplamışlar, tahta çıkma törenlerinde keçe ürünlerden istifade etmişlerdir. Yaşamın her alanında keçeyi kullanmışlardır. İhtiyaçları olan yünü de yaşamlarını sürdürmelerini sağlayan hayvanlarından karşılamışlardır.

Orta Asya'dan Küçük Asya'ya göç yoluyla gelen Türkler göç yollarında İslamiyet'le tanışmışlardır. "Orta Asya'dan Anadolu'ya IX. yüzyıldan başlayarak küçük gruplar, XI. yüzyıldan itibaren büyük kitleler halinde gelmeye başlayan Oğuz ve Türkmen boyları, Anadolu'nun bugünkü kültürel yapısını oluşturmaya başlamışlardır" (Erden 1999: 4). Orta Asya'dan Anadolu coğrafyasına göçle gelen küçük zanaatkarlar birleşerek dini ve ahlaki kurallar çerçevesinde Ahilik teşkilatlarını kurmuşlardır. İslami temeller üzerine kurulan Ahilik teşkilatları Anadolu'da XIII ila XIX. yüzyıllar arasında yaklaşık yedi asır hüküm sürmüş, sanat, ticaret ve ekonomi alanlarında çok etkili

bir yere sahip olmuştur. Bu dönemi içine alan Selçuklu İmparatorluğu, Anadolu Beylikleri ve Osmanlı İmparatorluğu dönemlerinde Ahilik teşkilatlarının etkisi hem devlet üzerinde hem de toplum üzerinde kendisini göstermiştir. Ahi teşkilatları ticaret ve mesleklerin sürdürülmesi ve gelişiminde önemli rol oynamıştır. Bu dönemde Keçecilik değer verilen geleneksel mesleklerden birisi olmuş ve bu mesleği icra eden ustalar mesleklerin anayasası olarak kabul edilen "fütüvvet nameler" ile meslek kurallarını sıkı bir şekilde uygulamışlardır. (Begič 2014: 47).

XVII. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu topraklarında dolaşarak o dönem hakkında önemli bilgiler veren gezgin Evliya Çelebi'nin İstanbul'daki esnaf alaylarının padişahın huzurdan geçişleri, sırayla detaylı bir şekilde anlatılmaktadır. Bu eserde; Ahiler yani Debbağlar Esnafı içinde sayılan "Keçeciler Esnafı; İşyeri 400, neferât 1005, pirleri Ebû Said Tarî'dir, Selmân-ı Pâk'ın kuşak bağladığı 15. pirdir. Nurlu Mezarı Kerbelâ'dadır. İmam Hüseyin ile şehit olmuştur. Çok Yezidi öldürdüğü için Acem diyarında Ebû Saidü't -Tarî mezarı için diye yemin ederler. Mu'tezile ve Şii ziyaret yeridir. Bu keçeciler tahtirevanlar üzere keçe teperek ve yapağı atarak çeşit çeşit keçe külah, keçe giyecekler ile geçerler (Evliya Çelebi 2013: I, 278). Osmanlı hükümdarları devletin sınırlarını genişletmek için sık sık seferler düzenler ve bu seferlerde kullanılan çadır, at koşum takımları ve askeri kıyafetlerin hazırlığı için keçeciler atölyelerinde üretim yaparlardı.

Osmanlı İmparatorluğu yeni ülkeler fethetmesi ile birlikte bir dünya devleti haline gelmiştir. Bunun gereği olarak da Ahilik teşkilatlarının İslam temelli olması sanat ve mesleklerini aynı topraklar içinde sürdüren gayrimüslimler açısından sorun olmuştur. Bu nedenle küçük ölçekli üretim yapan esnaf ve sanatkarları kayıt altına alan, haksız rekabeti önleyen, usta-çırak ilişkileri ile ürün kalitesine standartlar getiren gayrimüslim sanatkarları da içinde barındıracak bir kurum ihtiyacı doğmuştur. "Lonca" adı verilen bu sistem çırak, kalfa ve usta şeklinde yetiş-

me aşamaları ve ahlaki kurallar açısından Ahilik sistemi ile paralel özellikler göstermektedir. Loncalar aynı işi yapan ustaları çarşı, han ve arasta gibi mekânlara toplayarak birlikte hareket etmelerini ve dayanışmalarını sağlamıştır. Zaman içerisinde çoğalmaları ve haksız rekabetin kontrol edilememesi nedeniyle devlet eliyle bu sisteme sınırlamalar getirilmek durumunda kalmıştır.

Bu nedenle 18. yüzyıl ortalarında "Gedik Sistemi" getirilmiştir. Selçuklu, Anadolu Beylikleri ve Osmanlı İmparatorluğu dönemlerinde Anadolu Türklerine sanat, ticaret ve ekonomi alanlarında aşağı yukarı 650 yıl yön verip, ışık tutmuş olan Ahilik, örgüt olarak kendi kuralları ve kurullarıyla III. Ahmet dönemine dek (1703-1730) sürmüştür. "Adı geçen Osmanlı sultanı döneminde, 1727 yılında 'gedik' denen bir düzen resmen uygulamaya başlanmıştır" (Köksal 2011: 121). Tekel ve imtiyaz anlamına da gelen gedik sisteminde her sanat ve ticaret belli şahıslar tarafından belli sayıda dükkânlarda yapılmıştır. Bir süre sonra kalfaların usta olmalarına rağmen sınırlı sayıda olan bu belgeleri alamamaları nedeniyle bu teşkilatın işleyişinde sorunlar yaşanmıştır. Gedik uygulamasının getirilmesiyle Ahilik teşkilatları tamamen ortadan kaldırılmamış ancak, ülkedeki şartlar ve dünyadaki gelişmeler Osmanlı yönetimini gedik uygulamasına zorlamıştır. "XIX. ve XX. yüzyıllarda bazı şeriye sicillerinde bulunan kayıtlar Ahi teşkilatlarının varlığını sürdürdüğünü göstermektedir" (Köksal 2011: 121)

I. Abdülmecit'in İslahat Fermanı ile Osmanlı Devletindeki tüm yabancı uyrukların her türlü sanat, ticaret ve mesleklerini hür bir şekilde yapabilmeleri kabul edilince, 1860 yılında gedik uygulamasına son verilmiştir. Osmanlı İmparatorluğunun son dönemlerindeki kötü yönetimler sonucu lonca teşkilatı da işlevini yitirmiştir. Bu uygulama da 1912 yılında çıkarılan bir kanunla yürürlükten kaldırılmıştır. XVIII. yüzyılın ortalarında sanayi devriminin iktisadi hayata getirdiği değişiklikler küçük esnaf ve sanatkarların aleyhine gelişmeler göstermiştir. Makineleşme ile birlikte seri üretime geçilmesi ve ürün çeşitliliğinin artması sonucu gerileme dönemine girilmiştir. Avrupa dev-

letleri ile ticari anlaşmalar artmıştır.

Osmanlılarda, XIX. yüzyılın ilk çeyreğinde el sanatları gerilemeye başlamış, sarayda yaşayanların yabancılardan etkilenmesi sonucu olarak da zevk ve anlayışlarda büyük değişimler olmuştur. Saray, el sanatlarına en büyük desteği veren, teşvik eden bir merkezdi. "Sanatkâr zümresinin varlığının temel sebebi saraydır. Ancak halk kültürüne ait zanaatsal çalışmalar saray ve yönetici çevresinde gündeme gelseler bile taşraya ait, basit, kaba halk uğraşları olarak kabul edilirdi" (Uğurlu 2005: 10). Sarayın hemen tüm ihtiyaçları yenileşme anlayışıyla batıdan karşılanmaya başlanmış, padişah ve sadrazamların zevk anlayışlarının değişmesi, ilgi ve yönelimleri Avrupa doğrultusunda olmuştur. Böylece Türk el sanatlarındaki önemli destek ortadan kalkmış, sanatkarlar başka işlere yönelmişlerdir. El sanatları ile uğraşan ve satan kişiler özellikle Avrupalı ve Hıristiyan ustalar olmuş, XIX. yüzyılda Türk çarşıları adeta el değiştirmiştir. Sonuç olarak, geleneksel Türk el sanatları talebe bağlı olarak gün geçtikçe azalmaya ve önemini kaybetmeye başlamıştır.

Cumhuriyet'in ilan edilmesinden sonra ticaret, sanat ve mesleklerini icra eden esnaf ve sanatkarlarla ilgili kanunlar çıkarılmıştır. Ancak, teknoloji ve sanayileşmenin getirdiği olumsuzluklar Keçeci esnafının atölyelerini bir bir kapatmasına neden olmuştur. Bu olumsuz gelişmelere rağmen Keçecilik Orta Asya'dan Anadolu'ya uzanan tarihsel süreçte değişim ve dönüşümlerle sürdürülen geleneksel el sanatlarından olma özelliğini hiçbir zaman kaybetmemiştir. İlk zamanlarda yaşamsal ihtiyaçları karşılayan, sosyal statü göstergesi olarak kullanılan keçe, dünyadaki teknolojik gelişmeler, sanayi devriminin getirdiği seri üretim, yeni ürün çeşitliliği, toplumsal yaşamdaki değişimler sonucu daha çok köylünün kullandığı ve alt kültürün ihtiyacını karşılayan bir özelliğe dönüşmesine neden olmuştur. "Her meslek kendine özgü özellikler gösterir. Meslekler kullanılan aletlerden, giyilen giysiler kadar değişik şekillerde kendilerini belli ederler. Kullanılan aletler, giysiler ve yaşam tarzları ile kendilerine has bir kültür oluştururlar" (Begic ve Öz 2019: 125).

Günümüzde Anadolu'da bazı bölgelerde geleneksel keçecilik sanatı ustaları tarafından sürdürülmektedir. Ardahan, Balıkesir, Afyon, Urfa merkez, Siverek, Bilecik, Kars, Konya, Kahramanmaraş, Isparta ili Yalvaç ilçesi, Manisa ili Akhisar, Turgutlu, Kula ilçeleri, İzmir ili Tire ve Ödemiş ilçeleri ile Bademli beldesindeki ustalar geleneği devam ettirmektedirler. Ustalar genelde kepenek, hayvanlar için ter ve semer keçeleri, çeşitli başlıklar, secade, çizme, patik, minder keçesi ve yer yaygıları üretmektedirler. Çoğu keçe ustaları ata mesleği olan keçecilik sanatına çocuklarını sokmamış ve çırak da yetiştirmemişlerdir. Böylece geleneğin son temsilcileri olmuşlardır. Bazı ustalar ise hem çocuklarına bu sanatı öğretmiş hem de çırak ve kalfa yetiştirerek keçecilik sanatının gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlamışlardır.

Kadir usta pencere ve küpeli motifi çalışırken

Rahmetli Hasan Özkalender kayıklı ve kepezli motifine yün yayımı
Siverek Gümrük Hanı 2000'li yıllar (Sabri Kürkçüoğlu arşivi)

Tepsi ve pencere motifli sergi keçesi

Şam yolu motifli sergi keçesi
(A.Akıl, Karakeçili Dernek Bşk. Arşivi.)

Altılı yıldız ve pencere motifli sergi keçesi
(Abdülkadir Akıl, Karakeçili Dernek Başkanı arşivi)

Kayık, küpeli ve kenarları zincir motifli sergi keçesi. 1985 (Şaban Karslı arşivi)

Pencere ve küpeli motifli sergi keçesi (Şaban Karslı arşivi)

Şaban Karslı Keçesi

Keçe ustası Şaban Karslı

Şanlıurfa'da kadim sanatlardan birisi de keçeciliktir. Anadolu coğrafyasında ustalar yaptıkları keçe ürünlerde kullandıkları motiflere yörelere göre değişen farklı isimler vermişlerdir. Şanlıurfa yöresinde ustalar keçe ürünlerde kullandıkları motifleri; yarım Acem nakışı, dal nakışı, pul nakışı, somun nakışı, somun yıldız nakışı, kantarma nakışı, sandık nakışı, yonca nakışı isimleriyle anmaktadırlar (Kürkçüoğlu C.A, Kürkçüoğlu S.S2011: 83).

SİVEREKLİ KEÇE USTASI ŞABAN KARSLI

Şaban Karslı 1960 yılı Urfa Siverek doğumludur. Ortaokulu dışardan bitirmiştir. Evlidir. Halen Siverek'te oturmakta olup atölyesinde hazır keçeleri satmaktadır. Şaban Karslı'nın mesleğini seçmesinin temel nedeni dede ve babasının Keçeci olmasıdır. Şaban Karslı, ilkokula gönderilmediğinden 7 yaşında keçeciliğe babasının yanında başlamıştır. Karslı, çalıştığı yıllarda Siverek'te Keçecilik faaliyetinin atölyelerde değil gezici olarak seyyar halde yapıldığını belirtmektedir. Geleneksel el sanatlarında yetişme, babadan oğula veya ustadan çırağa aktararak gerçekleştirilmektedir. Usta, babasının yanında işe başlayarak sanata girmiş ancak çocuklarına bu sanatı öğretmemiştir. Seyyar olarak işe gitmedikleri dönemlerde ise Siverek hamamlarında keçe yaptıklarını ifade etmiştir.

Şaban Karslı Keçecilik faaliyeti hakkında; "O yıllarda keçe yapmak için gideceğimiz mezra ya da köyde kaç ev, kaç adet sürünün olduğunu bilirdik. Örneklendirecek olursak, gideceğimiz köyde 70 ev var sürüde 2000 ya da 5000 koyun var bunların hepsinin yünleri kırılarak ihtiyaçları olan keçeleri yapacağız. Nereden baksan 5 ton yün eder. Erzincan, Siverek Karacadağ, Bingöl, Erzurum, Tunceli'nin dağları ve köylerinin tüm ihtiyaçları olan keçelerini bizler yapardık. Gittiğimiz yerlerde yünler temiz olarak bize getirilirdi. Yünler karışık olduğunda onları renklerine göre seçer silkelerdik. Daha sonra hallaç ve tokmağı ile yünleri atardık. Yaptığımız keçelerde hayvanın doğal renklerini kullanılırdık. Keçelerde kullanmak üzere önceden yaklaşık 20 kg. yünü 3-4 çeşit renge boyar nakışlık (motif) için yanımızda götürürdük. Yünleri kalıba yayarken kadınlar yanımıza gelir; 'Bu nakışı indir' derlerdi. Biz de daha önceden boyadığımız yünleri nakış yapmada kullanırdık. Keçelerde kullanılan motiflere; keşkül, küpeli, Şam yolu, kubbeli diye isimler verirdik." Günümüzde ise bu motiflerin yapılmadığını belirtmiştir.

Şaban Karslı, Kılıç Keçesi hakkında; O zamanlar Siverek'te göçerlerin yüklerini develer taşırdı. Yükler güzel görünsün diye üzerine en son bir örtü atılırdı. Bu örtüye "Kılıç Keçesi" denirdi. Nakışsız keçe de yapardık. Ortasından 4-5 adet yıldız keser çıkarırdık. Çıkarılan yıldızları sarıya boyardık. Kılıç keçe-

Şaban Karslı Atölyesi'nde yapılan Keçe örnekleri

Sergi keçesi (H. Handan Ağırmatlı arşivi)

sini kırmızıya boyardık. Kuruyunca yıldızları Kılıç keçesinin üzerine dikerdik. Yükü yüklenen develerin üzerine bu örtü örtülürdü.

Şaban Karslı 1982 yılına kadar seyyar olarak Keçecilik yaptığını belirterek; "Temmuz ayında Siverek Karacadağ'a gider bir ay kalırdık. Bir ayın sonunda keçeleri yapar Siverek'e döner evin ihtiyaçlarını karşılar karşılamaz ağustos ayında Erzurum'a gider-

Keçe Ustası Ali Kaçuk (Zozan keçe) atölyesinde yünleri ayırırken

dik. Orada bütün köy ve mezraları dolaşır yaklaşık iki ay kalır, oradan kasım ayında ise gitmediğimiz diğer yerlere gider köylülerin evlerinde ya da kıl çadırlarda ısırmama keçeler yapardık. Keçeleri yapmak için eni boyu ve derinliği yaklaşık 1m. ölçülerinde çukur açar, üzerine büyük bir taş getirir sıcak su ile ıslattığımız keçeleri 3200 kez göğsümüzde 3 saatte teper pişirirdik. Keçe tepelerken göğüslerimize önlük vazifesi gören naylon, bez, ya da uygun ne bulursak örterdik. Keçede kullandığımız süslemelerde Keşkül ismi verilen deseni yapmak zordu. Düz yaydığımız yünün üzerine sarı, mor, yeşil, kırmızı olmak üzere dört renk kullanırdık. Her gülün yaprağını ayrı ayrı renk kullanarak bezerdik. Ayrıca Tavus kuşu desenini de yapardık." Anlatımıyla Siverek ve çevresinde çalıştığı dönem keçe üretimi hakkında bilgiler aktarmaktadır.

SİVEREKLİ KEÇE USTASI ALİ KAÇUK

1948 yılında Siverek'te doğmuştur. İlkokul mezunudur. 28 yaşında ustası Ali Cabbar'ın yanında keçeciliğe başlamıştır. Evli olup 7 kız 5 erkek çocuk babasıdır. Geçmişte Siverek'te 20 keçe atölyesi olduğunu, Siverek'te bugün Keçeciliğin değeri azaldığı için sadece bir ustanın mesleğini yaptığını, diğerlerinin ise mesleği bıraktığını,

2000 yılında kendisinin de mesleği bıraktığını, ihtiyaç duyulduğunda eskiden yanında çalıştırdığı Remzi Arpacık'ın Zozan Keçe Atölyesi'nde çalıştığını, Keçecilikten memnun olmadığını belirtmektedir. Ali Kaçuk Keçecilik hakkında; "Keçeleri ayakla teper daha sonra hamama gider göğüsle teperdik. Kepenek, semer keçesi, palan ve yaygı keçesi yapardık. Yaygı keçelerini nakışlı (motifli) yapardık. Keçe yapmak için köylüler yünleri getirirdi. Atölyede pembe, sarı, kırmızı, tencerede toz boya ile boyar ev keçeleri yapardık. Desenlerin isimlerini hatırlamıyorum. Siverek'te keçe yapımında sabun kullanmaz sıcak su ile teper pişiririz. Bir ay kepenek bir ay da ev keçesi bir de bel keçesi yapıyoruz. Çocuklarıma sanatı öğrettim ama çocuklarıım devam ettirmediler." Demektedir.

SİVEREKLİ KEÇE USTASI SERDAR ARPACIK

1991 yılında Siverek'te doğan Serdar Arpacık baba mesleğini sürdürmektedir. Babası Remzi Arpacık, "Zozan Keçe Atölyesi"nin sahibidir. Remzi Arpacık keçe yapım işine meraklı olduğu için hamama gidip keçe ustalarından izleyerek öğrenmiş. Hamamlarda keçe yapımı 1980 yılında bitmiş. Tepme ve süme makinalarını Siverek'e babası Remzi Ustanın getirdiğini belirtmiştir.

14 yaşından beri çalışan Arpacık; "Keçe yapımında sabun kullanmayız. Sadece kenarları kaygan olsun diye Mintax marka bulaşık deterjanı kullanı-

Keçe ustası Serdar Arpacık (Zozan keçe) atölyesi yün yayma

Keçe ustası Serdar Arpacık (Zozan keçe) atölyesinde keçe yapımı ve yayma

Serdar Arpacık (Zozan Keçe Atölyesi) Çoban Kepeneği

Keçe ustası Serdar Arpacık (Zozan Keçe) keçe atölyesi bitmiş ürünlerin kurutulması

Keçe ustası Serdar Arpacık (Zozan keçe) atölyesi tepme ve süme makinaları

Keçe ustası Serdar Arpacık (Zozan keçe) keçe atölyesi satışa hazır ürünler

Siverek'te Keçe Ustaları Mehmet Emin ve Sait Minteş (Siverek Belediye arşivi)

Serdar Arpacık (Zozan keçe) atölyesi keçe tepme işlemi

riz. Keçe yapımında kışın sıcak su kullanırız. Yazın ise havanın çok sıcak olmasından dolayı sıcak su kullanmıyoruz. Atölyemde 2 usta ile İğdir'dan gelen Ramazan usta çalışmaktadır. Kepeneği dikişli yaparım. Uzun ömürlü olması için naylon ile kaplarım. Ağrı ve Erzurum'dan yılda yaklaşık 30 ton yün alırım. Çoğunlukla kepenek ve yaygı keçesi siparişi çalışırım. Sergi keçeleri şark odalarında kullanılır. Atölyede güllü, yıldızlı, gözlü isimlerini verdiğimiz desenleri yaparız. Keçenin dayanıklılığı yapan ustaya ve kullanan kişiye göre

değişir. Sabun keçeyi yok eder yünü çürütür." Demektedir.

Keçe yapımında eskiden hasır yaygı kullanıldığı, babasının bez kullandığını, kendisinin ise yün yaymak için naylon kullandığını, Keçenin ne kadar sert olsa da hava geçirmediği için sağlıklı olduğunu, Keçeden bel korseleri (kıl dönmesi, bel fitiği için) yaptıklarını, Siverek'te günümüzde 7 tane keçe dükkanının olduğunu ve işlerinin iyi olduğunu belirtmiştir.

Keçe Örnekleri
(Hanım Handan Ağırmatlı Arşivi)

▲ Siverek Gümrük Hanı'nda bitmiş keçelerin kurumaya bırakılması (Siverek Bel. arşivi)

SONUÇ

Keçecilik, Türklerin geleneksel el sanatlarından. Tarihsel süreç incelendiğinde Orta Asya'dan Küçük Asya'ya kesintisiz devam eden keçecilik, Anadolu insanının gereksinimlerini karşılayan kadim mesleklerdendir. Geleneksel keçe ustaları babadan oğula ustadan çırağa öğretme yöntemleriyle aktararak keçecilik sanatını günümüze kadar ulaştırmışlardır. Siverekli keçe ustaları da mesleği ustadan çırağa, babadan oğula küçük yaşlardan itibaren

çalışarak geleneksel öğretme yöntemleriyle yetiştirilmiştir. Şu anda hayatta olmayan Siverekli ustalar çevre iller ve civardaki köylerin ihtiyacı olan keçe ürünleri karşılamışlardır. Keçe ustaları tarafından yörelere has renk ve motiflerle süslenen keçeler, işlevselliğinin yanında estetik değer katılarak sanat değeri kazanmıştır.

Anadolu'nun bazı yörelerinde faaliyet gösteren, ancak sayıları her geçen gün azalan geleneksel keçe ustaları her şeye rağmen mesleklerini sür-

dürmeye çalışmaktadırlar. Günümüzde Urfa merkez, Siverek ve Birecik'te keçecilik mesleğini sürdüren Urfa'da 3, Siverek'te 4 ve Birecik'te tek usta kalmıştır. Geleneksel yöntemle yetişen keçeciler, ustalarından ya da babalarından aldığı kültürel belleği sonraki kuşaklara aktaramamışlar ve başka iş alanlarına yönelmişlerdir. Geçmişteki yaşam biçimine uygun birçok ürün bugün üretilmemekte, teknolojik gelişmeler sonucu farklı yapay liflerden elde edilen ürünler tercih edilmektedir. Bu olumsuz gelişmelere rağmen doğal liflere olan ilgi son yıllarda moda ve sağlıklı yaşam taleplerinin giderek çoğalması sonucu, üreticileri farklı keçe ürünler yapma arayışlarına yönlendirmiştir. Geleneğin özünde değişim vardır. Geçmişten alınan kültürel değerler dönemin şartlarına göre yeniden uyarlanarak uygulanır ve bir sonraki kuşağa aktarılır. Sürdürülebilirlik ancak bu döngü ile sağlanabilir. Aksi halde geleneksel keçecilik sanatını sürdürmeye çalışan ustalar, Siverek örneğinde olduğu gibi giderek kaybolacak ve geleneğin ustalarının belleğindeki desen ve motifler de kayıt altına alınmadığı için kültürel zenginliğimizin bir alanı yok olacaktır.

KAYNAKÇA

- Begic, H. N. (2012). Konya Keçeciliğinde Çoban Kepeneği. Ankara: Millî Folklor, Yıl 24, Sayı 94. Sayfa:214-222.
- Begic, H. N. (2017). Türk Keçecilik Sanatı. Atatürk Kültür Merkezi Yayınları. Ankara: Etkileşim Basın Yayın.
- Begic, H.N., Öz. C. (2019). Kürk kitabı. sayfa: 125-139. (Editör: Emine Gürsoy Naskali). İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Çetin, Turhan. (2003). Yalvaç Şehrinde Nüfus Hareketleri. G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi Cilt 23, Sayı. 2. s. 1-22.
- Durmuş, İ. (2008). İskitler (Sakalar). Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları. Ankara: Genelkurmay Basımevi.
- Eberhard, D.W. (1996). Çin'in Şimal Komşuları, (Çev: Nimet Uluğtuğ), Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Ergenekon Başar, C. (1999). Tepme Keçelerin Tarihi Gelişimi Renk Desen Teknik ve Kullanım Özellikleri. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Ergin, M. (2011). Dede Korkut Kitabı-1. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Evliya Çelebi. (2013). Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi. 1. Cilt. (Haz.: S. A. Kahraman ve Y. Dağlı) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Gömeç, S. (1997). Uygur Türkleri Tarihi ve Kültürü. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınevi.
- Gürçay, H. (1967). Keçe ve Keçecilik, Türk Etnografya Dergisi. Milli Eğitim Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Homeros, (2011). İlyada. (Çev. A. Erhat ve A. Kadir). İstanbul: Can Yayınları.
- Koca, S. (1990). Türk Kültürünün Temelleri. I. İstanbul: Damla Yayınevi.
- Köksal, M.F. (2011). Ahi Evran ve Ahilik. (Yayın No:5). Kırşehir: Kırşehir Valiliği.
- Kürkçüoğlu. C.A., Kürkçüoğlu. S.S. (2011) Şanlıurfa Çarşıları-Hanları ve El Sanatları. Şanlıurfa Beld. Bşk. Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü Yayınları Sanat Dizisi. Ankara: Atalay Matbaacılık.
- Mellaart, J. (2003). Çatalhöyük Anadolu'da Bir Neolitik Kent. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Uğurlu, A. (2005). Türk Sanatı Kavramı Perspektifinde El Sanatları. V. Türk Kültürü Kongresi. Ankara: A.K.M Yayınları.

KAYNAK KİŞİLER

- Keçe Ustası Ali Kaçuk [4.11.2017] tarihinde yapılan görüşme.
- Keçe Ustası Serdar Arpacık [4.11.2017] tarihinde yapılan görüşme.
- Keçe Ustası Şaban Karslı [5.11.2017] tarihinde yapılan görüşme. (Ses kayıtları ve fotoğraflar H. Nurgül Begiç kişisel arşivindedir)

Urfalı Bir Hattat: Azabistanağasızâde HÂFİZ HACI MÜSLÜM ALPAN (1890-1968)

Müslüm C. AKALIN
Avukat-Yerel Tarih Araştırmacısı
mcakalin2@gmail.com

Hacı Müslüm Alpan 1917 / Romanya

Urfa'nın Kalaboynu denilen geniş bölgesinin içinde; eski kayıtlarda Kazgancı adıyla anılan mahallenin Alpan Sokağı'nın girişindeki yokuş, Karayokuş adıyla bilinir. Yokuşun başındaki ev; bir kap(ı)arasından(1), çevresinde yardımcılarının kullandıkları üç oda, ahır, develik ve zêrzembe'nin(2) yer aldığı toprak bir hayata(3) girilen ve yokuş boyunca kademelenen büyük bir evdi. Yüksek bir merdivenle; kuzeye bakan ve önlerindeki gezene klerden(4) Urfa'nın seyredildiği küçük, orta ve büyük çardaklara çıkılırdı. Burası; evin avlu giriş kapısının çift çenetli(5) büyük bir kapı olması nedeniyle "Kapısı Büyük Hasan Ağa" diye anılan Azabistanağasızâde(6) Hasan Efendi'nin eviydi.

Azabistanağâsı Ömer Ağa'nın üç oğlundan biri olan Hasan Ağa'nın; aynı zamanda bacanağı olan kardeşi Şükrü Ağa ve diğer kardeşi Hacı Ali Ağa gibi, diğer amcazâdelerin çoğunun da evleri aynı yokuşun çevresindeydi. Hacıkâmilzâde Hacı Mustafa'nın kızı Hâfıza Hanımla(7) evli olan Hasan Ağa, genç yaşında öldüğünde geride oğulları 13 yaşındaki Mehmet Şefik(8) ile 9 yaşındaki Şih Müslüm'ü bıraktı.

Annesi Hâfıza Hanım ve komşu olan amcaları nezaretinde büyüyen Şih Müslüm, mahalle mektebinde 6 yaşında Kur'an-ı Kerim'i hatmetti. Mekteb-i İbtidâiy ve İdadîyi bitirdi. 17 ya-

şındayken annesini Hicaz'a götürdü, Hacı oldu. Hac dönüşünden bir iki yıl sonra annesinin akrabası olan Hacıkâmilzâde Hacı Haşim Efendi'nin(9) kızı Naciye Hanım ile evlendi.

1912 doğumlu olan ilk oğlu Hacı Hasan küçük yaşta askerlik görevine başladı. İkinci oğlu Mustafa Lâmi doğduğunda ise yine askerdeydi. İdadî mezunu olduğu için yazıcı olarak görev yaptığı Halep'ten birliğiyle Çanakkale'ye gönderildi. Çocuklarına hikâye ettiği Çanakkale'deki askerliğinin bir bölümünü kızı 1925 doğumlu Hâfıza Hanım şöyle nakletti: "Yazıcı olduğu için geceleri askerlerin tuttuğu fener altında günlük raporları yazarmış. Gündüzleri yağmur altında Çanakkale dağlarında atlı ya da yaya keşif gezileri yaptıkları olurmuş. Bir keresinde dağlarda yaya yürümekten ayakları şişince son çare olarak gittiği doktor, 'ne yapayım, doktor var ilaç yok' diyerek İngiliz tuzu vermiş ilaç olarak. 'Üç gün sonra rahatladım, doktor bir çorba verdi' demiş. Bir başka gün de, Çanakkale'de at sırtında üç arkadaş dağlarda dolaşırken geriden gelen aynı birlikteki hemşehrisi Zahter Mehmet'in kaybolduğunu fark etmişler. Araziye yayılıp aradıklarında ise arkadaşlarının atıyla büyük, geniş ve derin bir susuz kuyu/çukura düşmüş olduğunu görmüş, ama çıkaramamışlar. Nasıl düştüğünü soran arkadaşlarına Zahter Mehmet, "epey derin, atla

beraber çöktük" demiş. Sonra bir atlının haber götürdüğü karargâhtan gelen yardım ekibinin derin çukura toprak boşaltmak suretiyle zemini yükseltip atla birlikte Mehmet'i çıkarttıklarını uzun uzun anlatmıştı. Bir keresinde ise karargâha gelmiş olan Mustafa Kemal'i görüp konuştuğunu, anlatmış, "farklı bir kumandandı" demişti. Ça-

Hacı Müslüm Alpan 1930 / Urfa

nakkale'yi geçemeyen düşman kuvvetlerinin geri çekilmesinden bir müddet sonra memlekete dönmeyi beklerken görev yaptığı Birliğin Balkan Cephesi'ne hareket etmesi için emir geldiğini söylediğinde 'hasretlik zordu' diye içini çekmişti. Anlattığına göre, Romenler, Rusların yanında savaşa katılıp o bölgelerin önemli bir bölümünü işgal etmişler, Almanlara savaş açmışlar. "Biz Eflâk ile Boğdan arasında bir yerde bulunan İbrail(10) diye bir şehre gittik, bir buçuk yıldan fazla kaldık. Tuna Nehri kıyısında çok güzel bir şehirdi, muharebelerde birçok arkadaşımızı da şehit vermiştik. Bir süre sonra Rusya'da ihtilâl olunca yeni hükûmet savaştan çekildi, bir süre sonra da bize geri dönüş emri geldi. Birliklerin bir kısmı bizden önce Türkiye'ye döndüler, biz ertesi yaz Karadeniz'in Batı kıyısındaki Köstence'den vapurla Karadeniz'in doğu kıyısındaki Batum'a geçtik. Daha Mütareke ilân edilmişti. Karadeniz'den vapurla torpidoların arasından geçerek İstanbul'a ve oradan da Urfa'ya geldik."

Hacı Müslüm Alpan çocuklarıyla birlikte

Hacı Müslüm Efendi'nin, memlekete dönüşünün yaklaştığı tarihlerde Romanya'nın İbrail şehriden küçük çocukları 6 yaşındaki Hasan ve 3 yaşındaki Lâmi'ye gönderdiği fotoğrafın arkasına 24 Şubat 1918 tarihli şu satırları karalamıştı (Ek-1):

"Nur-u aynım Hasancığım, Validenizin mektubu altına yazdırdığınız mektubu aldım. Sağlık haberiniz çok sevindirdi. Mektebe devam ettiğinize çok sevindim fakat ne okuduğunuzu yazmamış idiniz. Çabuk çalışıp Kur'an'ı hatmettiğini bana müjdeler-sen bak o vakit ben de sana neler göndereceğim. İşte beni unutmaman için sana fotoğrafımı gönderiyorum. Buna da bakar isen beni unutmazsın. Baki gözlerinizi ve yüzlerinizi tahassürle öperek seni kucaklarım sevgili oğlum. Baban Hacı Müslüm"

"Mini mini Lâmicîğim, Senin de mektubunu okudum. Sihatinden dolayı Cenâb-ı Hakk'a şükreylerim. Ağabeyin de mektebe gittiği halde sen niçin mektebe gitmiyorsun, yoksa seni mektebe göndermiyorlar mı? Herhalde göndermiyorlar, yoksa sen gidersin ne vakit olsa. Herhalde bundan sonra sen de mektebe gideceksin değil mi? Ağabeyinle sana resim gönderiyorum. Bunu camlatır odaya asar ve beni görerek istediğiniz tarihte bakarsınız, olmaz mı? Baki mini mini gözlerinden ve yanaklarından ve seni kucaklayarak Cenâb-ı Hakk'a emanet yerlerim mini mini oğlum. Baban Hacı Müslüm"

Urfa'ya varduktan bir süre sonra, Urfa önce İngilizler ve daha sonra da Fransızlar tarafından işgal edilmişti.

İşgal sırasında her mahallenin ileri gelenleri; gençleri, eli silah tutanları çete olarak yazardı. Kendisine Hasanpaşa Cami ile Ermeni Mahallesi'ne giden yolu ve Sultan Hamamı arasını gözetleme ve koruma görevi verildi. 7 Şubat 1920'de Siverek ve Hilvan'dan Urfa'ya yardım için gelen aşiretlerin Urfa'ya girmelerinden sonra yerleştirme, iâşe ve levazım hizmetlerinde çalıştı. Fransızların Urfa'yı terklerinden önce Şebeke mevkiindeki mağaralara yerleşen öncü çeteler içindeydi(11).

Fransız işgalinin sona erdiği yıl, annesi Hacı Hâfıza Hanım'ı kaybetti. İki yıl kadar sonra oğlu Osman dünyaya geldi. Kızlarından Hâfıza 1925, Necla ise 1929 yılında doğdu.

1927 yılında yapılan yerel seçimlerde Meclis-i Umumi(12) azalığına ve İdare Heyetinin sekreterliğine seçildi(13). Meclis yıllarında genel görüşmelerde raporlar kendisince okunur, gelir-gider fasılları meclise sunulur, yine her toplantıda eski zabıtlar onun tarafından okunurdu(14).

Urfa Gazetesi'nin(15) 2 Mayıs 1927 tarihli 'Kongre' başlıklı haberinde şöyle deniliyordu: "Cumhuriyet Halk Fırkasının umumi kongresine(16) iştirak etmek üzere şehrimizden delege olarak seçilen Vilâyet Daimî Encümeni âzâsından Hacı Müslüm ve Müslüm Kâmil Beyler bugün Ankara'ya hareket etmişlerdir. Kendilerine hayırlı yolculuklar dileriz."

Ancak kongre ertelenir(17): "Cumhuriyet Halk Fırkası kongresinin Haziran'a kadar tehir edilmesine mebni vilayetimiz namına kongreye iştirak etmek üzere hareket ettiklerini

Ek 1) Hacı Müslüm Alpan'ın Romanya'dan çocuklarına yazdığı fotoğraf arkası mektup

▲ Hacı Müslüm Alpan'ın 1948 yılında yazmış olduğu Kur'an-ı Kerim'den sayfalar

geçen nüshamızda yazdığımız Hacı Müslüm ve Müslüm Kâmil Beyler Adana'dan avdet etmiş olup Haziran iptidalarında tekrar gidecekleri haber alınmıştır."

Gazetenin 10 Ekim tarihli nüshasında ise delegasyondaki değişikliği de belirten kongreye katılım haberi yer alır(18): "Cumhuriyet Halk Fırkası büyük kongresine delege seçilen gazetemiz müdür ve muharriri Nureddin Nâbî(19), Vilayet Daimî Encümen azâsından Hacı Müslüm Beyler(20) Ankara'ya, müteveccihen hareket etmişlerdir. Kendilerine hayırlı yolculuklar dileriz".

Yeni dönem için yapılan seçimde Vilâyet Encümeni azasından Hacı Müslüm Bey, Vilayet dâhilinde 1 Ağustos 1927 tarihinde başlanan müntehib-i sâni seçimlerinde(21) Vilâyet müntehib-i sâniligine seçilen üyeler arasındadır(22)

24 Kasım tarihli gazetede "Vilayet Meclis-i Umumîsi(23) Açıldı" başlıklı haberde, "Yapılan seçimde ikinci başkanlığa ekseriyetle Aziz Namî(24) (Urfa) ve kitabete de Müslüm (Urfa) ve Siret(25) (Siverek) Beylerin seçildikleri, Hacı Müslüm Bey'in ayrıca Bütçe Encümeni üyeliğine seçildiği bildirilmektedir(26). Şehrin sosyal faaliyetlerine de katılan Hacı Müslüm Efendi, aynı zamanda Kızılay kongresinde Heyet-i Merkeziye üyesi ve Heyet-i İdare kâtibidir(27).

1930'lu yıllar Hacı Müslüm Alpan'ın Maliye'de memurluk yaptığı

yıllardır. 1934 yılında "azeb" kelimesinin çağrıştırdığı savaştıçı yiğit anlamıyla aile olarak Alpan soyadını aldılar. Küçükülüğünde Arabîzade Behçet Efendi'den hat dersleri alan büyük kızı Hâfıza, ilkokuldan sonra okul yaşını aştığı için Kız Enstitüsü'nün "Akşam Sanat Kısmı"na gitti. Enstitü'nün "Esas" olarak adlandırılan kısmı açılınca(28) kızı Necla ile dayısı oğlu Küçük Hacı Mustafa'nın(29) kızı Süheylâ'yı okulun 1 ve 2 numaralı öğrencileri olarak kaydettirdi.

Hacı Müslüm Alpan'ın İkinci Dünya Savaşı başladığında üç oğlu birden askere çağırıldı. Sağlığında bozulmanın başladığı yıllar da bu yıllardı. Geçirdiği kalp krizi sonucu aktif memuriyete devam edemeyip malûlen emekli oldu. Doktorun sigarayı yasaklaması üzerine anlamıştı ki artık sigara kâğıtlarına sarılan tütünün tahta kutulara dizilerek içildiği dönemler bitmişti ve sigarayı bırakma dönemine hazırlanması gerekiyordu. Artık kızlarının yarım sigara kâğıdına sarmak suretiyle hazırladıkları günde altı tane yarım sigarayı tütün tabakasına yerleştirip öyle sokağa çıkıyordu.

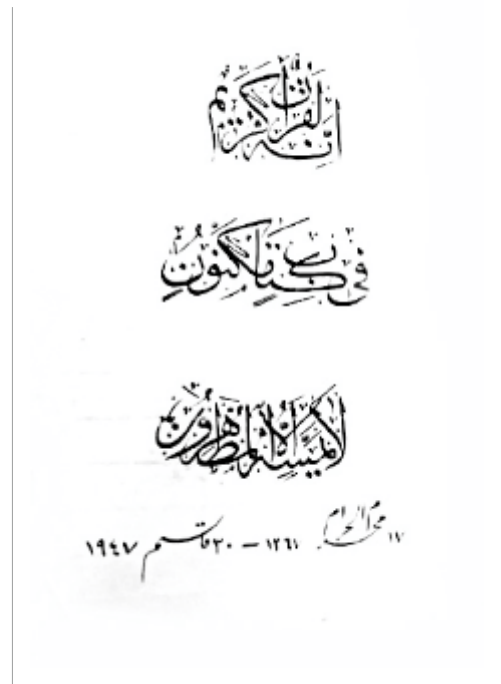
Sâkin yaşamaya çalıştığı hayatının bu döneminde kendisini yoğun bir şekilde dinî hayata ve sıkı bir okumaya verdi, hâfız oldu. O dönem Urfa'da temin edilemediği için İstanbul'dan getirttiği özel kâğıtlara nesih hatla bir Kur'an-ı Kerim yazdı(30). 7 Ağustos 1948 tarihinde 7 ayda tamamladığı Kur'an-ı Kerim'in sayfa kenarındaki çizimleri ve desenler Kız Enstitüsü öğren-

cileri olan kızları tarafından yapıldı. Büyük kızı Akşam Kız Sanat Okulu öğrencisi Hâfıza her sayfanın çizgilerini, Kız Enstitüsü öğrencisi küçük kızı Necla ise sayfa desenlerini yapmışlardı(31). Hatim duası ve Fâtiha ile biten Kur'an-ı Kerim'in son sayfasında, "Allah'ın bu yüce ve kadim kelâmı, Azabistanağası diye bilinen hakir, âciz ve kusurlarını bilen Hâfız Hacı Müslüm eliyle 1367 senesi şevval ayının 15'inde tamamlandı" diye Arapça talik hatla yazılmış bir yazı yer alıyordu.

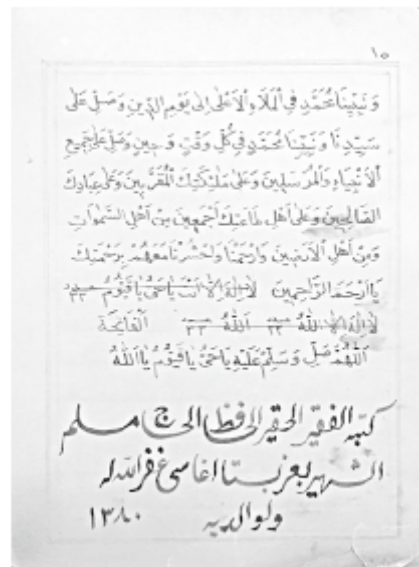
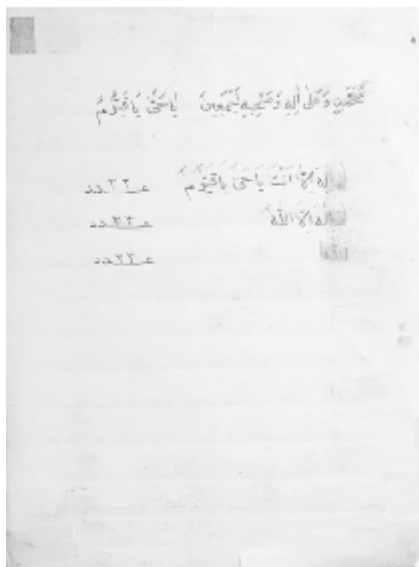
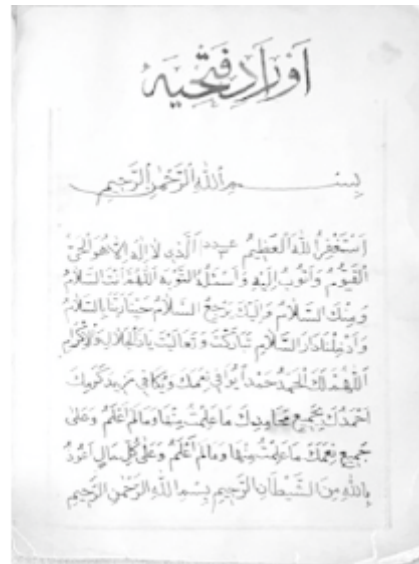
Cuma günleri Kazancıpazarı'ndaki Ömeriye Camii'nde sarığını sarıp namaz kıldırıyor, vaaz veriyor, Ramazan aylarında her gün dört ayrı camide (Ömeriye, Hasanpaşa, Hızanoğlu, Pazar camileri) cüz okuyordu. Bahattin ve Osman adında iki hâfız yetiştirmişti. Sabah namazlarından sonra Dergâhta okudukları "Evrad-ı Fethiyye"(32) yi dostlarının isteği üzerine hüsnühatla yazıp 1960 yılında "Bunu, Azabistanağası diye şöhret bulan fakir, hakir, Hâfız Hacı Müslüm yazdı. Allah ona ve ebeveynine mağfiret versin Hicri 1380" notuyla tamamladı. Kopya edilerek elden ele gezen bu evraddan başka, musibetler için yazdığı dualar da çok okunur ve aranırdı(33).

1963 yılında eşi Naciye Hanım'ı kaybetti. 1964 yılında tekrar hacca gitti, 1968 yılında vefat ederek Harran Kapı Aile Mezarlığı'na defn edildi. Çocuklarına ve yakınlarına, İslâmiyet'te yeri olmadığı için, öldüğünde yas tutulmamasını vasiyet etmişti.

Sultan II. Abdülhamit dönemini, II. Meşrutiyeti, Balkan Harbini, Birinci Dünya Savaşını, Çanakkale'yi, Romanya cephesini, Mütâreke dönemini, İngiliz ve Fransız işgallerini ve işgalden kurtuluşu, Cumhuriyeti, Tek Partili Dönemi, İkinci Dünya Savaşını, Çok Partili Dönemi ve 1960 ihtilâliyle sonrasını bir ömrün acılı yıllarına sığdıran ateşten kuşağın; yurtsever, çalışkan, ihlâs ve tevazu ile dolu bir mensubuydu. Allah rahmet eylesin.

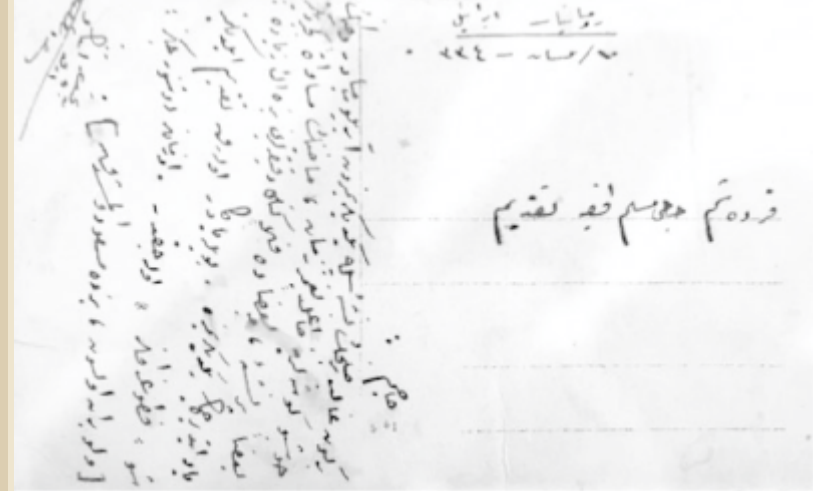
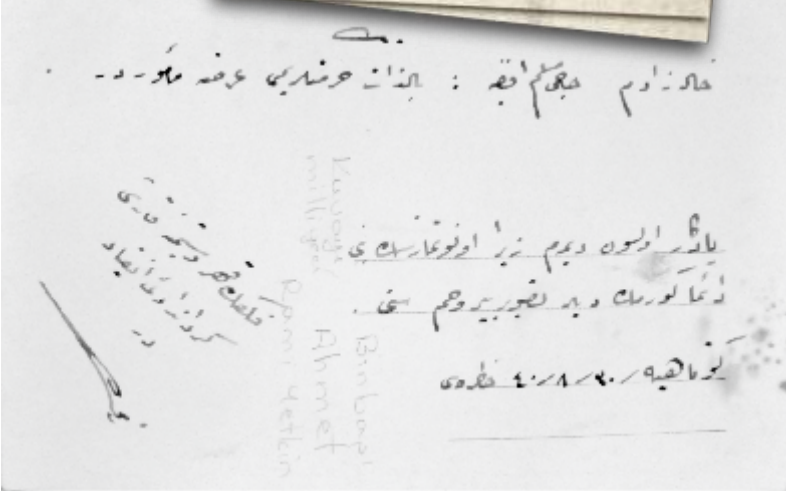
Hacı Müslüm Alpan'ın Yazmış Olduğu Kur'an-ı Kerim'den ilk sayfa, Fatih Suresi ve son sayfası

Hacı Müslüm Alpan'ın 1960 yılında yazmış olduğu Evrad-ı F ethiye'nin 4 sayfası

Hacıkâmilzade Ahmet Rami Efendi

Hacıkâmilzade Ahmet Rami Efendi'nin Hacı Müslüm Alpan'a Kütahya'dan gönderdiği fotoğraf ve arkasındaki yazı

Hacı Müslüm Efendi'nin Romanya'dan ayrılma zamanı yaklaştığında asker arkadaşlarıyla çektiği fotoğraftaki arkadaşlarından birinin kendisine imzaladığı fotoğraf

Hacı Müslüm Alpan'ın, dayısı Hacıkâmilzade Hacı Reşit Efendi'nin oğlu olan Kurtuluş Savaşımızın mücahitlerinden Hacıkâmilzade Ahmet Rami Yetkin'in, görevli olduğu Kütahya'dan kendisine gönderdiği fotoğrafın arkasındaki yazı bir dönemin sosyal ve kültürel yapısını, yetiştirme tarzını göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

"Halazâdem Müslüm Efendi'ye bizzat hürmetlerimi arza memurdur" diyen Ahmet Râmi Bey, arûzu kullanarak Fâilâtün/Fâilâtün/ Fâilâtün/Fâilün vezniyle yazdığı; "Yâdigâr olsun dedim zîrâ unutmazsın beni / Dâimâ görmek diler tasvîr-i bîrûhum seni*" beytinden sonra "Kütahya 20/8/40 Hatırası" diyerek "Feleğin kahr ü sitemine karşı gerdândâde-i inkiyâddır"*** notunu ilave etmiştir.

* *Benden hatıra olsun demem çünkü beni unutmazsın, Ruhsuz tasvirim daima seni görmek diler.*

** *Feleğin kahr ve sitemine karşı boynum eğiktir*

Kardeşim Hacı Müslüm Efendi'ye takdim
Romanya --- İbrail 10 Nisan 1334

Canım

Bir gün galip bir sulhun neşesiyle yekdiğerimizden ayrılıp mader-ı vatanın hoşbû köşelerine dağıldığımız zaman mazinin müsavat geçirdiğimiz bazen bir neşe ve bazen de felaketli dakikaları bize en ziyade yâd ettirecek yek diğerimize böyle yadigâr olarak takdim eylediğimiz şu fotoğraflar olacaktır. O zamanlar düşüneceğiz: "Velev bir an olsun biz de mesut olmuşuk"

Ben atik arkadaşınız

İmza

BAYRAMIN KUTLU OLSUN*

Yıldızın kararmıştı başın düşmüştü dara
Derdine yanıyordu gökte Ay'la gün Urfa
Geceler bir zindandı günler geceden kara
Ne acıydı o yıllar.. Ne korkunçtu dün Urfa!

Coştı fakat sonunda kalbindeki asil kan
Dedin: "Perişan olur Türk yurduna saldıran!"
Yandı kül oldu seni yakmak isteyen düşman
Bayrağın yükseldi göklere ünün Urfa.

Tarihe kendin yazdın bu şerefli destanı
Dünyalara tanıttın Urfa adlı aslanı
Doğan güneş kutluyor sana 11 Nisan'ı
Bayramlıklarını giy yeşile bürün, Urfa!

Mazilere gömüldü artık kederin gamın
Kalede öz bayrağın başında kendi damın
Şerefle çok yaşa kutlu olsun bayramın
Hür gönlüm sevinç dolsun gül yüzün gülsün, Urfa!
Halide Nusret Zorlutuna/1946 Urfa

SENİN DE BAYRAMIN KUTLU OLSUN**

Sen de bir Türk kızısın hem pek asildir kanın
Yurdun her parçasısın sen, her an ürperir canın
Minnettarın olmuştur bütün halkı Urfa'nın
Senin de ey hemşerim kutlu olsun bayramın

Bugüne dek bir şair takdir etmedi bizi
Bizi tanıtmak için Tanrı gönderdi sizi
Gördün bildin Urfa'nın düşmandan dönmez yüzü
Senin de ey hemşerim kutlu olsun bayramın

Urfa gencinin yüzü kalbi gibi sedeftir
İstikbali korumak onun için hedeftir
Vatan uğrunda ölmek en büyük bir şereftir
Senin de ey hemşerim kutlu olsun bayramın

Bize düğün bayramdır daim gitmek savaşa
Urfa için atmıştık canımızı ataşa
Sen de bir Urfalısın, sağ ol var ol çok yaşa
Senin de ey hemşerim kutlu olsun bayramın
Müslüm Alpan/Nisan 1946

* Halide Nusret'in Urfa için yazdığı bu ilk şiir 1946 yılında Urfa gazetesi'nde yayınlanmıştır.
Bkz. Halide Nusret Zorlutuna, *Bütün Şiirleri*, İst. 2008, sf. 121.

** Bu şiirin Urfa Gazetesi'nde yayınlanması üzerine Hacı Müslüm Alpan'ın yazdığı nazire, kızı Hacı Hâfıza Hanım'dan alınmıştır.

SONNOTLAR

- (1) Kap(ı)arası; Eski evlerde dış kapıyla iç avlu arasındaki mekân
Bkz. Akkoyunlu Zahide, *Geleneksel Urfa Evlerinin Mimari Özellikleri*, Ankara 1989, Sf: 129.
- (2) Zîrzemîn sözcüğünden bozmadır. Kiler. Akkoyunlu, sf.192;
Bkz. Kürkçüoğlu Cihat. "Şanlıurfa Mimari Eserlerine Genel Bakış", *Şanlıurfa Uygurluğun Doğduğu Şehir*, Ankara 2002, sf.90
- (3) Avlu. Akkoyunlu sf.192, Bkz. Kürkçüoğlu, sf. 88.
- (4) Daha çok üst katlarda bulunan geçiş, gezinti yeri. Akkoyunlu, sf. 192. Kürkçüoğlu, sf. 89.
- (5) Kanat. Bkz. Kürkçüoğlu, sf. 87

- (6) Azâb ya da azeb, bekâr, evli olmayan erkek manasına gelmekle şehir muhafazasında kullanılan yerli asker olarak bilinir. Bir harp vukuunda hafif okçu kuvvetlerine lüzum olduğunda sefer için ne kadar azâba ihtiyaç varsa bu miktar tespit edilerek sancaklara taksim edilir ve toplanmaları için emir verilir ve o suretle ihtiyaca göre 20 veya 30 evden bir azâb istenirdi. Azâbın, bekâr güçlü ve kuvvetli olması lâzımdı ve sancağa mensup seçilen azâbın masraf ve ücreti onu seçen yere aitti. Her azâbın askerden kaçmaması için kefilî vardı ve kaçtığı takdirde masraf bu kefiliden alınırdı. Herhangi

- bir sefere hazırlanırken Azâbların böyle toplanmasına azâb çıkartmak denilirdi. Ocaklara ve birtakım bölüklere ayrılan azâblar toplandıkları sırada her sancakta defter tutulur bunlar şer'i mahkemelerde ve diğer devlet merkezinde saklanırdı. Padişah maiyetindeki askere Kapıkulu dendiği gibi, eyalet paşaları ile Sancak beylerinin komuta ve idaresinde bulunan, komutanları da bunlar tarafından tayin olunan düzenli ve disiplinli askerî sınıfa Yerli Kulu piyadeleri denilirdi. Azâb, bu piyadelerin ayrıldığı sınıflardan biriydi ve her vilâyette ayrı ayrı azâb teşkilatı vardı. Beylerbeyinin emri altında bulunan bu teşkilatın başında "azâb ağası" namıyla bir amir bulunduğu gibi "azâb kâtibi" namıyla ikinci derecede bir amir de vardı. Azâb ağası teşkilatın umum heyetine, azâb kâtibi de kayıt ve hesap işlerine bakardı. Harb vukuunda azâblar azâb ağası kumandası altında beylerbeyinin maiyetinde olarak harbe iştirak ederdi. (Pakalın M. Zeki, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü İstanbul, 1983, C:1, sf.131; İslâm Ansiklopedisi C.2, sf.81-83; TDV İslâm Ansiklopedisi C:4, sf. 312; Kepecioğlu, Kâmil, Tarih Lûgati, İstanbul 1952, sf.24)
- (7) Hâfıza Hanım; Mehmet Reşit Yetkin'in kız kardeşi, Urfa'nın Fransız işgalinden kurtuluş mücadelesinde büyük hizmetleri geçen ve Küçük Hacı Mustafa olarak bilinen Hacı Mustafa Reşit Yetkin ile kardeşi Yzb. Ahmet Ramî Yetkin'in halaları, Belediye Reislerinden Azabistanağası Ömer Nafi Alpan'ın teyzesidir.
- (8) Mehmet Şefik Alpan (1896-1972): Bekâr ölmüştür. Jandarma alayı merkez bölüğünde Fransızlarla mücadelenin çeşitli safhalarında ve cephelerinde geçen Hizmetlerinden dolayı verilen 129214 sayılı İstiklal Madalyasının sahibidir.
- (9) Hacıkâmilzâde Hacı Hâşim (Yetkin) efendi, sur içerisindeki eski Urfa'nın "Haşimiye Çarşısı"na adını veren şahıstır.
- (10) Braila. Romanya'nın başlıca şehirlerinden olup Eflâk'ın doğusunda Tuna'nın sol sahilinde ve Bükreş'ten geçen demiryolu hattı üzerinde bulunmaktadır. Bkz. Kâmûsü'l-A'lâm İstanbul, 1306. Cilt 1, sf.585.
- (11) Akalın M. Kürkçüoğlu C. Urfa Millî Mücadele Albümü, sf.116.
- (12) İl Genel Meclisi.
- (13) Urfa Hakkında Salname İst. 1927, sf.148. O sıralar, teyzesi Zeliha'nın oğlu Hacıkâmilzâde Yusuf Kâmil Cumhuriyet Halk Fırkası'nın Başkanı (Urfa Gazetesi 14 Şubat 1927), diğer teyzesi Münevver'in oğlu Azabistanağası Ömer Nafi Alpan Belediye Reisi (Salname sf. 156), dayısı oğlu Küçük Hacı Mustafa Kâmil ise Meclis-i Umumi azasıdır (Salname sf. 150).
- (14) Urfa Gazetesi 14 Şubat. 1927; 21 Mart 1927
- (15) Urfa Gazetesi için bakınız. Anzılha Dergisi, Sayı:3
- (16) Söz konusu kongre, Fırkanın 2. Büyük kongresidir.
- (17) Urfa Gazetesi 16 Mayıs 1927
- (18) Urfa Gazetesi 10 Ekim 1927. Atatürk'ün Nutuk'u okuduğu 2. Büyük Kongre 15 Ekim 1927'de gerçekleşecektir.
- (19) Hocazâde Nureddin Nabi (Akçar) (1887-1947): Hukuk Fakültesini takiben birçok yerde hâkim ve savcılık yaptıktan sonra Urfa'ya dönmüştür. 1925 yılında çıkarılmaya başlanan "Urfa Gazetesi"nin sahip ve başyazarı olup. 1927 Urfa Salnâmesi'nin hazırlayıcılarından.
- (20) Hacı Müslüm Efendi'nin çocuklarına anlattığına göre, "umumi kongre" 8 gün sürmüş, Mustafa Kemal Paşa 6 gün boyunca Nutuk'taki olayları anlattıktan sonra "Gençliğe Hitâbe"yi okumuştur. Hâfıza Hanım diyordu ki; ".Babam bize, Gençliğe Hitâbe'yi okurken Paşa'nın gözlerinin dolduğunu anlatmıştı."
- (21) İki dereceli/aşamalı seçimlerde "ikinci seçmen" demektir" bu sistemde seçmenler ikinci seçmenleri seçer, milletvekilleri de

- bunlar tarafından seçilir. Bkz. Tuncer/Danacı. Çok Partili Dönemde Seçimler ve Seçim sistemleri, Ank.2003. sf.4.
- (22) Urfa, 1 Ağustos 1927
- (23) İl Genel Meclisi. İl Özel İdareleri'nin karar organıdır. Büyükşehirlerde yerini Büyükşehir Belediye Meclisine bırakmıştır.
- (24) Aziz Nâmi Bey, (Saatçi) Dava Vekilidir.
- (25) Siret Bey, Gazeteci olup Sivereklidir. Halkın Sesi, İrfan Gazetelerini çıkarmıştır. Bkz. Akalın, Müslüm. Cumhuriyetten Günümüze Urfa'da Basın (1923-1978), Anzılha Dergisi, sayı:3.
- (26) Urfa, 24 Kasım 1927
- (27) Urfa, 2 Nisan 1928
- (28) Bkz. Eser G./Orak A. Cumhuriyet Dönemi Kadın Eğitiminde Bir Atılım: Urfa Kız Enstitüsü. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, s.41.
- (29) Küçük Hacı Mustafa, Hacıkâmilzâde Mehmet Reşit Efendi'nin oğlu ve Urfa'nın kurtuluşunda Müdafaayı Hukuk Cemiyeti görevi yapan "12'ler" in üyesi olan Hacı Mustafa Reşit Yetkin'dir.
- (30) Kur'an-ı Kerim, kızı Hacı Hâfıza Hanım'ın oğlu Hasan Hayırlı tarafından İstanbul'da özel olarak ciltletilmiş olup muhafaza edilmektedir.
- (31) Hacı Müslüm Alpan'ın büyük kızı Hâfıza, Hayırlıza Ahmet Efendi (Hayırlı) ile; küçük kızı Necla ise Siverekli Ali Efendi'nin oğlu Kemal Bucak ile evlenmişlerdir.
- (32) Evrâd, Allah'a yaklaşmak için belirli zamanlarda ve belirli miktarda yapılan ibadet, dua ve zikir ifade eden tasavvuf terimi, dua ve münacâatın yer aldığı mecmuadır. Tarikatların ya pirleri ya da şeyhleri tarafından tertip olunmuş ayrı ayrı evradı vardı. TDVIA C.11, sf.533; Faik Reşad, Mükemmel Osmanlı lûgati, Ankara 2002 sf.89. Baltacı Cahit, Tasavvuf lûgati, sf.178. Pakalın M. Zeki, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, İstanbul 1983, C:1 sf.573. "Evrâd-ı fethiyye, Kübreviyye tarikatının Hemedâniyye kolunun kurucusu, Alî b. Şihâbiddîn b. Muhammed Hemedânî (ö.786/1385)'nin tertip etmiş olduğu bir evrâd kitabıdır. Evrâd-ı Fethiyye ise sabah namazından sonra okunan bir evrâddir. Taşındığına inanılan mânevî derinlik ve fâzilet bu evrâdı, sadece Kübreviyye ve Hemedâniyye tarikatına özgü bir evrâd kitabı olmaktan çıkmış, İslam coğrafyasının yayıldığı tüm kıtalarda tarikat sâlikleri ve sûfilerin benimsediği ortak bir evrâd niteliğine dönüştürmüştür". Bkz. Osman Öksüzöğlü, Şanlıurfa Dergâh Camii'nde Yapılan Tarikat Usûlleri ve Müzikal Analizleri, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı İslam Tarihi ve Sanatları Bilim Dalı Doktora Tezi. İstanbul 2015. Hacı Müslüm Alpan'ın Evrad-ı Fethiyye'si kızı Hacı Hâfıza Hanım'da bulunmaktadır.
- (33) Ticaret ve Sanayi Odası'nın uzun yıllar başkanlığını yapmış olan Sayın İsmail Demirkol bir sohbet sırasında, babası Hacı Hasan Demirkol ile hasta olan Ömer Hafız'ın (Göç) ziyaretine gittiklerini, söz Hacı Müslüm Alpan'ın hüsnühat ile yazmış olduğu ve babasında örneği bulunan Evrâd-ı Fethiyye'ye geldiğinde, Hafız'ın babasından onun kopyasını ısrarla istediğini hatırladığını anlatmıştır.

ŞANLIURFA'DA BAĞMANÇILIK ve BAĞ EVLERİ

Misbah HİCRİ
Emekli Öğretmen-Yazar-Şair
misbahhicri@hotmail.com

“Üzüm kara / Tiyek yeşil üzüm
kara/ Çıktım hakkın divanına / Elim
boş üzüm kara”

Ne zaman bir bağ görsem hep bu
hoyrat titretir dilimi ve hayflanarak ço-
cukluk yıllarına dönerim. Bağ yolları
arasındaki oyunlarımız gelir aklıma.
Her bağın etrafında bir sur vardı.
Bazen bu sur, iki bağı birbirinden ayırır,
bazen birbirinden birkaç metre mesa-
fede yapılan surlar, iki bağ arasına yol
verirdi bağcılarının ve yolcuların geçme-
si için. O zamanlar iki bağın arasında
en fazla bir at arabası geçecek kadar
daracık yollar varken, şimdi ihtiyaca bi-
naen iki vasitanın geçebileceği geniş
yollar açılmış. Eskiden çamurdan ge-
çilmeyen bağ yollarının yerini bugün
çakıl, mucur dökülmüş stabilize yollar
ile kısmen asfaltlanmış yollar almış.
Yeni yollar bağlara olan seyri hız-
landırmış...

Bağlar arasında birkaç adımdaki
badem ya da birkaç incir ağacı sınırı
belirlediği gibi bazı bağlar arasında
sıra sıra çalılıklar bağların birbirinden
ayrılmasının işaretiydi. Ayrıca her
bağda bir kuyu bulunurdu. Yazın sıca-
ğında kuyular kuruyunca, komşu bağ-

lardan su temin edilir, evin ihtiyacı gi-
derilirdi. Bazen çok uzak kuyulardan
kova kova çekilen sular hayvanlarla ta-
şınırdı. Urfa'nın kuzeybatısındaki bah-
çelerin içinde yer alan “Devteşti” deni-
len kaynak su havuzunda yüzerken,
bağbancılar eşeklerin üzerine atılan
“sırğa”nın içine yerleştirilmiş ikişer te-
nekeye bu kaynaktan su doldurur ta-
şırlardı. Şimdiki gibi ne derin kuyuları
ne de bu kuyuların üzerinde su çeken
santrafiş denilen elektrikli motoru bili-
yorduk kimse.

Bağ Alanlarının İmara Açılıp Arsaya Dönüşmesi...

Urfa'nın kuzey ve kuzeybatı kesiminde
şehre yakın çevrede yer alan bağlar
yarım bir daire şeklinde şehrin etrafını
sarardı. Şehrin güneydoğu ve güneyinde
hububat üretilen geniş tarım arazileri
olmasından olacak ki bağcılık gelişmemişti.
Ancak şehrin kıraç alanlarında ve merkeze
yakın köylerinde bağcılık büyük önem taşı-
maktaydı.

1950'li yıllarda Urfa'ya başlayan
göç, bağların kesilerek yerlerini gece-

kondulara bırakılmasına neden oldu.
Şehir göç aldıkça, şehrin etrafındaki
bağlar bozulup arsa durumuna getirilip
gecekondular yan yana dizildiler.
Bu bağ ve bahçelerin yok oluşu halen
devam etmektedir. Urfa'nın Eyyüp Pey-
gamber ve çevresi bir zamanlar fıstıklı-
ğın ve bağcılığın önemli yerlerindendi.
Geçmişte gezip gördüğümüz bağlık
yerlerden bazıları halkın mesire yeri
olarak kullandığı Yakubiye, Direkli,
Devteşti çevresindeki bağlardı. Dev-
teşti'nin yanı başındaki Süleyman-
pınarı bölgesi parsellenip yok edildi.
Yine şehrin doğu ve güney doğusun-
daki Paşabağı denilen, bahçelerin yo-
ğunluklu olduğu yerler de önemli me-
sire yeri olduğu gibi şehrin sebze
meyve ihtiyaçlarını temin eden bahçe-
ler olmasına rağmen oralar da talan
edilmekten kurtulamadı.

Bağ Evleri ve Bağlarda Yaşam...

İlçe ve köylerde bağ evlerine pek
rastlanmaz. Bu bağ sahipleri bağlar-
daki bağbozumuna kadar sabah
gider, işleri bitince akşam köylerine dö-

1990lı yıllarda Haleplibahçe'de yer alan Şair Sakıbın Köşkü

nerlerdi. Çok az bağda gece bekçileri bulunurdu. Çünkü köylüler birbirlerinin mallarına zarar vermek yerine fazlasıyla koruma altına alırlar ve sahiplik ederlerdi. Ancak şehirde yaşayanlar için bu durum farklıydı. Bağlara gidip gelmenin zorluğundan olacak ki şehirde yaşayanlar yazın gelmesiyle bağlara çekilir, Urfa'da gözle görülür bir sakinlik yaşanırdı. "Bağbozumu"ndan sonra güneş yanığı yüzleri ile bağbançılar şehre döner işlerinin başlarına geçerlerdi.

"Seherde bir bağa girdim / Ne bağ duydu ne bağbançı" diyen aşığın sözleri türkü olmuştu dillerde. Şimdi bağlarda meydana gelen hırsızlık olayları huzursuzluğa neden olduğundan, bağın yaprak açmasından bağbozumu sonuna kadar bağlara bekçiler görevlendirilmektedir. Ya da bağ sahipleri bağın güvenliğini sağlamak için zamanı gelince bağa yerleşmektedirler.

Bağ Yaşamına Yeniden Artan İlgi

Urfa'da sıcaklığın dayanılmayacak bir hal aldığı gecelerde, bağ evle-

rinde serin bir yel sarar bedenleri. Yıldızları sayarak tatlı hülyalara dalarken uyku âlemi alır seni götürür. Bitki örtüsüyle ve yüksek kesimlerde yer almasıyla "bağ evleri" yazın sığacağına karşı adeta bir iklimleme konumu taşımasından olacak ki bu mekânlara olan rağbet artmıştır.

Kuzeyli güneyli eyvanlı, geniş sekili, batıdan gelen serin yele göre dizayn edilen bağ evleri vazgeçilmez bir tasarım olarak karşımıza çıkmaktadır. Tabi tüm bağ evleri böyle değildir. Bu evler birazda kendi keyfine düşkün daha rahat ve huzurlu yaşamak üzere aylarca bağlarda yaşayanların isteklerinden doğmuştur.

Bir zamanlar bağda evi önemsemeyip, "bir dağdağın (dardağın) ağacının altında kurulan bir taht veya bir hayma altı gündüz gölge, gece uyku için ele geçmez" diyenler de yok değildir. Bağda yaşam bir tarz olarak halk arasında yaygın bir hal almıştır. Yüksek bedenli evlerde apartman yaşamından bıkan insanlar, baharın gelmesiyle gününbirlikte olsa, hafta sonlarında bağ yaşamı için yollara düşerler.

Eskiden serin bir suya hasret bağ evleri şimdi modern bir şekle dönüş-

müş. Her türlü konfor bağ evindeki yerini almış. Ulaşımın gelişmesinden olacak ki hemen her gün bağ evine uğrayıp bağda kalarak zaman geçirenler var. Her ne kadar bağ evlerinde koruma tedbirleri alınsa da fırsat arayanlar için karanlık geceler suça bulaştırır kimilerini.

Bağlarda eskisi gibi ocak tutuşturulup çalı-çırpı ateşinde yemek pişirme, yufka ekmek açma derdi kalmamış. Ulaşımın gelişmesi sonucu her türlü yiyecek şehirden temin edilmektedir. Hatta bazı köylerde sıf bağcılar için fırınlar bile açılmış. Zaten bakkallara her adım başında rastlanıyor. Bağa gidenler ve çevre yerlere piknik için gidenler yoldaki fırınlardan çıkan taze ekmek almayı ihmal etmiyorlar.

Eski Bağ Evleri Azaldı...

Eski bağ evlerindeki incelik ve zarafet içeren taş yapıdaki estetiğin yerini bugün beton yapılarda görememekteyiz.

Bağ evlerinden dikkatimizi çeken ve bugün görkemliyle küçük bir sarayı andıran, bir bağ evinden ziyade bir köşk görkeminde olan "Sakıpların evi" (Sakıbın Köşkü), bağ evi olarak görülmeğe değer bir yerdir. Haleplibahçe olarak ünlenen bir bağın ve fıstıklığın içinde olan, üzerine türküler dizilen "Sakıb'ın Köşkü", bağ evi olarak da takdire şayandır. Şehrin hemen yakınında olduğu için köşk olarak sıfatlandırılması olağan bir durumdur.

Tarihi geçmişleri olduğu her halinden belli olan taş evler zamanla değerini kaybetti. Bu bağ evlerinden biri de çocukluk yıllarımdan beri gördüğüm "Onikiler" olarak adlandırılan mahallenin orta yerinde hala ayakta durma çabasıdadır. Bu ev İsmail ê Nebo (İsmail Elçi)'ye ait bir bağ evi idi. Ancak bu saray yavrusu ev ilgisizlikten ve bakımsızlıktan ayakta zor durmaktadır. Örnek bir ev olarak korunması önem arz etmektedir.

Urfa'nın etrafındaki bağların içinde yer alan taş evlerin kimi yıkıldı, kimi bağ bekçiliği yapanların sığınacağı yer oldu. Kimileri bu bağ evlerini yıkarak taşları şehre getirip yeni evler yaptılar. Kimileri konfor düşüncesiyle bağ evlerini yıkarak kendilerine yeni beton evler inşa ettiler.

Eski taş evlerdeki ferah odalar, kemeri işlemeli camhaneler, dolaplar,

Kısa bağlarında şire yapımı 1992 / Fotoğraf: A.Cihat Kürkçüoğlu

▲ Tıfındır Tepesi'nden güney batıya bakış, sağ önde Şair Sakıb'ın Köşkü, arkada Hıdır İlyas Manastırı 1912 / Max V on Oppenheim

kuş takaları, büyük emekle şekil bulmuş tavanlar insanın gözlerine bir estetik kazandırdığı gibi burada yaşayanların nasıl zevk sahibi insanlar olduğunu da gösteriyordu. Öğle sıcaklığında uykuya dalmak için taş evlerin eyvanlarında püfür püfür serin havanın esişine göz kapaklarının dayanması mümkün müydü?

Yeni Beton Bağ Evleri...

Hızla değişime uğrayan bağ evleri ve bağ yaşamı, şehre özenilerek apartman yaşamına dönüştürülmüş durumda. Modern evler, eski bağ yaşamını geride bırakmış. Eskiden yapılan taş evler büyük zahmet ve masraf istediği için olacak ki, artık insanlar beton örmelerle birkaç haftada bir bina yapmaktalar. "Kalmadı" dediğimiz eski bağ evleri, şehrin yakınındaki bağlarda yeni bir şekil ve kimlikle yükselmeye başladı. Teknoloji ile paralel şekilde, boyalı renkleri ile etrafa gülücükler dağıtıyorlar. "Sayfiye evi", "bağ evi", "yazlık ev" isimleri ile insanlar arasında bir yarış başlamış. Eski taş ev kültürü kaybolurken, yerine görkemli beton yapılar oluşmuş.

İnsanlar, edindikleri kazanımlarını ve servetlerini üretime, istihdama ve mutlu yaşamlarına ayıracaklarına, başkalarına bakarak bu kez beton bağ evlerine yatırım yapıyorlar. Eskiyle olan irtibat kesilmiş, insanlar yenilik peşinde koşuyorlar. Öyle enteresan bir hal almış ki nerede ise bağ evi olmayanlara küçümseme ile bakılmakta. Sosyal ve kültürel haliyle eski değerini kaybeden, özelliklerini yitiren, estetik bir yapıya sahip olamayan beton bağ evleri

yükseliyor şehre yakın bölgelerde. Yeni evlerin içinde eski mutluluğu bulmak mümkün değil tabi ki...

Son yıllarda eski bağ evlerini kaybettiğimiz yetmezmiş gibi, imara açılan tarım alanlarını ve meyve bahçelerini de kaybettik. Yeni yapılan bağ evleri ve etrafındaki bahçeler, tarımsal üretime katkıda bulunmaktan ziyade dinlenmeye ve eğlenmeye yönelik olmakta...

İnsan Yaşamıyla Özdeş Bağcılıkta Dünden Bugüne...

Bağcılığın geçmişine baktığımızda "insan yaşamıyla özdeş" dersek yeridir. Ancak üzümün elde edilmesi bağcılık olarak bir mesleğe dönüşmesinin belli bir tarihi olmasa da "asma" dediğimiz "tiyek" şeklinin, milattan sonra taş sanatında motiflerde belgelendiği görülmektedir. Bizans yapılarında kullanılan süs ve motiflerdeki asma ve üzüm salkımları bunun göstergesi. Urfa coğrafyasında tarihi bir kervansarayın kitabesi bize yine bağcılıkla ilgili ipucu vermektedir. Han el-Bar'ur denilen Harran'ın yanı sıra başındaki tarihi kervansaray ile ilgili anlatılara baktığımızda o yörenin bağcılıkta önemli bir konumda olduğunu anlıyoruz. "Han el-Ba'ur kervansarayı" yapan kişi; "Ben bu hanı kuru üzümle doldurdum. Bundan sonra insanlar burayı "bişkul" yani keçi, koyun (kığı) dışı ile bile dolduramazlar" demiş. Gerçekten de öyle olmuş... Han, yıllarca harabe bir vaziyette kalmış olup içinde yer yer "bişkul" keçi ve koyun "kığı"na rastlanmaktadır.

Yapılan kazılarda çıkan büyük küpler yöremizde bağcılığın ne kadar ileri safhada olduğunu da göstergesidir. Ayrıca Urfa'nın etrafındaki dağlarda üzüm sıkamak için kayalardan oyulmuş yerler şarapçılık ve bağcılık alanında hayli uğraşlar verildiğini göstermektedir.

Hurri-Mitanni, Hititler, Gutilerin yaşam yeri olan bölgemizde onlardan kalan üzüm ezme yerleri bizi tarihin derinliğine götürmektedir. Üzümün çeşitli alanlarda kullanılmasını bilen insanımız, sosyal ve kültürel yönden olduğu kadar aynı zamanda ekonomik yönden de bağlardan faydalanmışlardır. İklim şartlarının uygunluğuyla yöremizde gelişen bağcılığın, kazanç kapısı olduğu kadar, insanların kendi ihtiyaçlarını temin için de yapıldığı görülmektedir.

Bağcılık Yaşatılmalı...

Bağcılık geçmişte büyük bir ticaret kapısı olmuş ve önemsenip geliştirilerek devam etmiştir.

Bağların bir diğer güzel yanı, bağ sahiplerinin dostlarını ve aile çevresini hatırlayarak onları, yetiştirilen üzüm-

Kısas'ta bağda pekmez yapımı / 1992

Kısas'ta bağda üzüm ezme işi 1992 / Fotoğraf: A.Cihat Kürkcüoğlu

den nasiplendirmesiydi. Üzümden, kışın tüketilmek üzere "şire" dediğimiz pekmez, pestil, kesme, cevizli sucuk yapılırdı. Bunlar doğal tatlı ve organik yiyecek olarak kış gecelerinin vazgeçilmezleriydi.

Bağ komşuluklarında ortaklaşa çalışma ve ihtiyaç giderme, alış-veriş ile su konusunda yardımlaşma ve imcece çalışmaları hep eski yılların güzelliklerinin topluluğu buluşmasıydı.

1970'lerde yapılan Urfa Şarap Fabrikası üzüm alımıyla üreticiye fayda sağlamaktaydı. Fabrikanın 2000 yılından sonra kapatılmasıyla üzüm yine hal pazarının yolunu hatırladı. Yeniden, önceleri gibi üzüm hal pazarında görücüye çıktı.

Bağcılığın geçmişte bölgemizde gelişmiş olmasıyla birlikte üzüm çeşitlerinin de çoğaldığını görüyoruz. Üzüm çeşitlerinden tiyekte ilk sallanan ve damağımıza tat veren "tannevi üzümü"dür. Çiloreş, xilorik, tilgoran, yediveren, azezi, humısı, küllâhı, çavgolik, oğlak karası (kurutulan bir cins üzüm), gulgulu (pembe), çortik, bağilti, binêtati, mazmori, sorane, hatuni, gozane, dehli, çivikane, kabarcık (pestil kabarcığı, güz kabarcığı) yörede bilinen üzüm çeşitleridir.

Bir zamanlar bu üzüm çeşitlerini üretmek için bağcılar birbirleri ile yarışlardı. Bugün o üzüm çeşitlerinden çoğu yok olmuş durumda. Dışarıdan getirilen bazı yabancı üzüm çeşitleri de toprağı sevmedikleri için kısa süre-

İpekyol Alman Bağları mevkiinde eski bir bağ evi kalıntısı / 2020

de tiyekler kurumaktadır.

Toplumun üretimi, tüketimi, talepleri ve yaşam biçimi hızla değişmektedir. Son yıllarda birçok alanda görülen değişim, "bağcılık kültürü"nde de görülmektedir. Dileğimiz, sağlıklı bir besin kaynağı olan, yerli ve bereketli bir üretim olan "üzüm"ün sağlıklı hayat için gelişerek yaşamasıdır.

Ayrıca tarım alanlarının korunmasını, tarım dışı alanların imara açılmasını ve bu konuda ilgili kurumların üzerine düşeni ihmal etmemesini temenni ediyoruz...

Onikiler Mahallesi'nde İsmail Elçi bağ evi - 2020

URFA Sevdalısı FİKRET OTYAM'ın Resimlerindeki HARRAN

İsmail SÜNGER

Görsel Sanatlar Öğretmeni
Araştırmacı - Yazar
sunger_i@hotmail.com

Fikret Otyam 1926 yılında Aksaray'da doğmuş gazeteci, yazar, fotoğrafçı ve ressamdır. İlk ve orta öğrenimini Aksaray'da tamamlayan Otyam'ın yaşamı boyunca uğraş alanı olacak fotoğrafa ilgisi, ortaokuldaki Fransızca öğretmeninin armağanı olan fotoğraf makinesi ile başlamıştır. Lise öğrenimine aralıklarla Kayseri ve Ankara'da devam eden Otyam, resim yapmaya da bu dönemlerde başlamıştır. Bir tesadüf eseri o dönemlerde Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'nde öğrenim gören Neşet Günal'la tanışması neticesinde liseden sonra İstanbul'a giderek akademide resim eğitimi almaya başlamıştır. Fikret Otyam, Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Yüksek Orta Resim Bölümü'ndeki öğrenimi sırasında, hocaların hocası sıfatıyla Türk resminde bir döneme ismini vermiş olan izlenimci ressam İbrahim Çallı ve resimlerinde geleneksel Türk sanatları motiflerini evrensel plastik değerlere ulaştırmış olan Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun öğrencisi olmuştur.

1950 yılında Falih Rıfki Atay'ın yanında gazeteciliğe başlayan Otyam, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'yu gez-

miş, Yaşar Kemal gibi isimlerle yaptığı görüşmeleri çeşitli gazetelerde yayımlanmıştır. Bu yıllarda gazetelerde yayımlanan röportajlarını destekleyen fotoğraf çalışmalarına devam etmiş ve kitap kapağı resimleme gibi işlerle uğraşmıştır.

Emekli olduktan sonra Antalya

Gazipaşa'ya ve daha sonra Geyikbayırı'na yerleşerek resim çalışmalarına yoğunlaşmıştır. Fikret Otyam'ın Anadolu kültürüne ve insanına duyduğu ilgi yaşamı boyunca devam etmiş ve resimlerinden fotoğraflarına, gazeteciliğinden yazarlığına kadar uğraş verdiği her alana bu ilgisi yansımıştır.

Fikret Otyam 11 Nisan 2001 - Harran / Fotoğraf: S.Sabri Kürkcüoğlu

Fikret Otyam'a ŞURKAV Kültür Sanat Ödülü 21 Ekim 1993

A.Cihat Kürkçüoğlu, Fikret Otyam ve Sabri Kürkçüoğlu Kütüphane açılışında
11.04.2001 - Harran

Araştırma çalışmalarını ve ilgisini Anadolu insanı ve kültürü üzerine odaklamış olan Otyam'ın, Gide Gide, Vay Babo, Kara Sevdam Anadolu, Adı Yemendir, Hü Dost, 40 Yıl Önce 40 Yıl Sonra, Harran Koçaklaması, Ha Bu Diyar, Ağlama Anam, Ceylanlar Suya İndi gibi birçok kitabı yayımlanmıştır.

Otyam yaşamını kaybettiği 2015 yılına kadar gazetecilik mesleğini sürdürmüş, resimleriyle, kitaplarıyla, araştırma ve derleme çalışmalarıyla, Türkiye'nin fotoğraf hafızasına kazandırdığı sayısız eserle Anadolu kültürüne sevdalı bir aydındır. Sürdürmüş olduğu çalışmalar nedeniyle Pir Sultan Abdal Kültür ve Sanat Derneği, Akde-

niz Üniversitesi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Hacı Bektaş Veli Anadolu Kültür Vakfı, Şanlıurfa Kültür Eğitim Sanat ve Araştırma Vakfı tarafından ödülle layık görülmüştür.

Fikret Otyam ve Urfa Sevdası

Fikret Otyam, gazeteci kimliğiyle olsun, ressam ya da araştırmacı kimliğiyle olsun, uğraştığı hemen hemen bütün alanlarda Anadolu insanını ve Anadolu kültürünü konu edinmiştir. Hem akademi eğitimi sırasında etkisinde kaldığı hocaları, hem de aile ortamının oluşturduğu bu sevgi fotoğraflarına, resimlerine ve yazılarına yan-

sımıştır. Otyam, gazetecilik yaptığı yıllarda Anadolu'nun pek çok yeri ile birlikte Urfa'ya da sıkça gelmiş, Urfa kültürüne dair araştırmalar yapmış, fotoğraflar çekmiş, buradaki gözlem ve görüşmelerine dayanan yazılardan oluşan kitaplar yayımlamıştır. Almış olduğu akademik sanat eğitimi süresince hocalarından emanet aldığı sanatsal üslupla yapmış olduğu resimlerinde geleneksel Urfa yaşamına dair sahneleri de yoğun olarak kullanmıştır. "Gide Gide" isimli kitap serisinde Harran'a dair gözlem, görüşme ve anekdotlarına yer verir. "40 Yıl Önce 40 Yıl Sonra, Gelin Canlar Bir Olalım" isimli kitabı, ilk olarak Dünya Gazetesi'nde çalışırken 1953 yılının Temmuz ayında gittiği Harran ilçesine 40 yıl sonra yeniden gidişine dair gözlemlerini içerir. Yıllar içinde hem haber nitelikli hem gezi ve gözlemlere dayanan hem de edebi nitelikli pek çok yazısını bir araya getirmiş olan Otyam'ın Urfa'ya olan sevdasını, Urfa'nın köylerini, ovasını, insanların ve hayvanlarını kendi özgün ve renkli diliyle anlattığı "Ceylanlar Suya İndi" ve "Harran Koçaklaması" isimli kitapları da bulunmaktadır.

23 Mayıs 1993 tarihinde, "Harran'ın sulanması, Fikret Otyam'la benim vazgeçilmez sevdamızdır" diyen Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in "Şeref Misafiri" olarak eşi Filiz Otyam ile birlikte "Birecik Barajı"nın temel atma törenine geldi. Kırk yıl önce geldiği Han el-Ba'rur Köyü başta olmak üzere birçok köyü dolaşarak eski dostlarını arayıp buldu, anılarını tazileyip hasret giderdi.

1993 yılı 21 Ekim 1993 günü Urfa'da "Dünya Güzel Olmalı" isimli bir fotoğraf sergisi açtı. Şanlıurfa ve kültürünün tanıtılmasına yaptığı katkılar nedeniyle aynı günün akşamı düzenlenen bir törende Vali T. Ziyaeddin Akbulut tarafından Fikret Otyam'a ŞURKAV Kültür Sanat Ödülü takdim edildi.

Fırat'ın sularının Harran Ovası'yla buluştuğu 9 Kasım 1994 günü "Urfa Tünellerinden Harran Ovası'na Su Bırakılması Töreni"ne Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in Şeref Misafiri olarak katılan Otyam, 40 yıllık sevdasının gerçekleşme mutluluğunu yaşadı.

Otyam'ın çok sevdiği Harran ilçesinde 11 Nisan 2001 tarihinde Şanlıurfa Valisi Muzaffer Dilek tarafından, yıllar boyunca hem yazılı eserlerinde

hem de fotoğraf ve resimlerinde Urfa ve Harran'ı nakış nakış işleyen Fikret Otyam'ın adını taşıyan bir kütüphane açılışı yapılmıştır. Fikret Otyam da bu vefalı davranışın ardından yayınlanmış kitaplarını ve birkaç tablosunu bu kütüphaneye bağışlamıştır. Urfa'nın geleneksel kültürel değerlerini fotoğraflarıyla belleklere kazıyan Otyam ayrıca Urfa ve Harran'da çekmiş olduğu bazı fotoğraflarını Şanlıurfa Kültür Eğitim Sanat ve Araştırma Vakfı (ŞURKAV)'na bağışlamıştır.

Yıllar önce bir yazısında "Doğduğum Aksaray'ı çok seviyorum ama Anam keşke Urfa'da doğuraydı beni, sorulduğunda ben de 'Urfalıyam' diyebilseydim" diye yazarak Urfa'ya sevdasını dile getirmiştir.

Otyam'ın Resimlerindeki Harran

Fikret Otyam, Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'ndeki öğrenimi sırasında Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun resim anlayışından yoğun biçimde etkilenmiştir. Bedri Rahmi Eyüboğlu geleneksel kültürümüze dair motif ve unsurları renk ve lekenin egemen olduğu kompozisyonlarla işleyerek özgün bir üslup oluşturmuş olan önemli bir Cumhuriyet dönemi ressamımızdır. Otyam da Bedri Rahmi gibi resimlerinde geleneksel kültürümüze dair motif ve unsurları resimlerinde yoğun biçimde kullanmıştır. Fikret Otyam'ın resimlerinde Anadolu'nun geleneksel mimarisini, giyim kuşamını, süsleme motiflerini ve Anadolu insanının geleneksel yaşam biçiminden izleri görebilmek mümkündür. Urfa ve Harran'a ait görsel imgeler, Otyam'ın sanatsal üretiminde önemli bir yere sahiptir. Özellikle sarı-sıcak bir atmosfere sahip buğday tarlalarının fon oluşturduğu resimlerinde rengârenk geleneksel giysileriyle kadın ve erkeklerin oluşturduğu kompozisyonlar adeta onun imzası gibidir. Urfa'nın geleneksel köy yaşamında evlerin ayrılmaz bir parçası olan Tavuskuşu motifli duvar halıları, Şahmeran motifli nakışlar ve keçe halılar da Otyam'ın iç mekân konulu resimlerinde sıkça görülen unsurlardır. Otyam'ın portre niteliği taşıyan çalışmalarında ise çoğunlukla Harranlı kadınların ve az da olsa erkeklerin geleneksel giysileri içindeki görünüşleri resmedilmiştir. Bu resimlerde kadın ve erkeklerin "neçek", "hibriye", "ıgal", "zıbın", "en-

tari", "üçetek", "kemer" gibi giysi parçaları dikkat çeker. Otyam'ın tuvallerinde yaşam bulan Harranlı kadınların bir diğer özelliği de hızmaları ve dövmeleleridir.

Otyam'ın resimlerindeki kocaman kara gözlü ve kavruk tenli yüzlere sahip kadınlar ve yine kavruk tenli, bıyıklı erkeklerin oluşturduğu Harranlı tipolojisi de dikkat çekicidir. Sanatsal üslup özelliği bakımından biçimsel olarak gerçekçi bir anlayışa sahip olmayan Otyam'ın resimleri, yansıttığı Harranlı kadın ve erkek tipolojisi bakımından değerlendirildiğinde kendine özgü bir gerçekliğe sahiptir. Bu durumun, Otyam'ın gazetecilik mesleği boyunca gerçekleştirdiği Urfa ve Harran ziyaretlerindeki gözlemlerine dayandığı söylenebilir. Otyam, resimlerindeki kadın tipi için şu açıklamayı yapmıştır: "Güneydoğu'daki kadınların gözleri doğuştan sürmeli. Bir de sürme çeker-

Fikret Otyam ve eşi Filiz Otyam Harran'da 11.04.2001 / Fotoğraf: S.Sabri Kürkçüoğlu

Fikret Otyam ve Eşi, Harran Fikret Otyam Kütüphanesi Açılışında 11.04.2001

ler, olur fincan gibi. Biraz da ben abartıyorum. Bu gözler benim imzam gibi oldu. Harranlı, Doğulu kadın... İmzam olmasa bile bu Otyam'ın derler. Kırk beş yıldır bu bir simge oldu." Gerçekten de Otyam'ın resimlerindeki kadınların fincan gibi kocaman ve kapkara bakışları bir imza gibi adeta ressamın üslup anlayışının bir simgesi olmuştur. Portrelerinde kimi zaman yüzü çevreleyen, kimi zamansa yalnızca gözleri açıkta bırakan rengârenk örtülerin içinde o kocaman ve koyu lekelerle ortaya konmuş gözler yoğun bir ifade ba-

rındırmaktadır.

Urfa'nın geleneksel yaşamını, kültürel değerlerini kendi gözlemleri ve modern bir sanatsal yorumla ifade eden Fikret Otyam, Urfa'nın ceylanlarını da resimlerine yansıtmıştır. Otyam'ın 2003 yılına ait bir çalışmasında, fonda Harran evlerine benzeyen biçimlerin yer aldığı sarı sıcak bir manzaranın önünde, mor çiçeklerin arasından bizlere bakmakta olan güzel gözlü bir ceylan yer almaktadır. Fikret Otyam'ın Harran evlerini ve Harranlıları konu edindiği resimlerinde sıkça yer

*Fibret Otyam'ın
Resimlerinde Harran*

alan figürlerden biri de keçilerdir. Otyam, resimlerinde yöre insanının geleneksel iş kültürünü de resimlemiş, buğday biçme, pamuk toplama, dokuma yapma, hayvan otlatma gibi kırsal yaşama ait eylemleri çalışmalarına yansıtmıştır. Ressamın 1987 tarihli bir çalışmasında, yer tezgâhı başına oturarak dokuma yapan bir kadın resimlenmiştir. Konargöçer Urfalıların kıl çadırlarına da resimlerinde yer veren Otyam, geleneksel Harran mimarisinin konik evlerini ve Harran Ulu Cami kalıntılarını resimlerine sıkça yansıtmıştır.

Otyam'ın yaşamında uzun bir zaman dilimine yayılmış olan resim çalışmaları, hocası Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun sanatsal çizgisinden büyük oranda etkilenmiştir. Eyüboğu Avrupa'da almış olduğu sanat eğitiminin etkileriyle Anadolu kültürünün zengin kültür unsurlarını resimlerinde özgün bir anlatıma dönüştürmüştür. Otyam da hocası Bedri Rahmi'den devraldığı bu sanatsal birikimi ve meslek yaşamı boyunca gezip gördüğü yerlerde gerçekleştirdiği kendi gözlemlerini sanatsal duyarlılığıyla birleştirerek özgün bir anlatıma ulaştırmıştır. Sanatçının resimlerinde yoğun bir gözleme dayalı özgün bir anlatım söz konusudur. Görünen o ki, Urfa ve Harran çevresinin renk ve biçimleriyle beraber insanların yaşam tarzı da Otyam'ı yoğun biçimde etkilemiştir.

Devasa Harran ovasına kurulmuş olan Harran ilçesi, sahip olduğu sıcak iklim ve zayıf bitki örtüsü nedeniyle yazları berrak mavi gökyüzünün altında sarının ve kahverenginin onlarca tonu içinde bir masal diyarı gibi görünür. Uzaktan bakılınca sapsarı ovada, "en güzel benim" iddiasıyla açan nadide bir çiçekmiş gibi görünen rengârenk giysileri içindeki "Harranlı kadınlar" hem fotoğrafçılar hem de ressamlar için estetik açıdan eşsiz bir manzardır. Günlük yaşamının çoğunu kavurucu sıcak altında geçirmek zorunda olan kadın erkek ve çocukların kavruk yüzü ve kocaman ceylan gözleri de sanatçılar için görsel bir lezzet kaynağıdır.

Resim eğitimi almış ve fotoğrafa meraklı olan, gazetecilik yaptığı meslek yaşamı boyunca birçok kez Urfa ve Harran'ı ziyaret eden Fikret Otyam'ın, bu coğrafyanın renk ve biçimlerinden etkilenmemiş olduğu düşünülemez.

Otyam, kompozisyonlarının çoğunun odağında gözler vardır. O'nun resimlerinde kadınlar, kocaman kapkara gözlerinin taşıdığı yoğun ifade ile çekingence izleyicinin gözünün içine bakmaktadır. Otyam'ın resimlerindeki kadınların adeta dili yoktur, konuşmazlar. Onlar bütün meramını kocaman açtıkları ve tuvalin dışına, bizlere doğru yönelttikleri bakışlarıyla anlatmaktadırlar. "Gözleriyle konuşan Harranlı kadınlar" Otyam'ın resimlerinin de dili olmuşlardır.

Türk Resminde Fikret Otyam'ın Yeri

Türk resminde 1940'lardan sonra Anadolu insanının yaşam biçimi, toprakla ilişkisi ve geleneklerinin konu edildiği bir sanatsal anlayış görülmüştür. "Toplumsal gerçekçilik" denen bu sanatsal anlayış Neşet Günel, Turgut Zaim gibi sanatçıların resimlerinde belirgin biçimde kendini gösterir. Fikret Otyam'ın resimlerini de Türk resmindeki toplumsal gerçekçi geleneğin içinde değerlendirmek yanlış olmayacaktır. Turgut Zaim resimlerinde Anadolu insanının geleneksel yaşam biçimini, Neşet Günel ise Anadolu insanının toprakla ilişkisini ve yoksulluğunu kendi özgün üsluplarıyla işlemiştir. Fikret Otyam da resme başladığı 1950'lerden ölümüne dek Anadolu kırsalındaki insanların yaşam biçimlerini, içinde buldukları coğrafyanın görsel zenginlikleri içinde resimlemiştir. Sanatçının çalışmalarında Urfa ve Harran'ın coğrafyası, geleneksel mimari-

si, tarımı, hayvancılığı, giyim-kuşam kültürü ve geleneksel el sanatları ve bitki örtüsü adeta bir imza sayılabilecek özgün bir üslup anlayışı ile yer almaktadır. Bu bakımdan Otyam da Türk resim sanatı tarihinde Neşet Günel ve Turgut Zaim gibi ressamların eserlerinde biçim bulan "toplumsal gerçekçi" anlayışın günümüze kadar uzanan önemli bir temsilcisi olarak değerlendirilmelidir.

Görsellerin kaynağı: www.fikretotyam.com ve sergi kataloğları

URFA DİYE BİR YER...

Mehmet KURTOĞLU
Yazar-Şair
Vakıflar Genel Müdürlüğü
Yayınlar Müdürü
kurtoglu.mehmet63@gmail.com

Şimdiye kadar okuduğum Urfa üzerine kitaplar içinde şehri en iyi tanımlayan ve tahlil eden Prof. Dr. Ahmet Arslan'ın "Bir Ömür Düşünmek" hatıra kitabıdır. Kitap, nehir röportajlardan meydana gelmiş. Ahmet Hoca çocukluk ve Urfa günlerini anlattığı bölümlerde çok ama çok önemli tanım ve tespitlerde bulunuyor. Felsefeci olmanın vermiş olduğu derinlikle şehre bakıyor. Hemen hemen her satırını çizdiğim kitap benim Urfa hakkındaki tanımlamalarımı doğruluyordu. Aklın yolu birdir derler ya, öyle işte. Yıllardır şehir üzerine yazıp çiziyordum, ama hep eleştiri alıyordum. Şehre önyargılı baktığımız söyleniyordu. Oysa hocanın kitabını okuduktan sonra hiç de önyargılı bakmadığımız, şehre derinlemesine bakanların, şehrin kühüne varanların bizimle aynı duygu ve düşünceleri paylaşacağını gördüm.

Ahmet Arslan ile daha Seyir Dergisi'ni çıkardığım sırada Urfa'da Hz. İbrahim üzerine verdiği bir konferans dolayısıyla tanışmıştım. Daha sonra Cihat Kürkçüoğlu vasıtasıyla Urfa Müzesi'nde buluşup onunla röportaj yapmıştım. Hoca oldukça birikimli, alanında kendini kabul ettirmiş bir ilim adamı. Hoca ile ikinci görüşmemiz ise Urfa'ya değer katanlar buluşmasında gerçekleşmişti. Bir iki günlük birlikteliğimizde çok güzel sohbetlerimiz oldu. "Bir Dünya: Urfa diye bir yer" başlığı altında, doğum tarihiyle ve çocukluğuyla ilgili soruya verdiği cevapta doğum tarihinin 1944 olduğunu söylüyor ama bunun doğru olup olmadığını bilmediğini belirtiyor. Ardından "çocukların doğumu bir yere kaydedilecek kadar önemli görülmez" diye belirtiyor. Kitabın girişinde kurduğu bu cümle benim ve aynı zamanda benimle birlikte

bütün bir kuşağımın yaşadığı şehrin anlayışını ortaya koyan en çarpıcı cümledir. Hocanın "çocukların doğumu bir yere kaydedilecek kadar önemli görülmez" cümlesi aslında daha hatıranın şehrin çocuklarının trajedisini anlatıyor. Hani meşhur misaldir. Napolyon savaşta komutanını çağırıp tekmil alır. Komutanı "barut yok" deyince gerisini konuşmaya gerek görmeden "dur" der ya, işte hocanın kurduğu bu cümle de şehrin trajedisini anlatan, en vurucu ve en özetleyici bir cümledir. Urfa'yı tanımlayan böyle ancak birkaç cümle vardır. Bunlardan biri de aklımda kaldığı kadıyla Bekir Yıldız'ın "Doğuda insanlar ölmek için yaşar, yaşamak için ölür" cümlesidir. Annem dokuz doğum yapmış bunlardan biri kız diğeri erkek olmak üzere ikisi ben doğmadan önce vefat etmişler. Benden önce doğup ölen kardeşimin yalnızca bir fotoğrafı bulunuyor. Kız kardeşimin ise ne fotoğrafı ne doğum tarihi biliniyor. Yalnızca annemin yeri geldiği zaman ağlayarak anlattığında hatırlıyoruz. Bir de "babasının kardeşinin mezarını günah olduğu halde eliyle kazıp, eliyle gömdü" demesini hatırlıyorum. Ahmet Hoca'nın bir cümlesini bu şehrin her bir çocuğu alıp kendi hikâyesiyle altını doldurabilir... Bir çocuğunun doğum tarihi bu şehirde "süpürge otunun toplanıp bağlandığı mevsim" ile hatırlanır. Bahar, yaz, güz gibi zaman dilimi değil de süpürge otu...

Babasını anlatırken yaptığı tanımlama ise bir Müslüman kimliğini ortaya koyar: "Babamın bakışı, içinde yaşadığı, daha doğrusu pek yaşamadığı bu dünyaya yönelik değildi. Bir başka dünyaya, 'gelecek dünyaya' dönüktü.

Ahmet Arslan ve Mehmet Kurtoglu Eski Şanlıurfa Müzesi'nin Avlusunda

Bu içinde bulunduğumuz dünya onun için olsa olsa bir 'bekleme odasıydı', biraz da 'sınav odasıydı'. Öyle üzerinde uzun boylu durulması, düşünülmesi, anlaşılması, şikâyet edilmesi veya beğenilmesi, değiştirilmesi veya iyileştirilmesi için çaba sarf edilmesi gereken bir yer değildi. Özetle babamın bu dünyayı olduğu gibi kabul etmesinin, ondan bir şikâyette bulunmamasının nedeni bu dünyanın iyi bir yer, mükemmel bir dünya olmasından ileri gelmiyordu; daha basit olarak var olmasından, var olamamasından ileri geliyordu. Ama eğer isterseniz siz bunu; olup biten her şey Tanrı'nın emrine ve iradesine uygun olarak meydana geldiğinden onu olduğu gibi kabul etmek, buna bağlı olarak da başa gelen her bir şeyi tam bir tevekkül ve teslimiyet içinde kabullenmek tutumu olarak daha güzel bir şekilde de tanımlayabilirsiniz. Bence Müslümanın en temel, en bariz özelliği, Tanrı'nın yarattığı evrenden herhangi bir 'şikâyeti olmamasıdır'. Babam, işte bu Müslüman insan tipinin, günahıyla sevabıyla muhtemelen en iyi örneklerinden biriydi. Ne kendisinden, kendi durumundan, ne çalışma hayatından, ne toplumdan, dünyadan, hiçbir şeyden şikâyetçi olduğunu görmedim.”(1) İnsan farklı hayatları, farklı durumları kıyaslar ve kendi hayatı üzerinde düşünmeye başlar, şikâyetçi olur. Bugün bizim eskilerden en büyük farkımız bu: Aynı şehirde bizden daha iyi durumdakileri görüyor, iletişim araçları sayesinde başka toplum ve ulusların, başka insanların hayat tarzlarını, imkânlarını fark ediyoruz. Bir karşılaştırma ve kıyas yaparak kendi üzerimizde düşünmeye, durumumuzdan şikâyetçi olmaya başlıyoruz. Babamın dünyasında ise böyle bir şey yoktu.”(2)

Arslan daha sonra babasının nasıl eğlendiğini anlatırken; "Babam nasıl eğlenirdi? Babamın her şeyi gibi eğlencesi de dindi, daha doğrusu din üzerindendi, dinle ilgiliydi. İslam, Müslümana sadece ayin, ibadet, hukuk ve siyaset sunmaz, neşe ve eğlence de sunar; daha doğrusu uygun görmediği, yasakladığı eğlencelerin yerine, kendisinin uygun bulunduğu bazı eğlenceler sunar. Babamın zevk, duyarlılık, eğlencesini, daha doğrusu tüm estetiğini dinden aldığını söylemekle yetineyim. Bunlar nelerdi? Dini bayramlar, kandiller, Ramazan geceleri, eğlence-

leri, teravihler, güzel sesli hafızların Kur'an okumaları, mevlitler, Peygamber'in ve Sahabenin hayat hikâyelerini dinlemeler vb.”(3) diye anlatır. Aslında babasının eğlence biçimi o yıllarda Urfa'nın eğlence şeklidir. Küçük bir dünyadır Urfa. Bu dünya, bugün dahi müzikten ötesini görememiş, yemeğin şehvetinden kendinden geçmiştir. Dünyanın hiçbir şehrinde kendini Urfa kadar türküyle ifade eden başka bir şehir olmadığı gibi, yemeğe türkü ve şarkı yapıp, kendinden geçen başka bir toplumda yoktur. Amerika'da zenciler yaptıkları caz müziğiyle ve sporla övünüp, öne çıkarken, Urfa'da müzik sektöründeki yıldız sanatçılarıyla övünüp öne çıkmaktadır. Oysa ne zencilerin müziği sanat değeri yüksek, zarif ve ince duyuların müziğidir ne Urfa'nın bazı türküleri... Eğer "Sahibinin sesi" plak stüdyosu Urfalların elinde olmamış olsaydı bu denli çok müzisyen de çıkmamış olacaktı...

Aslında müziğin bu şehirde bu denli köklü ve vazgeçilmez oluşunun arka planında dahi Paganist ve Hıristiyanlık dönemlerinin etkisi vardır. Pagan Roma dönemlerinde Dionysos ve Orfeus şenlikleri düzenlenen bu şehirde; içki, müzik ve coşku vazgeçilmezdir. Dionysos'un şarap ve coşkunun tanrısı olarak eğlenceye düşkünlüğü, Orfeus'un lir çalan sesi ve Antik Yunandan kalma şöenlerin ilk bölümündeki müzik faslı bu şehrin semalarında binlerce yıl yankılanmış, o gün bugündür şehrin ruhuna işlemiştir. Şehir, Arslan'ın tanımıyla modern öncesinde takılı kalmıştır. "Çocukluğumda Urfa çok modern-öncesiydi. Adeta Eski Ahit'ten çıkmıştı. İnsanları da biraz Eski Ahit'ten çıkmış gibiydi. Segal, yukarıda sözünü ettiğim kitapta, daha doğrusu Edessa'nın Helenistik dönemdeki birçok özelliğinin 1950'lerin Urfa'sında da varlığını hala sürdürdüğünü belirtir. Gerçekten de 1950'lerde şehrin iki ana caddesi vardı ve onlar Helenistik dönemin iki ana caddesiyle yaklaşık aynı akslarda, yani kuzey güney ve doğu batı doğrultularında uzanmaktaydı. Helenistik dönemin dört kapısından üçü, yani Bey Kapısı, Harran Kapısı, Samsat Kapısı 1950'lerde de aynı yerlerinde bulunuyordu. Antik dönemde her yüz yılda bir taşan ve ciddi can kaybına yol açan Karakoyun deresi benim çocukluk zamanımda da sık sık patlardı. Bu patla-

malar veya Urfalların ifadesiyle 'Karakoyun deresinin gelmesi' Bizans dönemindeki gibi büyük can kayıplarına yol açmazdı ama aynı korkutucu manzaraları gösterirdi. Hatta Segal'in sözünü ettiği Çekirge istilalarından birini ben bizzat 1950'lerde yaşadım. Eski Koşu Meydanı'nda arkadaşlarımla top oynarken birden gök kararı ve milyonlarca çekirgenin ortasında kaldık. Korkumuzdan aklımıza gelen ilk şey olarak şehre doğru koşarken her tarafımıza binlerce çekirge çarpıyor ve biz ellerimizle yüzümüzü gözümüzü korumaya çalışıyorduk. Nihayet Urfalların başına geçmişte zaman zaman musallat olan salgın hastalıkların bir kısmı, örneğin şark çıbanı, trahom 1950'lerde benim de içinde bulunduğum bazı Urfallar üzerinde saltanatlarını devam ettiriyorlardı”(4)

Her Urfalı gibi Arslan'ın da sesi güzeldir. Urfa şehir merkezinde doğup da sesi güzel olmayan olur mu? Ben Urfalların ses güzelliğini meleziğe bağlıyorum. Melez renkler, melez ırklar, melez sesler hep güzeldir. Aristokrasi veya soyluluk denilen şey melezleri kırma görse de, gerçekte melezler hem ruh olarak zengin, hem zihin ve ufuk olarak özgür hem de fizik olarak güzeldirler. Medeniyetler tek kimlikli şehirlerde doğmaz, çok kimlikli melez şehirlerde doğarlar. İstanbul'un güzel olmasının nedeni işte bu meleziyettir. Urfa'nın bir taşra şehri olarak hep ilgi çekmesi, medeniyetlere beşiklik etmesi bu meleziyettir. İbrahim Tatlıses'in yedi kıta dört iklimde seviliş dinlenmesi sesinin melez olmasından dolayıdır. Ortadoğu'da karşılığı vardır sesinin, Avrupa'da da... Urfalların seslerini oluşturan büyü, hançerelerini oluşturan meleziyettir.

Arslan çocukluğunu anlatırken sesi ile ilgili bir anekdota yer verir: "İlkokula başladıktan kısa bir süre sonra kendi çapımda ünlü olmuştum. Özellikle de sesimden ötürü. Öğretmenler, özellikle kadın öğretmenler odalarına çağırıp bana şarkı söyletiyorlardı. Ama öyle çocuk şarkıları, okul şarkıları falan değil, bayağı büyük şarkıları. 'Aman cânâ beni şâd et/terahûm eyle imdâd et' veya 'Keklik dağlarda çağıldar/Yavrum diye diye ağlar' gibi şarkıları. Fakat bir gün bir öğretmenin çağırısı üzerine bir sınıfa gittiğimde başka bir manzarayla karşılaştım. Öğretmen bazı çocukları kara

tahta önüne dizmiş ve benim gelmemi bekliyor. Niye? Çünkü onlara bir matematik problemini sormuş, kimse çözmemiş. Çözmem için beni çağırtmış. Demek ki sadece sesimin güzelliğinden ötürü değil, bilgimin yüksekliğinden ötürü de tanınmaya başlamışım. Birinci sınıfta olduğuma göre bu, basit bir toplama çıkarma problemi olmalı, çünkü ilk sınıfta herhalde çarpma, bölme henüz geçmemiş olmalıyız. Her neyse öğretmen (bir erkek öğretmen-di) beni yanına çağırdı, elime tebeşiri verdi ve tahtada yazılı problemi çözmemi istedi. Herhalde kolay bir şeydi ve hemen çözdüm. Fakat olay bitmemişti. Öğretmen tahtanın önünde ayakta duran ve suçlu suçlu bakan diğer çocukları cezalandırmak için onların yüzüne 'tükürmemi' istedi. Korkmuştum: çünkü ayakta dikilen çocuklar arasında ağabeyim Mehmet de vardı. Ya öğretmen onun benim kardeşim olduğunu bilmiyordu veya tam tersine bildiği için beni çağırtmıştı. Neyse Mehmet'in yanına geldiğimde bana fıslıyla eğer yüzüne tükürsem beni evde geberteceğini söyledi. Ne mi yaptım? Gerçekten bilmiyorum. Herhalde öğretmenin emrini yerine getirmemekten de korktuğum için tükürür gibi yapmış olmalıyım." (5)

"Urfa'da en prestijli, itibarlı adamlar kimlerdi?" diye soran Arslan, buna bazı örnekler üzerinden cevap verir; "Mesela Halil Hâfız diye biri vardı. Sesinin güzelliğinin ve okuma tarzının aynayı çatlattığı söylenirdi. Halil Hâfız'ı bir mevlide veya sıra gecesine davet etmek, onun da daveti kabul edip gelmesi bu davette bulunan insan için büyük bir prestij kaynağıydı. Onun bizim eve de bir iki kez geldiğini ve babamın ve arkadaşlarının bunu büyük bir olay olarak karşıladıklarını hatırlıyorum. Halil Hafız ile 'İzoller'den' ileri

gelen birinin prestij karşılaştırılması muhtemelen Halil Hâfız lehine bir sonuç verirdi" (6)

Arslan aynı zamanda "Urfalılık" olgusu üzerinde ciddi tanımlamalar yapar. Örneğin şehrin davranışını ve refleksini "din" in belirlediğinin altını çizer. Gerçekten Urfa'yı dindışı kavram ve kelimelerle açıklamak mümkün değildir. Şehrin ister dünyevi ister uhrevi yönü olsun gelip durduğu ve kilitlendiği yer dindir. Urfa'nın berduşunda mistik taraf olduğu gibi, mistiğinde de berduş bir taraf vardır. Şehirde fıkihtan yani şeriattan daha çok tasavvuf ve tarikatin baskın olması bu yöndendir. Bütün tasavvufi ekollerinde güçlü bir Melamî yön vardır. İmparatorluk edebiyatına hikemiyâtle damgasını vuran Şair Nâbi gibi evladı resul olduğunu söyleyen bir şair dahi Melami meşreptir. Şehirde dini musiki diye okunan türkü formundaki ilahilerin melodilerinin tümü eğlence ve oyun müziklerinden uyarlanmıştır. Örneğin "Muhammedin gözleri sürmeli" ilahisinin melodisiyle insanlar zikre de kalkabilir dansa da...

Urfa'nın en meşhur tasavvufçularının çoğunluğu Melami'dir. Zeki Hafız iyi bir vaizdir ama Naim Hoca gibi sözünü esirgemez, hazır cevap biridir. Dede denilen gazelhanın ermiş olduğuna inanılır ama ağızından küfür eksik olmaz. Şehrin bir de Küfrevi hazretleri vardır. Hakkında küçük bir yazı çıkmıştır Harran dergisinde o kadar. Diyojen gibi gündüz fenerle adam arayan kişidir. Hac Kermo vardır deli mi veli mi olduğu şüphelidir. Ama kerametleri hep müstehcenlikle anlatılır. Sonra hayatı Neyzen Tevfik gibi esrar ve içkiyle geçen Urfalı Babı vardır. Bir yanıyla hazırcı cevap ve filozofisi güçlü ulvi bir adam, diğer yanıyla her türlü peşişanlık içinde bulunmuş süfli bir mü-

zisyen, şovmen ve şair... Arslan'ın hatıralarında yer verdiği Buluntu Hoca! Bir devre damgasını vurmuş âlim ve iyi bir vaiz. Kendisine "demokrasi nedir" diye sorduklarında "benim ile bir fahişenin oyunun aynı olmasıdır" diye tanımlayan adam. Sonra "Haticem" türküsünü dinleyince kalkıp döndüğünde, bu davranışını kendine yakıştırmadıklarını söylediklerinde ise "Ben Hz. Hatice'yi anıyorum" diyerek cevap veren âlim! Urfa'da ermiş ile keşişi, deli ile veliyi, alim ile cahili ayırmak zordur. Çünkü şehrin şirazesi kaçmıştır. İç içe geçmişlikler, melezlikler sınır tanımaz, iç içe geçirir insanları, toplamları, gelenek görenek ve dini inanışları... Urfa'da din, gerçekte paganizmden İlahî dinlere kadar iç içe geçmiştir. İslam dediğimiz bugünkü inancın içinde Sabiilik, Zerdüştlük, Yahudilik, Hristiyanlık ve daha adını sayamayacağımız birçok inanç girmiştir. Bu iç içe geçmişlik hiçbir yerde olmadığı kadar Urfa'da mevcuttur.

Arslan ise Urfa'nın bu yönünü kendi hayatından örnek vererek anlatır: "O günün Urfa'sında toplumsal hiyerarşinin, ekonomik-politik üstünlükten çok 'kültürel unsurlar', değerler üzerine dayandığını, onlar tarafından şekillendirildiğini söyleyebilirim. Bu kültürel değerler içinde en önemlisi şüphesiz dindi. Dinin yanında onun ikinci önemli unsuru, galiba 'Urfalılık' genel başlığı altında toplanacak şeylerdi: müzik, yemek, güzel hikâye anlatıcılığı, hazırcı cevaplık, espri yeteneği gibi şeyler. İnsanlar bu tür şeylere değer veriyorlar, onlarla mutlu oluyorlardı. Benim de mutlu olmak için birkaç sebebim vardı: okulda mümessildim, Urfa'da önemli bir prestij unsuru olan 'güzel bir sesim' vardı. Bulduğum okuldaki diğer arkadaşlarıma göre daha kıvrak bir zekâm ve espri yeteneğim olduğu ortaya çıkmıştı. Arkadaşlarım bana o günlerde beni ne kadar zeki bulduklarını ifade eden bir ad bile takmışlardı: Makarios." (7)

Benim çocukluğumda ise daha çok "Saco" kullanılıyordu. Urfa kadınları sevmediği, meymenetsiz tiplere "aynı Saco'ya benzi. Çekil karşımdan" derdi. Saco Urfa'yı işgal eden Fransız komutanın adının okunuşu. Herhalde gerçek adı "Sajous" olmalıdır. Bir de olumsuz bir tip olarak Ermeni olaylarında Ermeni bir kahraman olarak görülen, bir gözü kör olduğu için Kör Sar-

Ahmet Arslan 20.11.2019

Foto: Burhan Akar

kis diye anılan ama Urfalıların "Kör Sako" dediği bir tip vardır. Kadınlar "aynı Kör Sako'ya benzi" diye sevmediklerini aşığırlardır. . .

Urfa'da 1950, 60 ve 70'lerde Büyük Doğu Dergisi'nin büyük etkisi olmuştur. Diyebilirim ki, Urfa'nın sağ kesimi sanatsal ve entelektüel anlamda besleyen en önemli yayınların başında Büyük Doğu gelir. O yıllarda Büyük Doğu'yu takip edenler vardır. Hatta bugün dönüp baktığımızda bunları "Büyük Doğucular" diye tanımlamak mümkündür. Müteahhitlik yapıp apartmanlarının adını Büyük Doğu ve Necip Fazıl koyanlar olmuştur. Bu grubun içinde Ahmet Arslan'ın da sınıf arkadaşı olan Yusuf Demirkol ilk aklıma gelenlerden. Sonra Akif İnan, Zübeyir Yetik, Nihat Armağan, M. Emin Beyazgül ve onlardan sonra gelen kuşaklar. . . Bugün kendini pek inançlı biri olarak görmese de Arslan'ın yolu da Büyük Doğu ile keşiştir. "Büyük kardeşim 1956'da askere gitti. 1958'de bir bavul dolusu İslami kitap ve Büyük Doğu dergisiyle Urfa'ya döndü. Onun sayesinde Necip Fazıl, Osman Serdengeçti, Cevat Rifat Atilhan'ları keşfettim ve bir ara galiba onlardan ciddi olarak da etkilendim. Tabii bunun bir başka sonucu kardeşimle birlikte namaz, niyaza ama bu kez daha ciddi olarak başlamam oldu." (8)

İnsan çocukluk ve öğrencilik yıllarını unutamaz. Arslan'ın bu nehir söyleşisinde unutamadığı çocukluğunun şehri Urfa'dır. Ve Urfa'nın çocuklarının gidebileceği bir lisesi yoktur. Ancak 1946'da açılmıştır lise. Arslan'ın şansı da fakir bir aile çocuğu olarak lisede okuma imkânı bulmasıdır. "1950'li yıllarda, Urfa'nın bütününde, tüm Urfa ilinde lise eğitimini veren 'tek bir okul' olduğunu söylersem belki durumun ne olduğunu daha iyi kavrayabiliriz. Sekiz, on kadar dersliği olan üç katlı

bu okul, bugün de hâlâ ayakta duruyor. Yakın zamanlarda onun da ancak 1946 yılında açılmış olduğunu öğrendim. Siverek, Hilvan, Bozova, Birecik vb. yerlerde ortaokulu bitiren bütün öğrenciler de bu liseye gelmek zorundaydı. Büyük bir ilden, Urfa'dan bahsediyoruz. Böyle bir ilin merkezinde, lise eğitimini veren tek bir okul, üstelik ortaokul da bu okulun, yani aynı binanın içindeydi." (9)

Arslan daha sonra okul hayatından örnek verirken, şehrin aynı zamanda kültürel ve sosyal hayatına parmak basarken Türkiye gerçeğiyle şehrin gerçekliğinin ilişkili olduğunu söyler: "On bin dönüm arazisi olan bir ağa'nın oğluluyla biz aşağı yukarı aynı şeyleri giyiyor, aynı şeyleri yiyor, aynı vasıtalara biniyor, aynı sinemalara gidiyor, aynı stadyumda aynı takımları seyrediyorduk. Urfa'da üretim alanında insanlar arasında önemli bir fark olmadığı gibi tüketim alanında da öyle ahım şahım bir fark yoktu. Türkiye'nin o zamanki üretim düşüklüğünde veya mal azlığında veya kıtlığında parası olanlar bile bizden farklı ne satın alabiliyorlardı ki?" (10)

Urfalının tipolojisini yaparken; onların neşeli olduklarını, çünkü hayatı olduğu gibi kabul ettiklerini, olandan fazla bir şey beklemediklerini söyler. Beklentilerinin çok düşük düzeyde olduğunun altını çizen Arslan, Urfalıların hayatlarından memnun olduklarını, çünkü başka bir hayatı bilmediklerini belirtir. Ayrıca derki, "bilse bile psikolojik, sosyal psikolojik, kültürel nedenlerle büyük bir ihtimalle uzunca bir süre reddedeceklerdir, aynen Almanya'ya giden birinci kuşak işçilerimizin yaptıkları gibi. Konuya Marx'ın dikkatimizi çektiği açıdan bakalım: Hayatları üzerine dönüp onu ciddi bir soruşturma konusu yapsalar Urfalılar bundan ne elde edeceklerdir? Annem on iki çocuk doğuruyor, bunların sekizi şu veya bu nedenle ölüyor. Zavallının bunu normal, doğal görmekten başka bir çaresi var mı? E en akıllıca bir yol olarak 'çocuk doğar ve ölür' diye düşünüyor. Çünkü bir felaketle başa çıkmanın en iyi yollarından biri onu felaket olarak görmemektir. Hiç kimse kendisine faydası olmayan bir dünya tasavvuru geliştirebilir mi?" (11)

Arslan, "Urfalıların tanrılarla kavgası olmadığını, çünkü Urfa'da tanrılar yok, tek bir tanrı var. Sonra kimsenin

bu tanrıyla kavgası yok: herkes son derece barışık ona tam bir teslimiyet içinde" diye belirtiyor. Tanrılarıyla kavgası olmayan toplumlar, kendi kendileriyle kavgaya ederler. Özellikle de asabiyeti güçlü, Urfa gibi feodal toplumlarda insanlar birbiriyle kavgaya etmek için can atarlar. Bir kedi, bir köpek, bir çocuk kavgası yahut bir muhtarlık seçimindeki bir oy birçok kişinin ölmesine yahut yıllarca süren kan davalarının başlamasına neden olur. Ve bu yazının başında söylediğimiz, "insanlar yaşamak için öldürür, ölmek için yaşar." Burada Urfa'nın tanrıyla kavgasının olmaması aynı zamanda onun düşüncesinin eksikliğini ve felsefesinin olmadığını gösterir. Çünkü tanrıyla hesaplaşmak için soru sormak gerekir. Oysa soru sormasını bilmez. Bu yüzden felsefe yoktur inanç vardır, teslimiyet vardır. Ama aynı zamanda en az tanrı kadar güçlü ve tapınılan bir asabiyet ve aristokrasi vardır. Bu asabiyet İbni Haldun'un dediği gibi şehrin kurucu iradesi olduğu gibi yıkıcı iradesidir de. . . Ayrıca asabiyetin güçlü olduğu yerde İbn Haldûn, gazap ve şehvetin güçlü olduğunu söyler. Gazap ve şehvet şehrin varoluş ruhudur. Ölüm ve eğlenceyi bu denli kanıksamış şehri başka nasıl açıklayabiliriz.

Sonuç olarak, Ahmet Arslan'ın "Bir Ömür Düşünmek" kitabı özelinde yazarın hayatını anlatmaktadır ama genel anlamda bir şehir monografisidir. Özellikle Urfa'yı anlattığı bölümler bir şehrin bilinçaltını, ruhunu keşfetmek isteyenler için eşsiz bir kaynaktır.

SONNOTLAR

- 1) D. Özkan, B. Kalkan. Bir Ömür Düşünmek, Ahmet Arslan ile Nehir Söyleşi, s. 19, Ekşi Yay. Ankara, 2015.
- 2) Özkan, Kalkan, age. sh.22
- 3) Özkan, Kalkan, age. sh.23
- 4) Özkan, Kalkan, age. sh.49
- 5) Özkan, Kalkan, age. sh.31
- 6) Özkan, Kalkan, age. sh.53
- 7) Özkan, Kalkan, age. sh.55
- 8) Özkan, Kalkan, age. sh.25
- 9) Özkan, Kalkan, age. sh.33
- 10) Özkan, Kalkan, age. sh.30
- 11) Özkan, Kalkan, age. sh.61

EYÜP SABRİ ULAKOĞLU (1910-2007) “80 Yıl Önce Urfa'da Paris'ten Diplomalı Bir Terzi”

Dr. A. Cihat Kürkcüoğlu
Sanat tarihçisi
Harran Üniversitesi E. Öğretim Üyesi
cihatkurkcuglu@gmail.com

Eyüp Sabri Ulakoğlu'nun ailesi; Oğuzların Üç-oklar kanadından olan ve XI. yüzyıldan itibaren Rakka'ya yerleşen Bayındır Türkmenlerindendir. Osmanlı döneminde ailenin reisi Güvedir Bey idi. Güvedir Bey ölünce ailenin ileri gelenleri iki kola ayrılarak bir kolu Ürdün Amman'a, Güvedir Bey'in oğlu Hacı Mustafa'nın reisi olduğu kol ise Urfa'ya göç etmiştir. Hacı Mustafa Urfa'ya geldikten sonra Osmanlı posta idaresine girmiş, Urfa'dan Karadağ'a kadar atlı sai görevi yaptığından bütün Anadolu'yu ve Doğu Avrupa'yı görmüş, Hacc'a gittikten sonra “Sai Hacı Mustafa” adıyla anılmıştır. (1)

Eyüp Sabri Bey'in Babası
Saizade Osman Nuri Efendi.
(27 Haziran 1951)

Hacı Mustafa'nın iki kızı ve Abdülkadir (1838-....) adında bir oğlu olmuştur. Abdülkadir ailenin başına geçmiş ve aile “Sailer” olarak anılmaya başlanmıştır. Urfa'da ticaretle uğraşan Sai Abdülkadir'in; Osman Nuri (1877-1952), Mehmet Tahir (1877-1962), Zemzem ve Zeliha adlarında dört çocuğu olmuştur.

Abdülkadir Efendi yaşlanınca 1913-1915 yıllarında ailesiyle Suruç'a göçtü, çocukları Osman Nuri ve Mehmet Tahir ticarethane ile ilgilenmeye başladı. Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'nda (1914-1918) emperyalist ülkelerle savaşmak zorunda kalması ve dolayısıyla ekonomik çöküntü yaşamasıyla Sai Ailesi de ticari anlamda sıkıntı yaşadığından tekrar Urfa'ya döndü.

Mehmet Tahir askerliğini yapmak üzere Çanakkale'ye gittiğinden ailenin başında Osman Nuri kaldı. Osman Nuri genç yaşlarda; “Harran Şeyhi Eyüp Sabri Efendi”nin(2) oğlu Hacı Ahmet'in Medine Hanım'dan olan Zeliha (Züleyha), Mekke ve Zemzem adlarındaki üç kızından Zeliha Hanım'la evlendi. Osman Nuri Efendi'in bu eşinden Mustafa (1902-1983), Hatice (1903-1991), Ali Avni (1906-2000) ve Eyüp Sabri (1910-2007) adlarında dört çocuğu oldu. Ancak Zeliha Hanım 1911 yılında vefat etti. Bu sırada çocukların en büyüğü Mustafa on yaşında, en küçüğü Eyüp Sabri 1,5 yaşında idi. Çocukların bakıma muhtaç olmaları nedeniyle Osman Nuri Efendi ikinci evliliğini Basmacızadelere akraba olan ve ilk eşi ile aynı adı taşıyan Zeliha

Eyüp Sabri Ulakoğlu
kalfalık yıllarında (12.09.1930)

Hanım'la yaptı. Bu evliliğinden de Emine (1912-1984) adında bir kızı oldu.

Zeliha Hanım çocuklara gerçek annelerini aratmayacak sevgi ve şefkatle yaklaşarak onlarla ilgilendi, çocuklar da üvey annelerini sevip ve saydılar.

Kurtuluş Savaşı ve peşinden gelen yıllar kıtlık ve yoklukla geçiyordu. Amca Mehmet Tahir Çanakkale'den gazi olarak dönmüş, aile Urfa'da iken Suruç'taki evleri yağma edilmişti. Osman Nuri Bey'in, arkadaşı Bekir Ferit Bey ile Arappınarı'nın Çapan köyünde 408 dönümlük ortak bir arazisi vardı. Buradan gelen ve ayrıca Harran'daki iki tarlasından gelen gelirle ge-

Paris'te Moda Dergileri Birliği'nden
1936 yılında aldığı bir fatura.

▲ Eyüp Sabri Ulakoğlu 26 yaşında Paris'te

Birinci Dünya Savaşı sonunda Osmanlı İmparatorluğu ile İtilaf Devletleri arasında 30 Ekim 1918 tarihinde imzalanan Mondros Mütarekesi hükümlerini gerekçe gösteren İngilizlerin 24 Mart 1919'da Urfa'yı işgal etmesi, bir süre sonra İngilizlerin Urfa'yı Fransızlara bırakması üzerine başlayan işgal günleri Urfa'da yaşamı daha da zorlaştırmıştı. Ticari hayat durmuş halk sıkıntı çekiyordu. İşgalden dolayı okullar kapanınca çocuklardan Ali Avni ayakkabıcılığa, Eyüp Sabri Urfa'ya muhacir olarak gelen Zühtü Efendi'nin(4) yanında 1920 yılında terzi çıraklığına başladı.(5)

Mustafa Kemal Paşa'nın liderliğinde yurdun dört bir yanında emperyalist işgalci devletlere karşı milletçe yapılan "Millî Mücadele"ye Urfalılar da katıldı. Osman Nuri ve Çanakkale Gazisi kardeşi Mehmet Tahir, Müdafaa-i

Efendi nüfus memurunun da önerisi ile mektup ve emanet ulaştırılan anlamındaki "Sai"nin Türkçe karşılığı olan "Eriştirici" soyadını aldı. Ancak Eyüp Sabri'nin ağabeyi Ali Avni Urfa Nüfus Müdürlüğü'nde çalıştığı sırada babası Osman Nuri Efendi'nin de onayını alarak aileye "Vural" soyadını aldı. Mehmet Tahir ve çocukları "Eriştirici" soyadlarını değiştirmediler.

Eyüp Sabri Vural 1946 yılında "Vural" soyadının "Saizade"nin karşılığı olmadığını, değiştirmek istediğini kayınbiraderi Dr. İhsan Barlas'a söyleyerek fikrini sordu. İhsan Bey de "Sai"nin Türkçe "Ulak" anlamına geldiğini söyleyerek "Ulakoğlu" soyadını önerdi. Bunu benimseyen Eyüp Sabri, mahkeme kararı ile "Vural" soyadını "Ulakoğlu" olarak değiştirdi. Diğer kardeşler ise "Vural" soyadını devam ettirdiler.(6)

Eyüp Sabri Bey Paris'e Gidişiyile Talihi Değiştiriyor...

Bir buçuk yaşında iken annesi vefat eden, ailesi ekonomik sıkıntıya düştüğünden okumayarak Zühtü Üçer'in yanında 1920 yılında terzi çıraklığına başlayan Eyüp Sabri 1927 yılında terzi kalfalığına yükseldi. Zühtü Usta onun parlak bir terzilik kariyerine ulaşacağını seziyor ve kendisini zaman zaman hem malzeme alması, hem de ünlü terzileri görüp modayı takip etmesi ve bilgisini artırması için İstanbul'a gönderiyordu. 1930'lu yılların başlarında Urfa'nın Akçakale ilçesinde askerliğini yaptı.

Cumhuriyetin kurulmasıyla Mustafa Kemal Atatürk ve arkadaşlarının öncülüğünde bilimde, sanatta, tarımda, sanayide hamleler yapılıyor, idealist bir kuşak yetiştirilmeye çalışılıyor. 1925 yılında kıyafet devrimi yapıldı. Modern, Avrupalı kıyafetleri dikebilecek eğitimli terzilere ihtiyaç vardı. Devlet çeşitli illere müfettişler göndererek tespit edilen yetenekli gençleri terzilik eğitimi almak üzere Paris'e gönderiyordu. Urfa'ya gelen müfettiş yaptığı araştırma sonucunda son derece yetenekli ve zeki olan Eyüp Sabri'yi keşfetti. Onu terzilik eğitimi almak üzere burslu olarak Paris'e gönderme kararı verdi.

Eyüp Sabri 1935 yılında 25 yaşında Paris'e gitmeden önce Urfa Askeri Gazino'da görevli bir yüzbaşından

▲ Eyüp Sabri Ulakoğlu Paris'te bir uçak gezisi öncesi Fransız arkadaşlarıyla (1936)

çiniyordu. 21 Ekim 1921 tarihinde yapılan Ankara Anlaşması ile bugünkü Suriye sınırı belirlenince Türkiye sınırları dışında kalan bu araziye Suriye devleti el koydu. Böylece aile Harran'daki iki tarlanın sınırlı geliriyle geçinmeye başladı. Osman Nuri Bey'in büyük oğlu Mustafa, ailesine yardımcı olmak için 17 yaşlarında Marangozluğa başladı. Kardeşlerinden Ali Avni ve Eyüp Sabri, Abdülvahit Hocaefendi'nin mahalle mektebinde okuyordu.(3) Eyüp Sabri, o yıllarda okullarını denetlemeye gelen müfettişe coşkuyla bir kahramanlık şiiri okumuş, bundan etkilenen müfettiş, Abdülvahit Hocaefendi'ye; "Bu çocuk çok kabiliyetli, üzerinde durunuz." tavsiyesinde bulunmuştu.

Hukuk Cemiyeti'nin (Onikiler) örgütlediği Urfalı milis kuvvetlerine (Kuvayı Milliye) katıldılar. Osman Nuri Kuvayı Milliye grup komutanı, Mehmet Tahir çete olarak Fransızlara karşı savaştı. Bu savaş 11 Nisan 1920'de Urfalıların zafere ile sonuçlandı.

Aile "Eriştirici"- "Vural"- "Ulakoğlu" Soyadlarını alıyor...

29 Ekim 1923 tarihinde Cumhuriyetin kurulmasıyla birtakım yeni kanunlar da çıkmaya başladı. Bunlardan biri de 1934 yılında yürürlüğe giren Soyadı Kanunu idi. "Saizadeler" olarak tanınan Osman Nuri ve Mehmet Tahir

1

2

3

4

"Paris E. J. Malle Kadın ve Erkek Biçki Okulu"ndan aldığı 12 Mayıs 1937 tarihli Onur Diploması (1)

"Paris I. Napolitano Biçki Okulu"ndan aldığı 08 Mart 1937 tarihli Onur Diploması (2)

"Paris I. Napolitano Profesyonel Biçki ve Dikiş Okulu"ndan aldığı 08 Mart 1937 tarihli "Mesleki Beceri Belgesi (3)

09 Kasım 1936 - 8 Mart 1937 tarihleri arasında devam ettiği "Paris I. Napolitano Profesyonel Biçki ve Dikiş Okulu"ndan aldığı 8 Mart 1937 tarihli "Her Türlü Erkek ve Askeri Biçki Sertifikası." (4)

yoğun bir programla Fransızca dersleri aldı ve pratik Fransızca öğrendikten sonra Urfa'dan yola çıktı. Önce kamyonla Akçakale'ye, oradan trenle İstanbul'a geldi. İstanbul'dan deniz yoluyla zorlu bir yolculuk yaparak 20 günde Marsilya'ya ulaştı. Marsilya'dan trenle Paris'e gelerek öğrenim göreceği okullara kaydını yaptırdı. Okul yetkilisi kendisine atölyeleri gezmesini, oradaki elbiseleri incelemesini, bir elbise beğenmesini, beğendiği elbisenin iç cebindeki etikette adı geçen ustanın eğitim süresince kontrolünde olacağını söyledi. Eyüp Sabri kalacak yer ayarlamak üzere yetkiliden birkaç gün izin istedi. Bu sürede kalacak yerini ayarladı. Paris'in cadelerinde şık giyimli insanlardan Urfa'da öğrendiği pratik Fransızcası ile rica edip elbiselerinin iç cep etiketlerindeki usta isimlerine bakarak kendine göre bir anket yaptı. Okula döndüğünde okuldaki elbiseleri de inceleyip bir usta isminde karar kıldı. Kararını okul yetkilisine söylediğinde yetkili, okulun en iyi ustasını seçen Eyüp Sabri'nin değerlendirme yeteneğine hayran kalmıştı.

Paris'teki terzilik eğitimi iki buçuk yıl süren Eyüp Sabri Fransızcasını ilerletti. Smokin(7), redingot(8), frak(9), jaketatay(10), manto, palto, pardösü başta olmak üzere çeşitli erkek ve

Eyüp Sabri Ulakoğlu eşi Cumhuriyet Bedriye Hanım ve büyük çocuğu Mehmet Semih ile. (İstanbul-1954)

Eyüp Sabri Bey eşi C. Bedriye Hanım'la İstanbul'da. (1995)

kadın giysileri üzerine biçki dikiş eğitimi aldı. Kaldığı mahallede komşuları tarafından tanındı. Takım elbise, manto, pardösü dikim teklifleri almaya başladı. Devlet bursu sınırlı olduğu ve geçimde zorluk çektiği için bu teklifleri geri çevirmedi. Makine dikişini aratmayan ancak çok emek isteyen el dikişi ile bu siparişleri yerine getirdi. Kazandığı para ile bir dikiş makinası aldı ve siparişleri daha hızlı ve kolay dikmeye başladı.

Paris'te Moda Dergileri Birliği'nin

yayınladığı moda dergilerini alıyor, son kreasyonlar hakkında kendini geliştiriyordu. Artık Avenue des Champs-Élysées'deki (Şanzelize Bulvarı) gazinolarda Fransız arkadaşlarıyla sohbet etmekte, tatillerde gezilere katılmakta, Zeiss marka fotoğraf makinasıyla Paris'in turistik yerlerinin fotoğraflarını çekmektedir.

Eyüp Sabri Bey; "Paris E. J. Malle Kadın ve Erkek Biçki Okulu" ve "Paris I. Napolitano Biçki Okulu"ndan "Onur Diploması" ile, "Paris I. Napolitano Pro-

▲ E. Sabri Bey'in Atatürk Caddesinde yaptırdığı üç katlı "Ulakoğlu Apartmanı" (sağ başta).

fesyonel Biçki ve Dikiş Okulu"ndan "Mesleki Beceri Belgesi" ve "Her Türü Erkek ve Askeri Biçki Sertifikası" ile mezun oldu. Böylece yanında çalıştıracağı kimselere biçki dikiş ustalık belgesi verme, terzilik okulu açma ve diploma verme yetkisini de almış oluyordu.

Kendisinden önce İstanbul'dan Paris'e gelen İzzet Ünver adındaki arkadaşısı mezun olmuş ve İstanbul'a dönmekteydi. İzzet Bey, Eyüp Sabri'ye İstanbul'da ortaklık teklif etti. Eyüp Sabri babasının, ablasının ve ustası Zühtü Bey'in kendisini beklediklerini söyleyerek teklifi nazikçe reddetti.(11)

Eyüp Sabri Bey Eski Ustası Zühtü Bey'le ortak oluyor...

Paris'ten Urfa'ya dönen Eyüp Sabri Bey eski ustası Zühtü Bey'den aldığı ortaklık teklifini kabul etti. 1937 yılı sonlarında ikisi birlikte Karameydan ve Ulu Cami arasındaki Divanyolu'nda yer alan eski terzi dükkânlarında çalışmaya başladı. "Paris'ten Diplomalı Terzi" unvanıyla kısa sürede tanındı ve ekonomik durumunu düzeltti.(12)

Evleniyor...

Eyüp Sabri Bey 1940 yılında 30 yaşında iken Basmacızade (Barlas) Halil Hami Bey'in(13) (1868-1933) ilkokul mezunu kızı Cumhuriyet Bedriye Barlas hanımla evlendi.(14) Bu evliliklerinden Mehmet Semih (1941), Osman Aydın (1944), Mustafa Erdal (1946-2007) ve Zeliha Emel (1950) adlarında üç erkek, 1 kız çocuğu oldu. Yeniliğe ve eğitime çok önem verdiği için çocuklarının hepsini okutarak kariyer yapmalarını sağladı.(15)

Zühtü Bey'le Ortaklıkları Devam Ediyor...

Eyyüp Sabri Bey'in ortağı Zühtü Bey 1940'lı yılların ortalarında İstanbul'a gelerek büyük bir karyola atölyesi açtı ve Eyüp Sabri Bey'i bu atölyeye de ortak etti. Urfa'daki terzihaneleri ünlenmiş, artık dükkânlarına sığmaz olmuştu. 1940'lı yılların sonlarında Sarayönü Caddesi'ndeki Yusuf Paşa Camii'nin vakfına ait bitişik iki dükkâna taşındı.(16) Birbirine kapı ile bağlı olan bu dükkânlardan birini kumaş, terzi malzemeleri, şapka, kemer, kravat, gömlek v.b. giyim ürünlerinin satıldığı bir mağazaya, diğerini ise terzihane olarak kullanmaya başladı.

Verdiği sözünde duran, işini düzgün yapan bir özelliğe sahip olan Eyüp Sabri Bey'in İstanbul'daki toptancı tüccarlar üzerinde iyi bir kredisi vardı. İstanbul'a giderek mağazası için aldığı kumaş ve diğer ürünler için imzaladığı senetleri zamanında öderdi. Bu nedenle tüccarların büyük bir güvenini kazanmıştı. Hatta İstanbul'a gidemediği zamanlar telefon ya da mektupla siparişleri verir, balyalar halinde gelen bu siparişler içinden senetler çıkardı. Bu durum tüccarların kendisine gösterdiği özel bir ayrıcalıktı. Büyük oğlu Mehmet Semih 1959-1960 yılında İstanbul Üniversitesi'nde öğrenime başlayınca babasının tüccarlarla olan alışveriş işlerini de üstlendi. Kendi zevkine göre aldığı kumaş ve diğer ürünleri babasına göndermeye başladı. Babası da motive olsun diye her seferinde kendisine; "Aferin. Çok güzel şeyler almışsın. Herkes çok beğendi ve hemen sattı." şeklinde mektuplar yazardı.

▲ Eyüp Sabri Ulakoğlu (solda), ustası ve ortağı Zühtü Üçer ile İstanbul'da (1952).

O yıllarda Urfa'da benzeri olmayan ve çok yoğun iş yapan mağaza ve terzihane çok sayıda çırak ve kalfanın çalıştığı büyük bir atölyeydi. Eyüp Sabri Bey siparişleri yetiştirmek için gece yarılarında kadar çalışmak zorunda kalıyordu. Okul niteliğindeki bu atölyesinde çalışan çırak ve kalfalarını iyi bir usta olmaları yanında iyi bir insan olarak da yetiştirmeye çalışıyordu. Zararlı alışkanlıkları olmayan, işini en iyi şekilde yapmaya odaklanan, siparişleri söz verdiği zamanda teslim eden, yalan nedir bilmeyen, beğenmediği dikişleri kalfasına defalarca da olsa söktürüp yeniden diktiren özelliklerinin kalfalarında da bulunmasını isterdi.

Her yıl ilkbaharda çırak ve kalfalarla topluca kıra gidilerek yenilir, içilir eğlenilirdi. Hafta sonlarında (Cumartesi akşam) önce kalfalara kıdem sırasına göre diktikleri parça başına ücretleri, daha sonra çıraklara haftalıkları ödenirdi.(17)

Bu terzihane yetiştiren onlarca kalfa Eyüp Sabri Bey'den ustalık belgesi almış, bunlardan bir kısmı Urfa'da, bir kısmı İstanbul ve İzmir gibi büyük şehirlerde terzihane açmıştır.

Zühtü Bey'le Ortaklıkları Sona Eriyor...

Zühtü Bey ile olan Urfa'daki terzihane ve İstanbul'daki karyola imalathanesi ortaklıkları 1955 yılına kadar devam etti. 1955 yılında Zühtü Bey'in isteği üzerine her ikisi de birbirinden herhangi bir talepte bulunmadan gönül rızalığı ile ortaklıklarını sonlandırdı.

Urfa'nın İlk Apartmanlarından Birini Yaptırıyor...

Hekimdede Mahallesi, Ulu Cami Mahallesi ve Yusufpaşa Mahallesi'nde avlulu, eyvanlı geleneksel Urfa evlerinde kiracı olarak oturan Eyüp Sabri Bey, Atatürk Caddesi üzerinde aldığı arsa üzerine 1958 yılında Urfa'nın ilk birkaç apartmanından olan üç katlı Ulakoğlu Apartmanı'nı yaptırdı. 1960'lı yılların başlarında tamamlanan bu binaya taşındı. 1950 yılında Urfa'nın ileri gelenlerinin oluşturduğu yapı kooperatifi tarafından şehrin kuzey doğusunda sonradan "Yenişehir" olarak adlandırılacak geniş bahçeli, bazıları tek katlı, bazıları iki katlı 54 adet konutun yapımına başlanmıştı. Ancak inşaat ağır ilerlemekte ve zaman zaman durmaktaydı. Urfa Ticaret Odası Başkanı Hasan Demirkol'un kooperatif başkanlığı sırasında oluşan yönetim kurulu tarafından 1960'lı yılların sonlarında bu kooperatif evleri tamamlandı. Yönetim kurulunda yer alan Eyüp Sabri Bey yeni yapılan semte "Yenişehir" adının verilmesini önerdi ve bu önerisi kabul edildi. Aile 1960'lı yılların sonlarında Ulakoğlu Apartmanı'ndan çıkarak Yenişehir'deki evlerine taşındı.

Yenilikçi, Modern ve Aydın Bir Düşünce Yapısına Sahipti...

Osmanlı eğitimi almış, İslami terbiye ile büyümüş, dini değerlerine bağlı, ilkokul mezunu olmasına rağmen giyinişi, konuşması ve davranışları ile Cumhuriyet ilkelerini benimsemiş çağdaş ve aydın bir insan olan Eyüp Sabri Bey'in Paris'e gitmeden 1930'lu yıllarda Urfa'da çektiği fo-

toğraflara bakıldığında giyim ve kuşamı ile Cumhuriyet ilke ve inkılaplarını ilk yıllarda benimsediği anlaşılmaktadır. Delikanlılık çağında olduğu halde Paris'te geçirdiği iki buçuk yılda kendisini asla kaybetmemiş, restoranlarda geleneksel olarak yemeğin yanında su yerine verilen şarabı ağzına almamıştır. (18)

Eyüp Sabri Bey Paris'teki arkadaşı İzzet Ünver'in teklifini kabul edip İstanbul'a yerleşmeyi ya da Paris diplomalı bir terzi olarak Ankara'ya yerleşmeyi tercih etseydi belki de devlet ricalinin ünlü bir terzisi olacak, İzzet Bey gibi sanayiciliğe de başlayacak ve yaşamı bambaşka bir yöne kayacaktı. Ancak o yüreğindeki baba sevgisi, abla sevgisi ve Urfa sevgisi ile memleketine hizmet etmeyi tercih etti. Urfa'da asil ve özel bir yaşam sürdü.

Arkadaşları Urfa'nın ileri gelen aydın insanları idi. Şair ve Kitabevi sahibi Mehmet Hulusi Kılıçaslan, Urfa Ticaret ve Sanayi Odası Başkanı İş Adamı Hasan Demirkol, İç Hastalıkları Mühassısı Dr. İhsan Barlas, Ressam ve Kitapevi sahibi Sami Barlas, Avukat Fuat Aksoy, Diş Hekimi Nihat Aksoy, Dr. Şerif Kazazoğlu, İş Adamı Adil Hacıbanoğlu, Tüccar Ömer Kürkçüoğlu (Babayiğit Ömer), Çanakkale Gazisi Şükrü Saatçi, İş Adamı ve Çiftçi Kemal Yetkin ve Celal Yetkin en samimi arkadaşları arasında idi. Bu arkadaşları ile sıra gecelerine, dağ yatlarına, kır ve bağ gezilerine katılırdı. Urfa'daki arkadaş gezmelerinde en önemli konulardan biri iyi çiğköfte yoğuran birinin grupta yer almasıydı. Eyüp Sabri Bey'in arkadaş grubunda kendisi ve merhum Hulusi Kılıçaslan en iyi çiğköfte yoğuranlardandı. Sıra gecelerinde

Hulusi Bey hep; "Eyüp Bey yoğursun, Eyüp Bey" diyerek Eyüp Bey'in daha güzel yoğurduğunu söylemiş. Çiğköfteyi buz ile yoğurma usulünü Urfa'da ilk kez Eyüp Sabri Bey'in uyguladığı söylenir.

Emekliye Ayrılış ve İstanbul'a Yerleşme...

1920 yılında çıraklıkla başlayan, Paris'te aldığı mesleki eğitimle Urfa'da ünlü bir terzi olarak mesleğini sürdüren Eyüp Sabri Bey mesleğindeki 54 yıllık kariyerini 1974 yılında 64 yaşında iken emekliye ayrılarak noktalandı. Aynı yıl İstanbul Etiler'de aldığı eve ailesiyle birlikte taşındı. 1980'li yılların başlarında önce Umre ziyaretine, daha sonra da Hacc'a gitti.

Sağlığına önem verdiği için yaşamı boyunca önemli bir sağlık sorunu olmadı. 97 yaşına geldiğinde rahatsızlandı. Eşi Cumhuriyet Bedriye Hanım 10,5 ay kendisine çok iyi baktı. Çocukları sıklıkla gelip kendisiyle ilgileniyordu. Büyük oğlu 7 Haziran 2007 günü eşiyile ziyaretine gelmişti. Babasının iyi olmadığını görünce o akşam yanlarında kaldı. Eyüp Sabri Bey ertesi gün (8 Haziran 2007 tarihinde) 67 yıldır hayatını paylaştığı çok sevdiği eşinin kollarında 97 yaşında vefat etti. Büyük oğlu Mehmet Semih de yanında idi. Vefatından on iki yıl sonra 11 Şubat 2019 günü eşi Cumhuriyet Bedriye Hanım 96 yaşında vefat etti. Allah her ikisine de rahmet eylesin. Mekânları cennet olsun İnşallah.

SONNOTLAR

- 1) Sai: Devletçe posta idaresinin kurulmasından evvel mektup ve emanet götürüp getiren, ulaştıran kimselere verilen ad.
- 2) Eyüp Sabri Efendi Padişah tarafından Harran ve çevresine idari görevle atanan bir şahıs olup, çevresinde çok sevilen ve sayılan bir kişi olduğundan Şih/Şeyh olarak nitelendirilmiştir. (Bu bilgiler; Osman Nuri Efendi'nin kızı Hatice Hanım'ın oğlu Mehmet Durak Başkan tarafından Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü'nden edindiği bilgilerle hazırladığı ve İstanbul'da Harran Şeyhi ailesinden gelen ve bu konuda yoğun araştırmalar yapan Avukat Galip Okur'un hazırladığı el yazması şecerelerden alınmıştır.)
- 3) Cumhuriyet kurulduğunda Abdülvahit Efendi Cumhuriyet okullarında yeni harflerle eğitim vermeye devam etti. Yeni harfleri öğrenen Eyüp Sabri'ye mahalle mektebinde okuduğu yılların muadili olarak ilkokul diploması verildi. Ağabeyi Ali Avni ise Ortaokul diploması aldı.
- 4) Zühtü Efendi; Birinci Dünya Savaşı yıllarında Rus desteğindeki Ermeni çetelerinin Doğu Anadolu'da yaptıkları Müslüman Türk katliamından kaçarak ailesiyle Van'dan Urfa'ya gelmiş, 1934'te kabul edilen Soyadı Kanunu ile "Üçer" soyadını almıştır.
- 5) Eyüp Sabri'nin terzilik aşkının başlangıcını çocuklarından Semih Ulakoğlu şöyle anlatmaktadır: Babam bizlere "Ben terzi olarak doğmuşum" derdi. Çocukken evlerine gündelikçi olarak Ermeni bir terzi kadın gelir evin dikiş işlerini yaparmış. Dikiş işleri babamın ilgisini çekermiş. Bunu gören Ermeni kadın kendisine dikiş dikmeyi öğretmiş ve babamın terzilik aşkı böylece başlamış.
- 6) "Vural" soyadı Urfa'da "Şeyhzadeler" olarak bilinen aile

tarafından da kullanılmakta olup her iki aile arasında akrabalık bağı yoktur.

- 7) Smokin: Birçok sosyal etkinlikte erkekler tarafından giyilen yarı resmi bir takım elbise çeşididir. Ceket ve pantolon genellikle siyah iken içine beyaz kesik yakalı bir gömlek giyilir ve siyah papyon takılır. Seyrek olarak gece mavisi renkli olana da rastlanır.
- 8) Redingot: önu yakaya kadar düğmeli, kimi zaman vücut hatlarını saran kimi zaman da biraz bolca giyilebilen, dize kadar inen ceket türü.
- 9) Frak: Erkeklerin resmî törenlerde giydikleri siyah renkli, uzun etekli ve eteğinin arkası bele değin yırtmaçlı ceketle bir pantolondan oluşan takım giysi.
- 10) Jaketatay: Erkeklerin resmi ziyaret ve davetlerde giydikleri, siyah kumaştan yapılmış, etekleri uzun ve ön köşeleri yuvarlak kesilmiş, arkası uzunca yırtmaçlı ceket.
- 11) İzzet Ünver İstanbul'a döndüğünde İsmet İnönü'nün ve devlet ricalinin elbiselerini diken ünlü bir terzi oldu. Ünver Otel'i yaptırdı. İnönü'nün teşviki ile sanayiciliğe girişti. 1963 yılında Türkiye'nin ilk şehirlerarası otobüsü ve midibüsünü üreten Otokar'ı kurdu. Magirus-Deutz lisansıyla 1963'te Türkiye'nin ilk şehirlerarası otobüsünü, 1968'de 25 kişilik ilk midibüsü ve ilk frigorifik kasayı, 1974'te ilk minibüsü, ilk tır çekicisi ve römorkunu üretti. 1970'te Koç Holding'le ortak olan Ünver, İstanbul Güngören'deki arazisine kendi adıyla bir lise yaptırdı. 1981 yılında vefat etti.
- 12) Ekonomik durumunu düzelten Eyüp Sabri Bey; Babası Osman Nuri Efendi ve eşi genç yaşta apandisitlen vefat eden ablası Hatice Hanım (Başhan) ve Hatice Hanım'ın oğlu Mehmet Durak'la aynı evde oturdu. Evlendikten sonra da babasına, ablasına bakmaya devam etti. Dayısı olarak yeğeni Mehmet Durak'ın eğitimini üstlendi. Öğretmen okulu ve peşinden Gazi Eğitim Enstitüsü'nü bitiren Mehmet Durak, Eyüp Sabri Bey'in eşinin kız kardeşi Fethiye Hanım'la evlenince dayı-yeğen bacanak oldular. (Mehmet Durak Başhan Öğretmenlik, Müfettişlik, İl Millî Eğitim Müdürlükleri ve Millî Eğitim Bakanlığı'nda üst düzey bürokratik görevlerinde bulunmuştur.)
- 13) Basmacızade Halil Hami Bey; Aydın'ın Söke ilçesinin eşrafından olan "Kocagözler"den İbrahim Halil Ağa'nın oğludur. Söke civarında çıkan isyanı bastırmak üzere aileden gözü pek üç kardeş padişahın emriyle görevlendirilir. İsyanı Bastıran kardeşlere Söke'de geniş araziler verilir. Basma kumaşı ticareti ile uğraşmaya başlayan aileden İbrahim Halil Ağa Urfa'da ticaret yaptığı bir ailenin kızı Fatma Hanım'la evlenerek Urfa'ya yerleşir. Oğlu Halil Hami Bey de Bozozade (Uslu) Müslüm Efendi ve eşi Hatice Hanım'dan olan kızları Hamide Hanım ile evlenir ve ailesi Urfa'da "Basmacızadeler" olarak tanınır. Halil Hami Bey önce Su Meydanı İrfaniye Sokaktaki "İrfaniye Mektebi" olarak kullanılan evi satın alarak yerleşir. Sonra Ulu Cami batısında Kubbe Mescit Sokak'ta (Günümüzde Demokrasi Caddesi) yer alan ve "Sultani mektebi" olarak kullanılan, ancak Özel İdare tarafından satılığa çıkarılan evi alarak oraya yerleşir. Her iki ev de günümüzde ayaktadır.
- 14) Eyüp Sabri Bey'in eşi Bedriye Hanım müziğe meraklı idi. İlkokulda iken mandolin çalmasını öğrenmişti. Evlendikten sonra ağabeyi Sami Bey kendisine bir keman aldı. Baba

evinde körüklü org çalmayı öğrenmiş olan Bedriye Hanım keman çalmayı kısa sürede öğrendi. Ancak ev işleri ve dört çocuğunun yetiştirilmesine kendini verdiği için müzikle uğraşmaya fazla zaman ayıramadı. Bedriye Hanım'ın doktor ağabeyi İhsan Barlas ve ressam ağabeyi Sami Barlas da müziğe meraklı idiler. Sami Bey'in zengin bir taş plak koleksiyonu bulunuyordu. Eyüp Sabri Bey, kayınbiraderleri İhsan ve Sami beyler, Dr. Şerif Kazazoğlu'nun İstanbullu olan, piyano, kanun ve akordiyon çalan eşi Saime Hanım, devlet hastanesi doktorlarından olan ve tambur çalan Besim Bey ile ailece müzikli toplantılar yapıyorlardı.

- 15) **Mehmet Semih Ulakoğlu: (1941-....)**. İstanbul Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Jeoloji Mühendisliği bölümünden mezun oldu. Aynı üniversitede yüksek lisans ve doktora yaptı. Askerlik sonrası aynı üniversitede önce Asistan, sonra öğretim elemanı olarak toplam 33 yıl çalıştıktan sonra 1997 yılında emekli oldu. **Osman Aydın Ulakoğlu: (1944-....)**. İstanbul Teknik Üniversitesi Yüksek Mimarlık bölümünden mezun oldu. Yurtiçi ve yurtdışında birçok özel firmada çalıştı. Önemli eserlere imza attı. **Mustafa Erdal Ulakoğlu: (1946-2007)**. İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'nden mezun oldu. Kadın hastalıkları ve Doğum Uzmanlığı dalında ihtisasını yaptı. Çeşitli hastanelerde ve özel muayenehanesinde çalıştı. 1980'li yıllarda İngiltere'de bir yıl tüp bebek üzerine ihtisas yaptı. Türkiye'de ilk Tüp bebek kliniklerinden olan kliniğini İstanbul'da açtı. 2007 yılında geçirdiği bir trafik kazasıyla vefat etti. **Zeliha Emel Zengin Ulakoğlu: (1950-....)**. İstanbul Üniversitesi, Eczacılık Fakültesi'nden 1974 yılında mezun oldu. İstanbul Üniversitesi, Cerrahpaşa Tıp Fakültesi, Biyokimya Anabilim Dalı'nda Tıpta Uzmanlık yaptı. İstanbul Üniversitesi, Cerrahpaşa Tıp Fakültesi, Pnömo Ftizyoloji Kürsüsünde doktora yaptı. Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde Yrd. Doç., İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'nde önce Uzman, sonra Doçent ve Profesör olarak çalıştı.
- 16) Yusuf Paşa Vakfı'nın o yıllardaki mütevellileri Yusuf Paşa'nın ahfadından Hilmi Sunay (Ankara Karayolları Genel Müdürlüğü'nde memur) ve Sırrı Sunay (Arapkir Ziraat Bankası'nda memur) idi. Mütevelliler vakıfla ilgilenemeyince 1950 yılında Eyüp Sabri Bey'den mütevelliliğe vekâlet etmesini rica ettiler. Eyüp Sabri Bey de bunu kabul ederek 1950-1970 yılları hiçbir karşılık beklemeden vakfın mütevelliliğini vekâleten gönüllü olarak üstlendi.
- 17) Ayrıca çevrenin yoksulları da o gün dükkânın önüne gelir, en yeni çırak onları teker teker içeri çağırır ve onların da haftalıkları verilir. Bu yoksullardan biri de Yusuf Paşa Camii avlusunun kuzey kapısındaki sekide kış yaz yatan "İsa" adındaki bir meczuptu.
- 18) Eyüp Sabri Bey'in bu konu ile ilgili bir anısını oğlu Semih Ulakoğlu şöyle anlatmaktadır: Babam Paris'te lokantaya ilk gittiğinde garson hangi şaraptan istediğini sormuş. Babam da su istemiş. Garson "Geçmiş olsun hasta mısınız?" diye sormuş. Babam da; "Ben Türk ve Müslümanım. İnançımızda alkol haramdır." demiş. O günden sonra hep aynı lokantaya gittiğinde garson artık ne içeceğini sormamış, yemeğin yanında su ve ekmeğini getirmişti.

KAYNAKLAR

Mehmet Durak Başhan-Mehmet Semih Ulakoğlu tarafından hazırlanan el yazması "Güvedir Aşireti-Saizade Ailesi Şeceresi."
-Ali Avni Vural'ın hazırladığı ve bir örneğini 1983 yılında M. Semih Ulakoğlu'na verdiği el yazması aile şeceresi.

-Fethiye Barlas Başhan, Aileme Armağan Anılarım, SAGE Yayınevi, ANKARA, 2012.

-1941 doğumlu Mehmet Semih Ulakoğlu'nun babası Eyüp Sabri Bey'den ve aile büyüklerinden dinledikleri.

ANILAR-ANEKDOTLAR -6

Edibe (KÂHYA) AYDIN
Emekli Öğretmen

DİŞLE DEYECAHSAN

Saniyorum 1973 yılıydı. Ben ve benim gibi genç Urfalılar, Urfa'da şubesi bulunan "Yardım Sevenler Derneği"nde çalışıyorduk. Şehrin ileri gelen hanımları ile bürokrat eşleri, bayan doktorlar, diş hekimleri, eczacılar da bu dernekte çalışıyorlardı. Hanımlara "çay partisi" 14 Mart'ta Tıp Balosu hazırlıyorduk. Belki şaşıracaksınız ama Urfa o yıllarda böyleydi. Hanımlar çok şık giyinirdi. Özel dikim kıyafetlerle İstanbul'daki hanımlarla aynı düzeyde hatta "BURDA" adlı moda dergisini alır oradaki kıyafetlerin aynısını dikebilirlerdi. Avrupa ile birlikte takip ederdik.

Ben bu dernekte Urfa'ya görevli gelen Funda adında bir diş hekimi ile arkadaş oldum. Öyle ki birçok günümüz beraber geçiyordu. Bir gün çok üzgün geldi. Merak ettim:

-Funda hayrola neden üzgünsün? Urfalılar seni seviyor sen de Urfalıları seviyorsun.

-Dediğin doğru ama ben bu kadar gün bu sıkıntıyı neden çektim diye kendime kızıp hırslımdan ağladım.

Bu cümleden sonra daha çok meraklandım.

-Haydi şimdi anlat bakalım; seni dinliyorum.

Funda anlattı, ama sözünü bitirmeden ben gülme krizine girdim. Ama çarem yok, dinleyecektim.

-Biliyorsun her gün gelen hastalara diş tedavisi ve diş çekimi yapıyorum. Diş çekiminden sonra bütün hastalar öksürüyor. Bu sırada ağızlarındaki kanlar yüzüme, gözüme ve beyaz önlüğüme hatta saçlarıma geliyor. Nerde hata yapıyorum diye düşünüyorum. Her gün önlük yıka banyo yap. Bu soruna bir çözüm bulamıyordum. Bugün genç bir kız annesiyle geldi. Genç lisede öğrenci olduğunu söyledi. Annesinin dişi çekilecekti. Koltuğa

oturtup diş iğnesini yaptım. Dişi çektim. Hatsa tükürünce pamuk tamponu hastanın ağızına yerleştirip birkaç kez üst üste 'ısır, ısır, ısır' dedim. Hasta bütün hastaların yaptığı gibi kuvvetlice öksürdü. Kaçmaya çalışsam da yine kanlı su üzerime sıçradı. Tam bu sırada inanılmaz bir şey oldu. Genç kız hızlıca annesinin yanına geldi. Elimdeki tamponu aldı. "Aney pambığı damağıyın arasına al dişle" dedi. Kadın pamuk tamponunu ısırdı. Hayretler içinde olayı izledim. Genç kız bana döndü: "Doktor Hanım sen 'ısır' deyince hastalar 'öksür' anlıyor. Bunlara 'ısır' değil, 'dişle' diyeceksin." Dedi.

Bu kadar gün yaşadıklarımın akılsızlığımdan kaynaklandığını düşünerek ağladım

OKULUNU BIRAKAN ÖĞRENCİM MEHMET: Anneme Kim Bakacaktı?

Yıl 1968 Urfa'da Yakupkalfa İlkokulu'nda birinci sınıfta aldığım öğrencilerim ile üçüncü sınıfın ikinci dönemindedir. Daha önce de belirttiğim gibi sınıfta on iki Mehmet vardı. Bu nedenle soyadlarını söyleyerek çağırıyordum. Öyle heyecanlı dersler yapıyorduk ki; ben de inanmıyordum. Yirmi yaşın verdiği heyecan ile daha iyi nasıl öğretebilirim diye atmış iki öğrenciyi aktif tutmak için farklı yöntemler uyguluyordum. Bu uygulamalardan birinde:

Öğrencilerin isimlerini yazıp, bir torbaya koyuyordum. Ayrıca öğrettiğim konularla ilgili soru-cevap yazdığımız soru numaralarını da yazıp, ayrı bir torbaya koyuyordum. Önce soru numarasını çekiyordum. Öğrenciler hemen defterlerindeki cevaplara bakıyorlardı. Hemen arkasından da torbadan bir isim çekerek, cevaplamalarını istiyordum. Cevabı okuyup öğrenen öğrenci, adını duyunca hemen cevabı veriyordu. Bu çalışma ile öğrenciler sorulara daha önce baktıkları için hemen cevaplıyorlardı. Bu uygulama ile sınıfta mahcup olma durumuna düşmekten, başaramamak duygusundan kurtuluyorlardı.

Bu çalışma sırasında öğrencim Mehmet Gülgel'in önünde ne defter ne de kitap vardı. Ama anında cevap veriyordu. Mehmet, matematik dersinde, problemi sorar sormaz işlem yapmadan sonucu söylüyordu. Çok

güzel bir yazısı da vardı. Yani çok pratik zekalı süper bir öğrenciydi. Babası oldukça yaşlıydı. Yoksul oldukları her halinden belliydi. Mehmet'in okul masraflarını zor karşılıyorlardı. Bunu bildiğim için Mehmet'in eğitimini devam ettirip ettiremeyeceği konusunda endişeliydim. Gerek duyduğum zaman ailesine ve kendisine "okul ile ilgili bir ihtiyacın olursa mutlaka bana söyle" derdim.

Ben Mehmet'i dördüncü sınıfa geçirip başka bir okula atandım. Bugünkü gibi ne ev telefonu ne de cep telefonu vardı. Bu nedenle iletişimimiz koptu. Aradan beş yıl geçti. Mehmet'in sekizinci sınıfta olması gereken bir yıldır. Bir gün belediye otobüsüne binmiştim. Otobüs kalabalıktı. İleride yer bulma ümidi ile yürürken "öğretmenim, buyurun oturun" diyen sesi tanıyamadım. Geriye dönünce gözlerime inanamadım. Mehmet okul kıyafeti yerine, cepli beyaz bir önlük giymişti. Önünde de üstü cam kapaklı, çevresinde bardak dizili bir ayran kovası vardı. Boğazımda sözcükler düğümledi.

"Mehmet sen okula gitmiyor musun?" diye sordum.

"Evet öğretmenim, okula gitmiyorum. Çünkü dördüncü sınıfa geçtiğim yaz tatilinde babam öldü. Ben de okula devam edemedim." Cevabı aldım.

"Mehmet, ben sana zor durumda kalırsan beni ara sana yardım edeceğim." demiştim. "Beni neden aramadın?" Mehmet'in cevabı inanılmaz halen kulağımda, o andaki gibi yankılanıyor. Kendimi suçlu hissederek üzülüyorum.

"Öğretmenim sizi arayacaktım, okul masraflarımı karşılayacaktınız ama anneme kim bakacaktı? Ben ayran satarak evimizin masraflarını karşılıyorum."

Söylediklerine cevap veremedim. İkimizin gözyaşı aynı anda süzülüyor yanaklarımızdan. Mehmet'in umutsuz bakışlarına daha fazla dayanamadım. Gözlerimi silerek soğuktan çatlamış ellerini tuttum. Belki bugün bir bilim insanı, bir mucit olabilecekti Mehmet'in yoluna çıkan engeli kaldırma gücüm olmadı. O gün bugün, bu suçluluk duygusu içinde Mehmet ile ilgili bir bilgiye de ulaşamadım. Bu ülkede nice Mehmetler kaybolup gidiyor, diye düşünüyorum. İnşallah Mehmet başarısını yaşamın başka bir alanında yakalamıştır. Pratik zekalı düzenli ve her yönü ile ideal bir öğrenci olan Mehmet Gülgel'in güzel ve yararlı işler yaptığı umudunu taşıyarak, tüm öğrencilerimi sevgi ile kucaklıyorum.

URFA' DA TİP Mİ? TÜP MÜ?

Urfa Kız Meslek Lisesi'nde öğretmen ders anlatırken, evlerin düzeni yerleşimi ile ilgili bilgi içeren konuyu işlemektedir. "Bazı evlerin mutfakları farklı şekillerde olur. Kimi mutfaklar kare şeklinde, kimisi dikdörtgen, kimi L şeklinde vb. olur. Bunların yerleşimi de ona göre düzenlenir. Bu farklı tipteki mutfaklarda aydınlanma da, yerleş-

tirme de farklı olur".

Bu bilgilerin öğretildiği sınavda, öğretmen öğrencilere şöyle bir soru sorar:

Soru: Kaç çeşit mutfak tipi vardır adlarını yazınız?

Cevap: Aygaz Tipi, Milangaz Tipi, İpragaz Tipi...

NOT: Urfa'da ocak İpg tüplerine "tip" denilirdi... "Tip bitti ocak söndü", "Tipçiye telefon edelim" gibi sözler sık duyulurdu.

BELEDİYE OTOBÜSÜNDE BİR KADININ YANINA TANIMADIĞI BİR ERKEK OTURURSA...

Ülkemizin eğitim atağına kalktığı yıllar, Öğretmen Okulları'nın açıldığı yıllardır. Urfa için bu adeta bir eğitim seferberliğidir. İlkokulu veya ortaokulu bitirmiş Urfa kızlar evde otururken, birden Urfa Kız Öğretmen Okulu açılır, evde oturan kızlarımızı, öğretmenler kapı kapı dolaşarak okula davet etmiş, Okulun güvenli bir yer olduğunu kızlarının eğitimi sırasında hiçbir masraf gerektirmediğini vurgulayarak, kızların okumasını teşvik etmişlerdir.

Ben, Urfa Kız Enstitüsü'nde okuyordum. Orta son sınıfta, Öğretmen Okulu'na gitmeye karar verdim. Öğretmen okulunda üç yıl çabucak geçti. 30 Haziran'da mezun oldum. 1 Ağustos 1966'da ilk görev yerim Yakup Kalfa İlkokulu'na atandım. O zaman çok uzak bir mesafeydi. Sarayönü'nden otobüse biniyor, Balık-

lıgöl'de iniyordum. Sonra da yürüyerek okuluma gidiyordum.

Her gün otobüse bindiğim için farklı insanlarla karşılaşılıyor, ilginç olaylar gözölüyordum.

Ders saati bitmiş. Öğrencileri gönderdikten sonra yürüyerek otobüs durağına gelmişim. Otobüsün ilk durağı olunca birkaç kişi biniyordu. Ben Urfa'da otobüse binmenin kuralını iyi biliyordum. Otobüste bir kadının yanına tanımadığı bir erkek oturmazdı. Ben de bu kuralı bilmeyen olur diye, ilk duraktan binerken önlem olarak, yanımdaki boş koltuğa ya öğrencilerimin evlerinin bahçesinden getirdikleri çiçekleri, ya da okul araçlarımın olduğu çantayı koyardım. Bir bayan gelirse çiçekleri kaldırırdım. Bir gün yine otobüse bindim. Yanıma çiçek demetini koydum. Yan taraftaki boş koltuğa 50-60 yaşlarında bir kadın

oturdu. Bir iki durak gidince otobüs dolmaya başladı. Giyinişinden ve yüz ifadesinden anladığım kadını ile Urfa'lı olmayan genç bir erkek; hanımın yanındaki boş koltuğa oturdu. İşte olanlar oldu. Ben çok yakın olduğum için olayı çok iyi gördüm. Urfa'lı hanım dirseği ile adamı iterek:

“Ke, p.....k siye söz mü verdim, geldi yanıma otırdı”

Adam şaşırıldı!

“Teyze başka boş yer yoktu. Onun için oturdum.”

“Yeri get işiye ayahta niye durmadı. Dua et ki yanımda oğlum Herkül Meho yoh. Seni simsirik kimin yere çaldı.”

Genç adam özür diledi. Diğer yolcular olayı yatıştırdı...

URFA 60 YIL ÖNCE BINCA SICAH DEĞİLDİ

Aman! Bu sene ele sıcah, ele sıcah ki sanki yerden alav kahi, göğden başımıza ataş tökili. Bacım bı çimento evlerde sanki fırının üstünde otırıyih. Bi luhma zuvağa çıhsag, hamamın hazna öğündeki kimin ter tepemizden ahi. Balkona çıhım desah, başımıza hezvel ataşı tökili. Uşahlar yalın ayah balkona çıharsa “haho haho!” çağırıp geliler. Ayağlarının altında bakbako kabar çıhi. Suyı dökiyih serinliyih deye, yerde su buhar oli uçı...

Kurban ane bizim vahtımızda bele midi? Evimizin duvarlarının kalınlığı bi metre, tavanımız ya kab ya da mertekli evlerdi. Hayadımız nehitti. Eyvanımız vardı. Kuyıdan suyu çeker heyada tökerdih. Küpümüzün etrafına haşa sarar arada bir haşi isladırđih. Küpün tahta kapağı vardı. Kimi tirin-

taz analar küpün üstüne bayaz dül-bent koyardı. Suya toz, sinek girmesin deye. Küpün kulpuna da ipnen bir pakır tas bağlardıh buz kimin küp suyu içerdih. Buz dolabı yohtı deye, her gün teze isot, balcan, frenk yirdih, kohısına doyamazdıh. Karpızı kuyun kokasına koyar savısın deye kuya sallardıh. karpızın savımasını bekler, ahşam buz kimin karpız yirdih. Ev sıcahsa eyvandaki kilime uzanırdıh. Sıcah fazla olırsa zertzembeye kilim serer öğle sıcağını savıştırdıh. Gece damdaki “taht”a örtü serer yıldızlara baha baha yatardıh. Otırdığımız sekiler daştı. Asbaplarımız naylon değildi, pambıhtı, çitti bizi yandırmazdı. Mısafır gelirse hesirden süslü yelpizeler verirdih. Mısafıra kıymat vermah üçün havlıdan yellerdih. Namazlığın, çarşafın arasına ohlavı koyar pervane kimin

döner mısafırı yellerdih. Yerre gire bı klima boğazımızı kurıdı, bizi heste edi. Bi luhma yel esse “eliye koliya kurban” deyip Allah'ın yeline şükrederdih. Bazar günü; Karaköpu'ye, Fişenge'ye, Akaba'ya, Akpıyar'a ya da konşının bağına, bahçasına giderdih. Bi ağaç altı, iki yeşil ot, bi luhma su görsah kef ederdih. Şindi herkes Urfa'dan kaçı başka yere. Çünkü gidilecah yerlerin hepsini hanharaba ettiler. Benim uşahlığımda (60 yıl) önce beleydi. Şindi sıcahlıh daha fazlamış. Çünkü o zaman Urfa'nın nüfusu 60.000'di. Şimdi 1.000.000 insanı ısıtmah üçün güneş, ataşına çoh odın ati. Benden bu gece bı kadar, balkonda mı, salonda mı yatisiz bilmiyem. Hepize Allah rehetlih versin...

URFA'DA...

Nefesi ilahi, soluđu gazel
Makama âşıktır sazlarında tel
Dostluk önde gelir, her şeyden evvel
Kardeşlik vefadır bizim Urfa'da

Eyyüb'ün sabrında merhamet zirve
Şanına şan kattı her bir devirde
Hürmette nakıs yok ululemirde
Yürekler kocadır bizim Urfa'da

Gazeli var, türküleri acılı
Kalesi'nde şanlı bayrak asılı
Birlikte yaşanır kardeş bacılı
Zamanlar vakittir bizim Urfa'da

Nabiler yetişmiş methe muhatap
Vazgeçilmez değer edeple adap
Madem ki "İKRA" dır ilahi hitap
Gönüller okunur bizim Urfa'da

Peygamberler şehri namı değeri
Ölçülmez mihenkle şehrin değeri
Doğusu batısı yani her yeri
Mübarek topaktır bizim Urfa'da

Ruhlara gıdadır divan makamı
Dinler üstatları verir makamı
Sıra geceleri, yolu yordamı
Edebi öğretir bizim Urfa'da

Şükür olsun yoktur haram lokmamız
Eksik olmaz hâl hatırı sormamız
Nasıl olur bilemeyiz sonramız
Tevekkül kaderdir bizim Urfa'da

Şuayb Peygamber, Eyyüp, İbrahim
Bahşetmiş Urfa'ya O yüce Rahîm
İkramı ilahi, bu yüzden naim
Şükür ziyadedir bizim Urfa'da

Göbeklitepe'den tarihe selam
İlimle tanıştı Harran'da kelâm
Tarif edilemez Urfa vesselâm
Yaşamak onurdur bizim Urfa'da

Bir hoyrat süzülür acılı hava
Hüzünler yayılır dört bir etrafa
Yüklenir gönüle gam ile cefa
Halimiz böyledir bizim Urfa'da

12 Nisan 2020/Tekirdağ

Üner DİLEK

Emekli İl Millî Eğitim Müdürü

ŞURKAV Mütevelli Heyet Üyesi

Urfalı Bestekârlar: 32 MUSA KALDI

Öğr. Gör. S. Sabri KÜRKÇÜOĞLU
Harran Üniversitesi
Şanlıurfa Sosyal Bilimler MYO.
sabriharran@hotmail.com

Musa Kaldı 1959 yılında Urfa Merkez Tıfındır Mahallesi'nde doğdu. Babası Hacı Şakir Bey, annesi Hacı Emine Hanım'dır. Fikriye Hanım'la evli olup üç erkek, bir kız çocuğu bulunmaktadır. Çocukları Şakir, Emine, Muhammed Nabi, Muhammed Şeref'tir. Çocukluğu Tıfındır Mahallesi'nde geçti. İlkokulu Cumhuriyet İlkokulu'nda okudu.

İlkokuldan sonra tornacı ustaların yanında çalıştı. Daha sonra 1970 yılında Aslanlı Han karşısında Urfa'nın tanınmış ustalarından Şefik Çardak Usta'nın sac metal atölyesinde çırak olarak çalışmaya başladı. 1974 yılında kalfa olduğu dönemde Şefik Usta atölyeyi Topçu Meydanı'na taşıdı. 1979 yılında İzmir Narlıdere'de askerlik görevini yaptı. 1983 yılında sac metal işleri atölyesi kurarak kendi işyerini açtı. Halen bu işi Şanlıurfa'da iki atölyede devam etmektedir

Küçük yaşta müziğe merakı vardı. Babası evde ve arkadaşlarıyla gezdiği sıralarda türkü ve gazel okurdu. O dönemde babasından etkilendi. Genç yaşlardan itibaren dinleme fırsatı bulduğu Urfalı ünlü Müzik Ustası Bekçi Bakır Yurtsever ile aynı sokakta komşularıydı.

Beste çalışmalarına 1999 yılında ilk eseri "Zalim Hudutlar" adlı türkünün sözlerini yazıp besteleyerek başladı. Zaman içerisinde Şanlıurfa'nın çok de-

Şanlıurfa Musiki Cemiyeti Saz Grubu 2003

ğerli şairleri Naci İpek, M. Hulusi Öcal, Şükrü Algın, Faruk Habiboğlu, İbrahim Tezölmez, Mehmet Kurtoğlu, Misbah Hicri Abuzer Akbıyık gibi değerli şairlerle toplantılara katılarak onların bilgilerinden istifade etti. Günümüze kadar söz yazıp beste çalışmalarına devam etti. Urfalı şairlerden M. Hulusi Öcal, Şükrü Algın, Gülseren Kaplan, M. Emin Karahan, Mehmet Kurtoğlu, İbrahim Tezölmez, Abuzer Akbıyık ve Mustafa Gül'ün şiirlerini de bestelerinde söz olarak kullandı.

Bestelerinin güfteleri yaşanmış hikayeleri anlatmaktadır. Bazı türküleri-

ne ise film yapılabilecek hikâye (senaryo) yazmıştır.

2002 yılında Şanlıurfa Valisi Muzaffer Dilek'in tavsiyeleri ve desteğiyle 2003 yılı başında 50 üyeden oluşan "Urfa Musiki Cemiyeti"ni kurdu. Balıklıgöl Kent Platosunda Vali Muzaffer Dilek Cemiyete çalışma yeri tahsis etti. Belediye Başkanı Ahmet Bahçıvan ise bu yerin tefrişini yaptı. 2003 yılından sonra musiki cemiyetinin THM ve TSM toplulukları solo ve koro olarak sayısız konser verdi. Musiki cemiyetinde Halil Altıngöz (Topluluk Şefi), Av. Doğan Gülöğlü (ud), Nejat Karagöz (keman),

▲ Abuzer Akbiyik, Musa Kaldı ve Naci Yolluk

Musa Kaldı TRT Derleme ekibiyle 2019

▲ Münevver Özdemir, Musa Kaldı ve Sabri Sabuncu TRT derlemesinde 2019

Mehmet Tahir Görgün (klarnet), Fazlı Öztop (kanun), Şefik Çiçek (keman), Mikdat Toprak (bağlama), Mehmet Toprak, Mehmet Yavuk (ud), Bakır Karadağlı (bağlama), Hâkim Kenan Çetin (kanun), A. Kadir Yıldırım (ritm), Abdullah Uyanık (ses), Müslüm Küçükler (ses), Musa Kaldı (ses) Mehmet Orak (ses) olarak çalışmalara katıldılar. Ayrıca cemiyette Halkoyunları ve Tiyatro çalışmaları da devam etti. 2009 yılından sonra işlerinin yoğunluğu nedeniyle musiki cemiyeti çalışmalarına arkadaşları devam etti.

2015 yılından sonra müzisyen arkadaşlarıyla sıra gezmek için bir oda oluşturdu. Bu odada akşamları Prof. Dr. Uğur Erdem Işııkay (ud), Mehmet Tahir Görgün (klarnet), Osman Şimşek (kaval), Mustafa Böke (ud), Nejat Karagöz (keman), Süleyman Cengiz (bağlama) ve misafir olarak gelen müzisyen arkadaşlarıyla TSM ve THM repertuarıyla meşk yapıyorlardı. Ayrıca bu ortamda bestelerini icra etme imkânı da oluyordu. Urfa'daki Oda arkadaşlarıyla sık sık Gaziantep'te Hulusi Korkmaz, Mehmet Naci Gül, Ökkeş Sözcü ve Mehmet Yavuz'dan oluşan Meşk-i Muhabbet Grubu'nun misafiri olarak buluşup birlikte fasıllar yapıyorlardı.

Müzik hayatında etkilendiği, istifade ettiği ve birlikte meşk yaptığı Yusuf Bilgin, Abdullah Balak, Mehmet Tahir Görgün (klarnet), Fazlı Öztop (kanun)

gibi ustaların yanı sıra birlikte olmadıkları rahmetli Tenekeci Mahmut Güzelgöz, Ahmet Uzungöl, Halil Hafız, Bekçi Bakır, Kazancı Bedih ve birçok değerli gazelhanı kasetlerde dinleyerek gazel çalışmalarını geliştirdi.

Kendi mesleğinde üretken bir usta olan Musa Kaldı müzik alanında da üretkendi. Urfa'da yaygın olmayan makamlarda sözlerinin çoğu kendisine ait 120 adet türkü ve şarkı besteledi. Ayrıca 100'e yakın eseri de notaya alınmamış olarak bulunmaktadır. Urfa musiki tarihinde olmayan Nihavent makamında, Kürdilihicazkâr makamında ve Çargâh makamında gazeller besteledi. Bu gazelleri gelecek kuşaklara aktarmak üzere notaya aldırıp ayrıca icra

ederek kaydetti. Urfa'da gazel geleneğinde sekiz makamda gazel okunmaktayken yapmış olduğu çalışmalarla bu gazel geleneğine dört makam ilave etmiş oldu.

MESAM üyesidir. TRT Kurumu Derleme Ekibi Ekim 2019'da Şanlıurfa'da kendisinden Türk Sanat Müziği ve Türk Halk Müziği dalında 47 adet eser derledi.

Türkülerini Münevver Özdemir (CD), Zekeriya Ünlü (CD), Mahmut Durgun (CD), İsmail Akagün (Kaset), Orhan Tarhan (Kaset), Tekin Tatar (CD) albümlerinde okudular. Şanlıurfa'daki sıra geceleri müzik grupları da eserlerini okumaktadırlar.

▲ Musa Kaldı ve Sıra arkadaşları müzik faslı - 2017

Balıkgöl (Rast Türkü)

$\text{♩} = 112$

Ataşı suya
Nemrud'u rüya
Ced'dül Enbiya
Balıklıgöl'de

Odunlar balık
Yaradan Hâlık
İstersen sağlık
Balıklıgöl'de

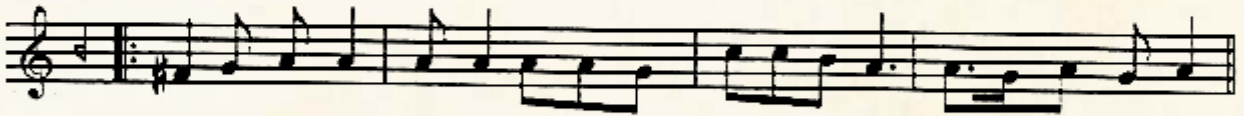
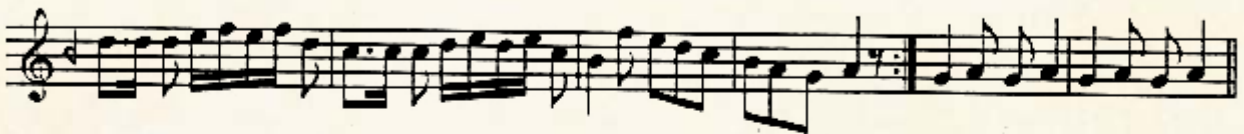
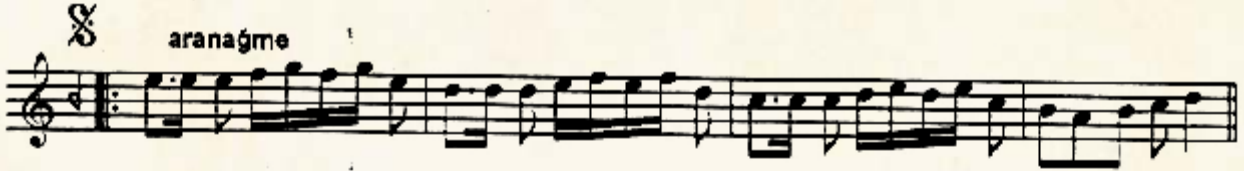
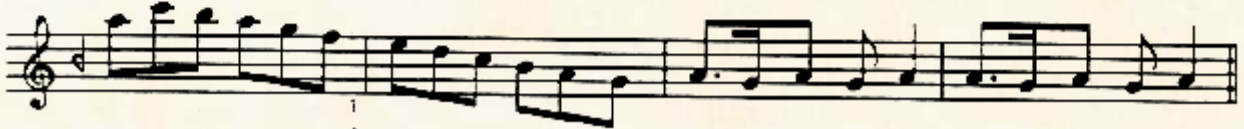
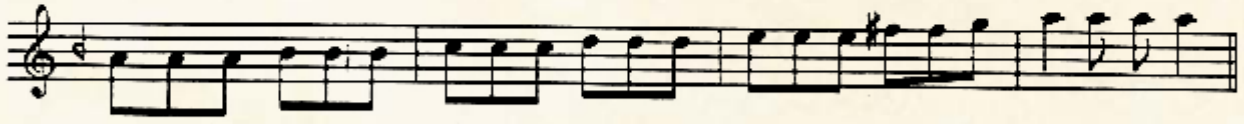
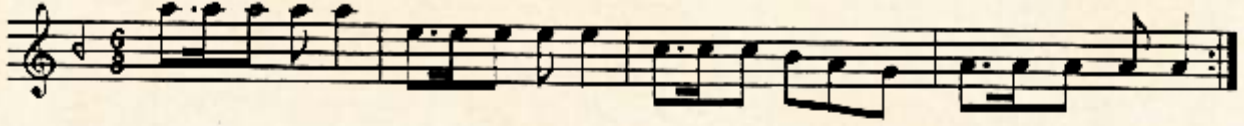
Bir sinek sakat
Oldu musallat
Nemrud'u cellad
Balıklıgöl'de

Katında tahtı
Açıktı bahtı
Gelmişti vakti
Balıklıgöl'de

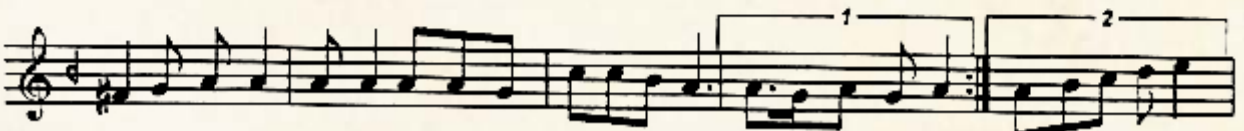
Tesbihler elde
Dualar dilde
Kabul oluyor
Balıklıgöl'de

Zalim Hudutlar (Uşşak Türkü)

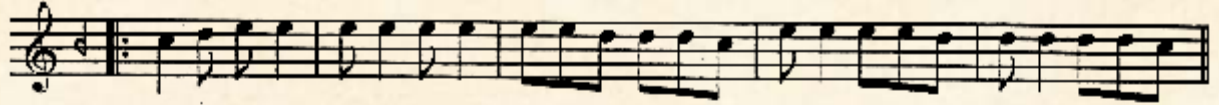
♩=138 INTRO

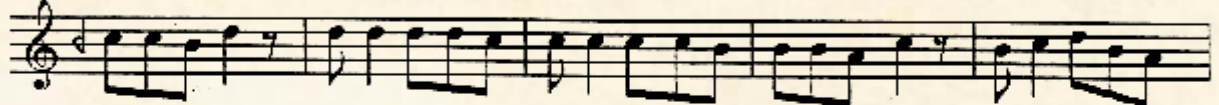
gök yâ zün de ka ra ka ra bu lut lar -----SAZ-----
a nam ner de ba bam ner de ben ner de

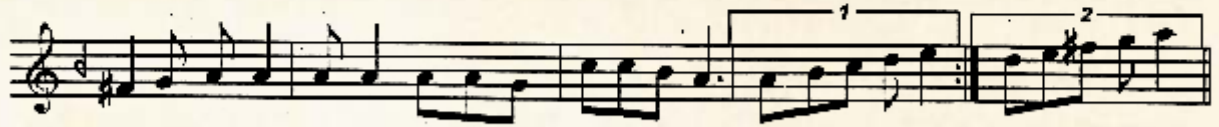
bay ram gÜ nÜ ka la ba lık hu dut lar -----SAZ-----
az bı çık es merhız ma lı yar ner de

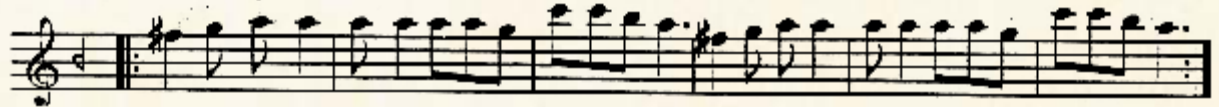
kırk se ne dir bu has ret le ya şa ram bu se ne de su ya düş tül
kırk se ne dir bu has ret le bekle rem bu se ne de u mut lar kal

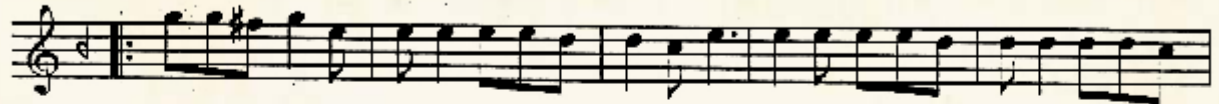
u mut lar bu se ne de su ya düş tül u mut lar bu se ne de
di yer de bu se ne de u mut lar kal di yer de bu se ne de

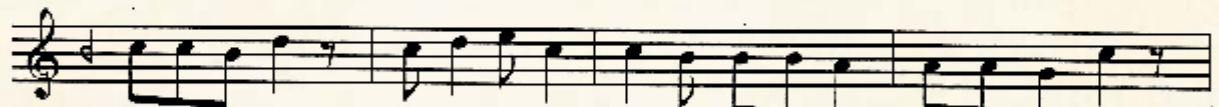
bu se ne de su ya düş tül u mut lar de -----SAZ-----
bu se ne de u mut lar kal di yer de

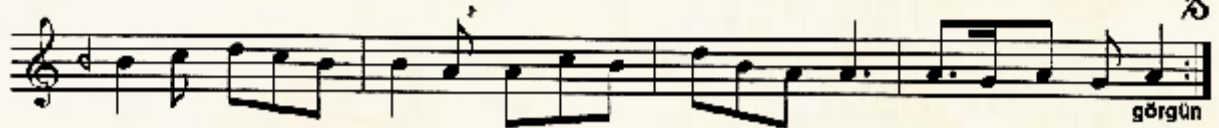
ye ter ar tık kalk sın di ken il tel ler ----- VOKAL -----
sus tu run bay ku şu öt sün büi büi ler

ma yın lar ye rin de a çıl sın gül ler sev da lı gö nül ler bu luş

sun ar tık ma yın lar ye rin de a çıl sın gül ler

sev da lı gö nül ler bu luş sun ar tık -----SAZ-----
görgün

Gökyüzünde kara kara bulutlar
Bayram günü kalabalık hudutlar
Kırk senedir bu hasretle yaşarım
Bu sene de suya düştü umutlar

Yeter artık kalksın dikenli teller
Sustursun baykuşu ötsün bülbüller
Mayınlar yerinde açsın güller
Sevdalı gönüller kavuşsun artık

Anam nerde babam nerde ben nerde
Açbıçık esmer hizmalı yar nerde
Kırk senedir bu hasretle beklerem
Bu sene de umutlar kaldı yerde

Nolaydım Ben Yâr Nolaydım (Uşşak Türkü)

♩=108 ARANAĞME

No lay dım ben yâr no lay dım gur be te gel mez o lay dım

Son pişmanlık fayda vermez keşke Urfa'da olsaydım

keşke Urfa'da olsaydım ----- saz -----

Yağmur olaydım Eylül'de yanaydım ataşta külde

Ayaklar da çarık olup gezeydim Balıklıgöl'de

DC.

Nolaydım ben yar nonaydım
Gurbete gitmez olaydım
Son pişmanlık fayda vermez
Keşke Urfa'da olsaydım

Nolaydım ben yar nonaydım
Gurbete gitmez olaydım
Son pişmanlık fayda vermez
Keşke Urfa'da olsaydım

İrağ elde paslanmışam
Belli artık yaşanmışam
Kırk yıldır Urfa'dan ayrı
Boş boşuna yaşamışam

Yağmur olaydım Eylül'de
Yanaydım ataşta külde
Ayakta çarık olup
Gezeydim ben Balıklıgöl'de

Çatladı Andelibân (Nihavend Şarkı)

♩=76 ARANĖME

Çat la di an de li bân ġon ca lar hâ re kal dı ---saz--- saz---

Gö mül dü git ti aş kım si nem de yâ re kal dı ---saz---
Ne ca bet ba tıl ol du iş ler di na re kal dı

Gö mül dü ġit ti aş kım si nem de yâ re kal dı ---saz---
Ne ca bet ba tıl ol du iş ler di na re kal dı

Se ver dik can dan a ma ey le ye me dik il şa ---saz---

Se ver dik can dan a ma ey le ye me dik il şa ---saz--- gör2ün

Çatladı andelibân goncalar hâre kaldı
Gömüldü gitti aşkım sinemde yâre kaldı

Meyan
Severdik candan amma eyleyemedik ifşa
Necâbet batıl oldu işler dinara kaldı

Vuslâtı mümkün değil intihar etmekte güç
Kâtlime fetva vermek çeşm-ı hunhâre kaldı

Kaldım Tutuklu Sende (Muhayyer Kürdî)

APANAĞME

♩ = 84

Gecem de gün dü züm de ----SAZ---- nefes ol dun si nem de --SAZ-- --SAZ--

An sı zin gi ka gel sen ----SAZ---- çi çek a çar gün lüm de ----SAZ---

Ha yat ik si ri mi var ----SAZ---- kon dur du ğun bû sen de ----SAZ---

Ha yat ik si ri mi var ----SAZ---- kon dur du ğun bû sen de

Gecemde gündüzümde
Nefes öldün sinemde
Ansızın çıkagelsen
Çiçek açar gönlümde

Kaldım tutuklu sende
Yüzüme gülmesen de
Ansızın çıkagelsen
Çiçek açar gönlümde

Bulmuştum aşkı sende
Gönülden sevmesen de
Ansızın çıkagelsen
Çiçek açar gönlümde

Hayat iksiri mi var
Kondurduğun bûsende

Hayat iksiri mi var
Kondurduğun bûsende

Hayat iksiri mi var
Kondurduğun bûsende

Dün Gece
(Hicaz Şarkı)

♩=69 ARANAĞME

Dün ge ce ha vuz ba şın da İ lan et tim aş kı mı
İ lan et tim aş kı mı ses siz ce
A lıp ba şı nı gıl tın pe ri ler gi bi ses siz ce
a lıp ba şı nı gıl tın pe ri ler gi bi ses siz ce
ses siz ce KARAR ses siz ce
Bak ma dın yü zü me za lım gör me din göz ya şı mı
gör me din göz ya şı mı

Dün gece havuz başında ilan ettim aşkımı
Alıp başını gittin periler gibi sessizce
Bakmadın yüzüme zâlim görmedin göz yaşımı
Alıp başını gittin periler gibi sessizce

Ne Zamana Kaldık Usta (Uşşak Türkü)

Müzik : Musa Kaldı
Söz : İbrahim Tezölmez

♩=126 Giriş sazı

Aranağme

kar ga lar hep bul bul ol muş vay a ğam vay vay pa şam vay vay -----SAZ-----

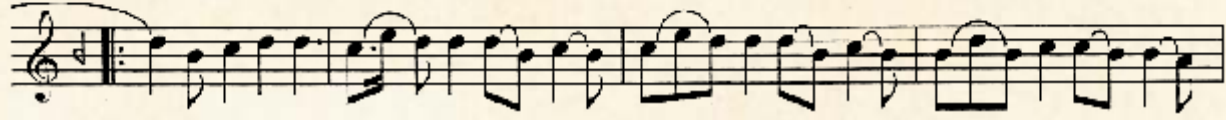
di ken ler çi çek gül ol muş vay a ğam vay vay pa şam vay vay -----SAZ-----

mer kep ka tır .dül dül ol muş vay a ğam vay vay pa şam vay

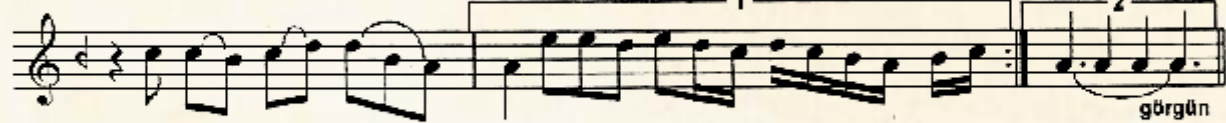
vay ha lı mı za -----SAZ----- za

ne za ma na kal dık us ta til ki kef te as lan yas ta SAZ

us ta sı na ko yar pos ta vay a ğam vay vay pa şam vay

vay ha lı mı za ----- SAZ ----- za -----

**Kargalar hep bülbül olmuş vay aĝam vay
Dikenler çiçek gül olmuş vay aĝam vay
Merkep katır düldül olmuş vay aĝam vay**

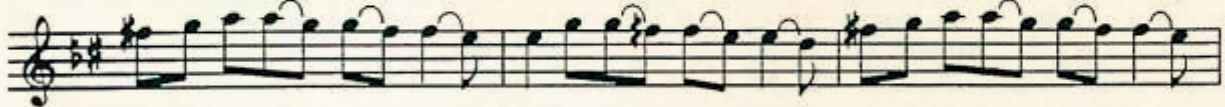

**Ne zamana kaldık usta
Tilki kefte aslan yasta
Ustasına koyar posta vay aĝam vay**

**Kaldık böyle bir devrana vay aĝam vay
Ehl-ı Kâmil muhtaç nana vay aĝam vay
Hanlar hamamlar nadana vay aĝam vay**

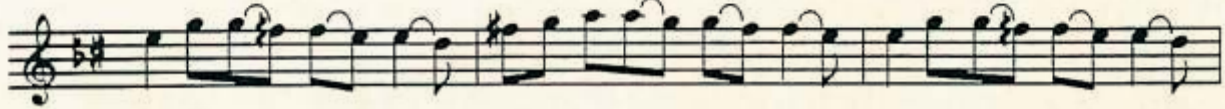
Urfa Kurtuluş Türküsü (Hicaz Türkü)

Vatani için şehit olanlar anısına

♩=108 ARANAĞME

Kış la nın ö nün de var bir te ma şa kūs o lan lar böy le

gün de ba rı şa ar ka da çe te ler ön saf ta pa şa

ağ la ma ga rıp a nam ağ la ma a nam

hak kını he lâl et dön mez sem a nam vay

görgün

**KIŞLANIN ÖNÜNDE VAR BİR TEMÂŞA
KÛS OLANLAR BÖYLE GÜNDE BARIŞA
ARKADA ÇETELER, ÖN SAFTA PAŞA
AĞLAMA GARİP ANAM, AĞLAMA ANAM
HAKKINI HELÂL ET DÖNMEZSEM ANAM**

**URFA GÖRMEMİŞTİ BÖYLE SAVAŞI
DÜŞMAN BOMBA ATAR, BİZ SAPAN TAŞI
RASTGELDİ AHMED'İN KARDAKI NAÂŞI
AĞLAMA GARİP ANAM, AĞLAMA ANAM
HAKKINI HELÂL ET DÖNMEZSEM ANAM**

**CAMİLER KAPANDI, EZANLAR SUSTU
ERMENİ, FRANSIZ KİNİNİ KUSTU
ŞAHLANDI URFA'LI ÖLMEK NAMUSTU
AĞLAMA GARİP ANAM, AĞLAMA ANAM
HAKKINI HELÂL ET DÖNMEZSEM ANAM**

**HELE BAKIN MİNARENİN TAŞINA
KURŞUNLANMIŞ, KÛL ELENMİŞ BAŞINA
AL KANLARA BÖLENMİŞ KARDAŞINA
AĞLAMA GARİP ANAM, AĞLAMA ANAM
HAKKINI HELÂL ET DÖNMEZSEM ANAM**

Gurbette Kalmışım (Hicaz Türkü)

J=104 ARANAĞME

Dağ la nı kar lı dır a nam et ra fi du a
Gur be tte ek me ği e nam a cı dır a

man cı et ra fi du a man cı

Gur bet te kal mı şım a nam hal le rim ya man
Din mi yor has re tin a nam i ğim de sar cı

Gur bet te kal mı şım a nam hal le rim ya man
Din mi yor has re tin a nam i ğim de sar cı

Bir fa mi öz le cim a nam geç mi yor za
Gur bet ya ra sı nın a nam yok tur i za

mar cı çeç mi yor za man cı
yok tur i le mar cı

A man a man a mar a nam der ü me ça re

bu gur bet e ler de a nam kal dım bi ça re gorgün

Sarıkamış Şehitlerine Ağıt (Hicaz Türkü)

♩=52 ARANAĞME

SE FER BER LİK ÇIK TI SARI KA MI ŞA AMAN A MAN

KOŞTUK CEP HE YE RUS LARLA SA VA ŞA

HASRET KALDIK KAR DAŞ BİRSİ CAK A ŞA AMAN A MAN

KARŞI MIZ DA DÜŞ MAN DE ĞİL KAR I Dİ KAR I Dİ KAR I Dİ

BELİ Mİ Zİ BÜ KEN HAS RET YAR İ Dİ YAR İ Dİ YAR İ görgün
di

*Seferberlik çıktı Sarıkamış'a
Koştuk cepheye Ruslarla savaşa
Hasret kaldık kardaş bir sıcak aş'a
Karşımızda düşman değil kar idi
Belimizi büken hasret yâr idi*

*Vatan için feda olsun bu canlar
Uyumuş yıldızlar, naz eder tanlar
Allah-û Ekber dağında donanlar
Yiğitlerin urbaları dar idi
Bizi yıkan poyraz, tipi, kar idi*

*Gün açıldı ne güneş var nede ay
Kayboldu mangalar dağıldı alay
Müjdelenmiş cennet şehitlere pay
Şehitlerin kefenleri kar idi
Anaların yürekleri hâr idi*

Sevkiye Hasret (Muhayyer Kürdî)

♩ = 104 ARANAĞME

Be ni mah ve den o â hu göz le rin -----SAZ----- bi ça re gön
lü me a cı sa no lur -----SAZ-----SAZ-----
C gül ya nık la rın kor du dak la rın -----SAZ----- yı kıl mış var
lı ğa can ver se no lur -----SAZ----- yı kıl mış var lı ğa can ver se no lur -----SAZ-----
O gül ya nık la rın kor du dak la rın yı kıl mış var
lı ğa can ver se no lur -----SAZ----- yı kıl mış var lı ğa can ver se no lur görgün

Beni mahveden o âhu gözlerin
Biçâre gönüme acısa n'olur
O gül yanakların kor dudakların
Yıkılmış varlığa can verse n'olur

Yalan sözlerle hep aldattın beni
Sahte gülüşlerle avuttun beni
Gülmedin yüzüme ağlattın beni
Akan gözyaşımı silsen ne olur

Dostlarım Nerde (Hicaz Türkü)

♩=184 ARANAÖME

Felek vur du sil la si ni at tı be ni gur bat e le

San ki has ret yet mez gi bi muh taç et ti e le gü ne

Dost la rım ner de düğ mü şem der de pe ri şan ha

lim gur bet el ler de ---saz--- de

İ nan her ge ce ol dum eğ len ce ha ya tum ol

du san ki bil me ce ---saz--- du san ki bil me ce

Felek vurdu sillesini

Attı beni gurbet ele

Sanki hasret yetmez gibi

Muhtaç etti ele güne

Nakarat.

Dostlarım nerde

Düşmüşem derde

Perişan halim

Gurbet ellerde

Nakarat.

İnan her gece

Oldum eğlence

Hayatım oldu

Sanki bilmece

Nerde o şöretim şanı

Acılar sardı her yanı

Avı gibi hep peşimde

Gurbet elde perişanım

ŞURKAV Halilürrahman Kütüphanesi Hizmete Girdi

Şanlıurfa İli Kültür Eğitim Sanat ve Araştırma Vakfı (ŞURKAV) tarafından tarihi Rızvaniye Medresesi'nde 100 yıl önce var olan "Halil'ür-Rahman Kütüphanesi" yeniden oluşturularak hizmete girdi. Kütüphanede kitap okuyanlara, ücretsiz çay ikram ediliyor.

Kentin tarihi, kültürü, turizmi ve sanat eserlerinin korunarak gelecek nesillere aktarılması için önemli çalışmalar yürüten ŞURKAV, kültür sanat ve edebiyat alanında da önemli projeler hayata geçiriyor.

Bu kapsamda, tarihi Balıklıgöl Yerleşkesi'nde bulunan Halil'ür-Rahman Kültür ve Sanat Külliyesi içerisindeki kütüphane, tüm kitap dostlarına hizmet veriyor. Kütüphaneye gelen öğrenciler burada sadece kitap okumuyor, sosyal sorumluluk kazanmalarını noktasında da faaliyetlerde yer alıyor.

Halil'ür-Rahman Kütüphanesi her yaş grubuna olduğu gibi okuma yazma bilmeyen çocuklara da kapısını açıyor. Çocuklar kütüphaneye gelerek sessiz ortamda hayallerindekileri resme döküyor. Halil'ür-Rahman Kütüphanesi, haftanın 6 günü hizmet veriyor.

VE

HOTELS
ŞANLIURFA

VİLAYETLER EVİ

VE HOTELS ŞANLIURFA HİZMETE AÇILDI

VİLAYETLER EVİ

Şanlıurfa Valiliği'nce satın alınarak restore edilen,
eşsiz tarihi mimarisi korunarak yaşama döndürülen
3230 metrekare alan üzerinde yer alan
11 tarihi konağın bulunduğu "Turizm Adası"
Vilayetler Hizmet Birliği tarafından otele dönüştürüldü.

11 konaktaki 75 oda, 150 yatak,
2 restoran, 20 eyvan, 9 zerzembe,
1 salondan oluşan "VE Hotels Şanlıurfa"
uluslararası standartlarda misafirlerini ağırlamaya başladı.

Tel: 0414 217 6363

www.vilayetlerevi.com

Instagram: [vehotelssanliurfa](https://www.instagram.com/vehotelssanliurfa)

Yıldız Meydanı Yanı, Güllüoğlu Sokak,
Eyyübiye/Şanlıurfa